

LIETUVOS BAJORŲ KARALIŠKOJI SĄJUNGA

ISSN 1392-1304

LIETUVOS BAJORAS

Istorijos ir kultūros žurnalas

Vyriausiasis redaktorius

Leonas PELECKIS-KAKTAVIČIUS

(h. *Gulbė / Trzaska*, LBKS Garbės bajoras)

Redakcijos kolegija:

Giedrė BULOTAITĖ-JURKŪNIENĖ (h. *Koscieša*, LBKS Garbės bajorė)

Egidijus MATULEVIČIUS (h. *Komar*)

Audronė MUSTEIKIENĖ (h. *Pogonia*, LBKS Garbės bajorė)

Perlis VAISIETA (h. *Syrokomla*)

Dizaineris Liudas NEKROŠIUS

Išleido Vilniaus krašto bajorų sąjunga, Lietuvos bajorų Kauno krašto sąjunga, Kauno apskrities bajorų draugija, LBKS Panevėžio apskrities skyrius, Žemaičių bajorų draugija, Šiaulių krašto bajorų sąjunga, LBKS Klaipėdos krašto bajorų draugija, LBKS Tauragės apskrities skyrius.

Tiražas 800.

Redakcijos adresas:

Dainų g. 98-45, LT-78270 Šiauliai.

Tel. 841 454171, el. paštas: kaktavicius@splius.lt

Redakcijos nuomonė gali nesutapti su autorių nuomone. Už pateiktus faktus ir teiginius atsako autoriai. Rankraščiai negražinami ir nerecenzuojami. Perspausdinti publikacijas ar jų dalį galima tik gavus redakcijos rašytinį sutikimą. *Spausdino* UAB „Neoprintas“, Šarūno g. 12, Šiauliai. Už spaudos kokybę atsako spaustuvė.

„The Lithuanian Nobleman“. Chief editor: Leonas Peleckis-Kaktavičius. 800 copies.

Editorial office: **Dainų g. 98-45, LT-78270 Šiauliai, Lithuania.** Tel. 370 41 454171;

kaktavicius@splius.lt

Opinions of the authors need not necessarily be that of the editorial office.

© Lietuvos bajoras, 2018 (24)

Leidžiamas nuo 1995 metų

TURINYS

REDAKTORIAUS SKILTIS

Bajorų sąjungos jubiliejaus išvakarėse / 1

„LIETUVOS BAJORO“ ANKETA

Dešimt klausimų menininkui, kultūros ir visuomenės veikėjui bajorui Gintarui KAROSUI / 2

AKTUALIJOS

Atstatykime lietuviškas pilies, pirmiausia – savo širdyse / 12

„Teprimins šis plieno kardas...“ / 13

Šv. Jonų bažnyčioje pagerbtas signataras, *Gulbės* herbo bajoras Mykolas Biržiška / 19

ATMINTIS

Lina DIJOKIENĖ. Svajotojai, kūrę Lietuvą / 21

Donatas PILKAUSKAS. Apie bajorą Vitkauską, tarnavusį karo laive „Prezidentas Smetona“ / 25

MENAS IR ISTORIJA

Vydas DOLINSKAS, Ramunė VAIČIULYTĖ, / 29

Dalius AVIŽINIS. Saksonijos kurfiurstai – Lietuvos didieji kunigaikščiai: dvaro kultūra ir menas valdant Augustui II ir Augustui III

Vydas DOLINSKAS, Ramunė VAIČIULYTĖ, Daiva MITRULEVIČIŪTĖ. Florencija Renesanso ir Baroko laikais / 37

MES IR PASAULIS

Jonas GIRĖNAS. Pagal išsilavinimą – inžinierius, pagal pašaukimą – menininkas / 43

MOKSLAS

Jūratė ČIRŪNAITĖ. Kokiais paveldimais ir kokiais lietuviškais asmenvardžiais vadino Gardino pavieto bajorus 1567 metais / 46

Laurynas GIEDRIMAS. Nuoširdi draugystė ar kai kas daugiau? Baškiai Spyglių dvare XIX a. / 50

LITERATŪRA IR MENAS

Juozas TININIS. Ikonoklastas / 59

BAJORAI – KŪRĖJAI

Silvija PELECKIENĖ. „Mano kovų ir darbų medis klesti!“ / 64

GININĖS ISTORIJA

Ina STUOGĖ. Bajoras Vladislovas Komaras: gyvenimas, atiduotas Lietuvai / 67

ATGARSIAI

Išleistas pirmasis enciklopedinio leidinio / 80

„LIETUVOS BAJORAI“ tomas

Nijolė BAJORIENĖ. Ispūdinga kelionė / 82

Teresė Nijolė PREIDIENĖ. „Visi bajorų keliai veda į Palėvenės dvarą...“ / 84

Aistė GRYBAUSKIENĖ. Būkite pažįstami: Lietuvos bajorų Kauno krašto sąjunga / 86

LBKS KRONIKA

2018 metai. *Parengė* Audronė MUSTEIKIENĖ / 89

Pirmajame viršelyje: „Laisvės kario“ skulptūra paminklo atidengimo dieną. Stasio Paškevičiaus nuotr.
Ketvirtajame viršelyje: Paskutinio Saksonijos karaliaus Frydricho Augusto III, kuris 1918 m. buvo svarstomas kaip galimas kandidatas į Lietuvos karaliaus sostą, portretas.

REDAKTORIAUS SKILTIS

BAJORŲ SAJUNGOS JUBILIEJAUS IŠVAKARĖSE

Eina į pabaigą išskirtiniai – jubiliejiniai Lietuvai – metai. Neeiliniai jie ir bajorams, bus ką prisiminti.

Tai, kas veikta ir nuveikta, surasite *Kronikos* puslapiuose. Tačiau keli faktai ir įvykiai verti atskiro dėmesio.

Kaip niekada įspūdinga buvo šiemetinė Valstybės diena – Bajorystės pripažinimo aktai įteikti net iš septynių tolimų šalių atvykusiems Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajorų palikuonims, įrodžiusiems savo kilmę. Dabar mūsų jau puspenkto tūkstančio iš daugiau kaip šešių šimtų giminių.

Metai prasidėjo išleidus knygą, skirtą bajorams – Vasario 16-osios Akto signatarams, o viduvasarį turėjome ypatingą progą dar iš arčiau prisiliesti prie šitos istorinės datos – dalyvavome Vasario 16-osios Akto signataro Mykolo Biržiškos (h. *Gulbė*) palaikų perlaidojime.

Šie metai paženklinoti ir išskirtinės knygos – enciklopedinio leidinio „Lietuvos bajorai“ – pasirodymu. Kol kas išleistas tik pirmasis tomas, tai – didelio darbo pradžia. Simboliška, kad toks svarbus sumanymas pradėtas realizuoti atkuriant Lietuvai pažymint 100-metį, o Lietuvos bajorų draugijai – 90-metį.

Yra ir daugiau darbų su intencija į ateitį. Pradėjome rinkti aukas paminklinio akmens Žalgirio mūšio lauke statybai. Paminklas su iškaltu bareljefiniu Vyčiu tame akmenyje bus pastatytas 2020-aisiais, minint 610-ąsias Žalgirio mūšio metines.

O dar vienas jubiliejus visai čia pat – kitais metais minėsime Lietuvos bajorų atgimimo sąjūdžio 25-metį. Ketvirtis amžiaus – graži data. Iki jos ateita ne tuščiomis. Atliktų darbų sąrašas užimtų keletą žurnalo puslapių. Prisiminkime bent svarbiausius. Vienur buvome mecenatai, kitur – autoriai, dar kitur – iniciatoriai ir rėmėjai, net statytojai, kaip, pavyzdžiui, bajoras Aurelijus Rusteika, kurio dėka atsirado Šv. Jurgio Kankinio bažnyčia Dubingiuose. Prie jau visiems žinomos šventovės savo neeiline iniciatyva prisidėjo bajorų Radavičių ir Rodovič giminės – jie restauravo Vilniaus Bernardinų bažnyčios vitražinius langus ir XVIII a. altorius.

Lietuvos bajorai yra suteikę paramą Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Valdovų rūmų statybai. O rūmams dovanoto Vytauto Didžiojo bronzinio biusto autorius – šviesios atminties LBKS signataras, Garbės bajoras skulptorius prof. Konstantinas Bogdanas. Vytauto Didžiojo biustas dovanotas ir muziejui, esančiam Žalgirio mūšio vietoje – Griunvalde.

LBKS, Žemaičių bajorų draugija, bajorų Bazarų, Dargevičių šeimos suteikė paramą Durbės mūšio paminklo statybai Telšiuose, o Žemaičių bajorų draugija – įrengiant Žemaitijos 23 varpų karilioną Telšiuose.

Gražiai prisidėjome minint bajoro generolo Tado Kosciuškos 200-ąsias mirties metines.

Didelės vertės Vilniaus krašto bajorų vado, Garbės bajoro Kazio Mackevičiaus parengtas foto albumas „Tarpukario bajorai“ bei ta pačia tema surengtos parodos. LBKS Garbės bajoras prof. dr. Jurgis Vanagas – istorinių knygų „Primirštas Antakalnis“ ir „Antakalnis. Kilmė, raida, žmonės“ autorius.

Kaip visi gerai žinome, būta per tą ketvirtį amžiaus ir tokios istorijos, kuri suteikė nemažai pergyvenimų. Tačiau pamoka dėl vieno neūkiškai vykdyto projekto, už kurį atsakingi konkretūs asmenys, negali mesti šešėlio visai bajorų bendruomenei.

Palinkėkime vieni kitiems ateities, kuri bus verta mūsų protėvių mums dovanotos praeities.

Lemas Plepių-Kaklauskas

„LIETUVOS BAJORO“ ANKETA

DEŠIMT KLAUSIMŲ MENININKUI, VISUOMENĖS BEI KULTŪROS VEIKĖJUI, EUROPOS PARKO PREZIDENTUI BAJORUI GINTARUI KAROSUI

Giminės herbas *USZACKI*.

Kviesdamas į savo 50-ojo gimtadienio šventę, be kita ko, paminėjote, jog Europos parką pradėjote kurti vos 19 metų. Kaip viskas prasidėjo?

Europos parko kūrimas prasidėjo nuo idėjos. Sužinojau, kad geografinis Europos žemyno centras yra netoli Vilniaus. Apie tai viešos informacijos nebuvo, nes sovietmečiu ši idėja išvis buvo pamiršta, nors tarpukaryje geografsai apie tai žinojo, rašė. Tiesa, tuo metu Vilniaus miestas ir jo apylinkės Lenkijos buvo atplėštas nuo Lietuvos Respublikos, greičiausiai todėl Europos centro vietos įprasminimo idėja nebuvo vystoma.

Čia – semantinė, simbolinė Europos parko kūrimo pusė.

Profesionalioji pusė buvo sukurti modernaus ir šiuolaikinio meno muziejų po atviru dangumi netoli Vilniaus.

Lietuvos, kaip Europos centro valstybės,

įvaizdžio įtvirtinimas žmonių sąmonėje buvo sėkmingas dėl to, kad idėja rėmėsi realiais ir tarptautinėje plotmėje matomais Europos parko kūrimo darbais, kultūrinio bendravimo idėjomis. Idėja tapo vyksmu, prie kurio prisijungė įvairioms pasaulio kultūroms atstovaujantys menininkai, kurie buvo kviečiami atvykti kurti į Europos parką. Viskas prasidėjo nuo tikėjimo idėja, kad Europos parkas bus prasmingas Lietuvai. Nepriklausomybės aušroje, pradėjus vertis geležinei Vakarų uždangai, daugelis bendrapiliečių pradėjo žvalgytis geresnio gyvenimo svečiose šalyse. Mano idėja buvo kitokia – pasikvieskime Europą į Lietuvą! Tai – siekis darnios sintezės čia tarp gamtos, meno ir žmonių, kurie atvyks iš viso pasaulio. Gamta man visad buvo artima, ir mano ankstyva vaikystė prabėgo vienkiemyje pas senelius netoli Duokiškio bažnytkaimio. Nuostabi vaikystė, kur senuose namuose dauguma baldų buvo sumeistraiuti pačių žmonių rankomis, kur kartais dar būdavo duonkepėje krosnyje kepama duona, o vakarais pasakojama apie pokario gyvenimą prie miško, partizanų ir stribų apsilankymus.

Ketvirtoje klasėje piešimo mokytoja dailininkė Marija Ladigaitė-Vildžiūnienė (Nepriklausomybės kovų dalyvio generolo K. Ladygos dukra) po pirmųjų piešimo užsiėmimų pasikvietė mano mamą ir pasakė, kad menininkais netampama, o gimstama: „Jūsų sūnus turi talentą“. Jau nuo tada žinojau, kad būsiu menininku. Vaikystės pasaulis ir ankstyvas apsisprendimas būti kūrėju tapo akstinu prisidėti prie naujos Lietuvos kūrimo per Europos parką.

G. Karoso aplinkos dailės kūrinio „Kultūra“ atidarymas Europos parke, 2012 m.

Iš profesijos Jūs – skulptorius. Tačiau kuriant Europos parką teko tapti ir architektu, ir kraštovaizdžio specialistu. Iš ko mokėtės? Kokiu principu subūrėte savo komandą?

Kai mokiausi vidurinėje, daugiausia piešdavau plunksna tušu, raizydavau graviūras, galvojau tapti grafiku. Pirmąkart stojau į Dailės akademijos (tuomet – instituto) grafikos specialybę, tačiau nesėkmingai. Per peržiūrą iš profesorių buvau gavęs net tokią pastabą, kad mano grafikos stilius visiškai susiformavęs ir kad akademinės dailės studijos išvis nebus reikalingos.

Kita vertus, sklandė tokia nuomonė, kad Vilniaus dailės akademijoje į vienintelę – skulptūros – specialybę priimama objektyviai. Sovietmečiu studijavimas šioje mokykloje buvo laikomas prestižiniu, būdavo priimama studijuoti daug įtakingų partinių veikėjų, dailininkų vaikų. Kaip ir daugelyje gyvenimo sričių, veikė „pažinčių“ sistema. Vienas pažįstamas skulptorius, norėdamas įsitikinti, ar jaučiu trimatę formą, patarė pabandyti nulipdyti kaukolę. Pabandžiau, neblogai pavyko. Tada kreipiausi į skulptorių Br. Vyšniauską, gal galėtų pamokyti skulptūros. Žinomas skulptorius teigė, kad jis niekad nebuvo ruošęs jokio mokinio stojimui į Dailės akademiją. Greičiausiai jam patikau, nes išmokė mane lipdybos ir kompozicijos, tapome gerais bičiuliais. Po poros metų įstojau studijuoti skulptūros.

Prieš akademinės studijas piešimo mokiausi pas skulptorių V. Vildžiūną jo studijoje Vilniaus Jeruzalėje, M. Šnipą, V. Drėgvą. Kadangi labai anksti susiformavo mano, kaip dailininko, stilius, man buvo patariama iki studijų akademijoje neiti mokytis į jokiais dailės mokyklas.

Architektūros menas ištis gana artimas skulptūros menui, tik tenka suvaldyti didesnių

mastelių formas ir erdves. Aišku, atsiranda dar praktinio pritaikymo, funkcijos klausimai, kurias būtina išspręsti. Europos parke esu sukūręs ir pastatęs kalno formos skulptūrinių formų pastatą, panašų į kalną, ir jo stogas apželdintas žole. Norėjau sukurti natūraliam kraštovaizdžiui draugišką, iš gamtos formų gimusį pastatą – edukacijos ir konferencijų erdvę. Kita vertus, patys ją savo rankomis ir pastatėme panašiu principu, kaip statomos didelės betono skulptūros. Iš pradžių virinome armatūros konstrukcijas, po to rentėme medinius klojinius ir į juos pylėme betoną. Darbai truko net 6 metus, teko pasitelkti apie 50 rėmėjų – vieni parėmė smėliu, kiti cementu, tretį stiklu, žodžiu, kas kuo galėjo.

Taip pat esu ir restauruojamų ar atstatomų Liubavo dvaro sodybos pastatų projektų autorius. Remiuosi tyrėjais, konsultuojuosi, tačiau galutinius architektūrinius sprendinius priimu pats, siekdamas, kad kiekvienas iš statinių kuo labiau išsaugotų laiko

G. Karosas Europos parke per Sasono Soferio skulptūros atidarymą, 2017 m.

ir buvusios funkcijos bruožus, taip pat stengiuosi išsaugoti visas įmanomas autentiškas detales, konstrukcijas ir pan. Šis darbas užėmė gana daug laiko, nes buvo rengiami net septynių pastatų tvarkybos darbų projektai. Pavyzdžiui, norėdamas sugrąžinti pastatus, kurie per istoriją ne kartą buvo pertvarkyti, į XVIII a. barokinio ansamblio laikotarpį, turėjau susipažinti su tokio stiliaus architektūros bruožais, taip pat spręsti sunkią dilemą, kaip sugrąžinti pirmąją būseną, kartu išsaugant ir istorijos pėdsakus. Nuvykę į Liubavą pamatysite, kad kai kurių restauruotų pastatų sienos margos, nes restauruotoms vietoms buvo parinktas kalkinis originalios spalvos dažas, jos jums papasakos puštrečio šimtmečio kaitos istoriją. Taip patys pastatai tampa svarbiausiais eksponatais, teikia galimybę patirti praėjusių amžių aurą.

Kraštovaizdžio pažinimui reikėjo gana daug laiko. Norėjau, kad tai nebūtų formalus planavimas, kad kiekvienas meno kūrinys Europos parke surastų tinkamiausią erdvę. Dailės darbai – saviti, skirtingų formų, medžiagų, dydžių, todėl svarbu ne tik kūrinio santykis su erdve, apšvietimu, bet ir kompozicija tarpusavyje. Gera nepajutus erdvės, vienas kūrinys labai lengvai gali nustelbti kitą ir tada nebus poveikio. Tačiau gali atsitikti ir taip, kad ir ne toks stiprus darbas tinkamai parinktoje parko vietoje taps įspūdingas. Norėjau, kad Europos parko muziejaus po atviru dangumi kompozicija nebūtų formali, kaip dažnai atsitinka, o išgyventa ir teikianti atradimo džiaugsmą. Kraštovaizdžio formavimo mokiausi iš pačios gamtos, dešimtis ar šimtus kartų stebėdamas aplinką skirtingu metų ir paros metu, kintant apšvietimui, kartu ir iš savo klaidų. Daugelį per pirmąjį Europos parko kūrimo dešimtmetį pastatytų meno kūrinių teko perstatinėti, kartais ir ne po vieną

kartą, kol kūriniai „atrado“ tinkamiausias erdves.

Mano komanda – tai daugiausia paprasti vietiniai žmonės, kurie kuriant Europos parką ir statant skulptūras tapo meistrais. Kartais būdavo taip, kad kažkurio darbo nesiėmė restauratoriai profesionalai, o pavyko įgyvendinti vietinei Europos parko komandai. Labai daug man padeda žmona Lina, kuri nuo pat parko kūrimo pradžios dirba kartu.

Kas sukurta per tris dešimtmečius? Kokie iššūkiai įsimintiniausi? Kokių išbandymų teko patirti?

Pačiam yra sunku vertinti savo nuveiktus darbus. Tegu vertina kiti. Esu laimingas, kad visad atsiranda žmonių, kurie padėjo ir prisidėjo ar bent netrukdė. Nuo pat Europos parko kūrimo pradžios visą savo veiklą laiku Lietuvos piliečio misija savo Tėvynei. Tai suteikia tikėjimo darbų prasmingumu, kartu ir padeda atsilaikyti prieš iššūkius. Tarp įsimintiniausių iššūkių galėčiau pavadinti slaptą svajonę, kad Europos parke atsirastų pačių garsiausių pasaulio menininkų kūrinių. Modernaus, šiuolaikinio meno korifėjų S. Levito, D. Openheimio, M. Abakanovič, B. Peper darbai eksponuojami garsiausiuose pasaulio muziejuose, bet pokomunistinėse Europos šalyse jų darbų nebuvo visai. Tokių kūrėjų meno darbai kainuoja labai brangiai, net iki kelių milijonų už vieną kūrinį, besidomintys jų kūryba žmonės keliauja ir lanko svečias šalis. Praėjusio amžiaus devintojo dešimtmečio pabaigoje parašiau kai kuriems pasaulio meno korifėjams laiškus, aprašydamas Europos parko sumanymą, svarbą ir kviesdamas prisidėti prie jo kūrimo. Pavyko ne tik garsiausius menininkus sudominti, prisikviesti ir pastatyti kai kurių jų ambicingiausius kūrinius. Kai kurios garsenybės tapo Lietuvos ir Europos parko ambasadoriais užsienyje. Viena Europos parke viešėjusi menininkė pasakojo tokį nutikimą. M. Abakanovič per savo gyvenimo parodos atidarymą Niujorke su niekuo iš lankytojų nebendravo, bet, sužinojusi, kad ji buvo Europos parke, tarė: „Europos parkas yra didingas ir labai svarbus darbas.“

Kitu įsimintinu iššūkiu Europos parke galima būtų laikyti skulptūrą iš televizorių. Buvo tikėtasi, kad žmonės atveš kelias dešimtis televizorių, bet su sovietinės ideologijos transliavimo priemone norintys atsisveikinti suvežė jų daugiau kaip tris tūkstančius, t. y. apie pusantro šimto tonų. Ką daryti? Pusė parko užkrauta televizoriais, o artėja žiema. Konstruoti laikiną gaubtą, pavasarį statyti skulptūrą? Pastatėme „Infomedį“ – į medžio siluetą

G. Karoso skulptūra „Kristijonui Donelaičiui“, skirta poeto 300-osioms gimimo metinėms paminėti. Europos parkas, 2014 m.

panašų labirintą, iš kurio išsukti, pasirinkti kito kelio negali ir iš visų pusių į tave žvelgia sovietinių televizorių ekranai. Išmatavę skulptūrą, surinkę liudininkų parodymus ir kitą vaizdinę medžiagą, ją nusiuntėme Gineso pasaulio rekordų agentūrai. Po keleto mėnesių laukimo atėjo žinia, kad pasaulio rekordus registruojanti agentūra „Guinness World Records“ šį sovietinės ideologijos absurda vaizduojančią skulptūrą registravo didžiausiu meno kūrinium pasaulyje iš televizorių. Lietuvai bandant integruotis į Europą, sovietinės ideologijos žlugimą vaizduojantis kūrinys, tapęs pasaulio rekordu, sulaukia daugelio pasaulio žiniasklaidos atstovų, filmų režisierių dėmesio. Europos parkas tampa atgimusios Lietuvos simboliu, plačiai rodomu visame pasaulyje.

Buvo nemažai išbandymų. Sunkiausias, manau, buvo keleto metų laikotarpis, kai Europos parkas tapo žinomas, o žemės sklypų kainų burbulas pasiekė neregėtas aukštumas. Tuomet prasidėjo tikras karas, kaip perimti Europos parko teritoriją. Puolimas vyko keliais frontais. Lietuvos Respublikos Seimui Vyriausybė pateikė pataisas, siūlančias keisti Žemės įstatymą ir miško parkų (tokį turėjo ir Europos parkas) nebesaugoti visuomenės poreikiams, gražiausius miškus leisti privatizuoti. Iš kitos pusės, suinteresuotieji miškų privatizavimu buvo pradėję teisinius procesus, kad neva pažeisti teisės aktai. Net Nacionalinė žemės tarnyba buvo įtraukta ir paveikta taip, kad parašė pažymą apie pažeidimus, kuriuos tik po keleto metų bylinėjimosi teismas pripažino kaip neteisingus. Tai buvo labai sunkus laikotarpis, reikėjo laikyti kelis frontus. Tačiau dažnai sunkiausia patirtis yra geriausia pamoka, padedanti ir pažinti valstybės sandarą, veikimo principus, ir užgrūdinanti tolesnei veiklai. Gamtoje taipogi vėjų gairinami medžiai stipresni nei augantys kitų užuovėjoje.

Per tris dešimtmečius, deja, likome „balta varna“. Esame pirmas nevyriausybinės nepelno organizacijos muziejus Lietuvoje po nepriklausomybės atkūrimo 1990-aisiais. Paramos iš valstybės beveik negauname, nes programa tokiai tęstinei veiklai remti net nebuvo sukurta, pajamas gauname tik iš bilietų ir kitų muziejaus paslaugų. Vienas iš kasdinių iššūkių yra išlaikyti ir kurti 55 ha Europos parką ir Liubavo dvaro muziejų. Keliasdešimt žmonių komandai, be kurios neįmanoma priežiūra, restauravimas ir plėtra, būtina labai stengtis, kad tai pavyktų. Apie atostogas ar laisvadienius net negalvoju, nes dėl rūpesčių gausos nėra galimybių.

G. Karoso senelė bajoraitė Kazimiera Karosienė-Ušackaitė, XX a. I pusė.

Kada ir kodėl į Jūsų dėmesio akiratį pateko Liubavo dvaras? Kodėl šalia tokios rimtos užduoties – Europos parko sukūrimo – nutarėte užsiimti ir šito dvaro istorijos, kultūros ir technikos paveldo tyrinėjimu ir muziejaus kūrimu?

Liubavo dvarą atradau gana seniai, tuo metu, kai vos buvau pradėjęs kurti Europos parką, t. y. praėjusio šimtmečio devintojo dešimtmečio pabaigoje. Važinėdavau po Vilniaus rajono apylinkes, fotografuodavau. Man labai įsiminė apleista paslaptinė dvarvietė su aplaužyto angelo skulptūra už begriūvančios koplytėlės, vandens malūnas ir šniokščiantys upelio bei kanalo vandenys. Iš pirmos kelionės liko net spalvotų fotografijų, darytų naudojant „Orvochrom“ juostelę. Jos dabar įdomios kaip istorinė sodybos fiksacija. Tada nediršau eiti į vandens malūno vidų, tad nufotografavau tarpduryje stovinčius vaikus (jie ten gyveno). Buvau visa savo esybe pasinėręs į Europos parko kūrimą, bet Liubavo dvaro aura, prisiminimai

G. Karoso proseneliai Barbora ir Jurgis, senelis Vladimiras (centre) Karosai.

visą laiką glūdėjo sąmonėje. Laikas jį prikelti atėjo tik po dvidešimties metų, tada, kai subrendau kultūros paveldo tvarkymui.

Kai esi labai jaunas, gana sunku suprasti paveldo esmę. Jaunam norisi kurti, tai ir buvo Europos parko idėjos, atskirų meno kūrinių ir 55 ha meninio kraštovaizdžio kūrimas. Norint gerai sutvarkyti kultūros paveldo objektą, reikia ne kurti, bet atkurti, t. y. būtina naudoti visai kitus principus. Ir tai jau labiau mokslas nei kūryba, kokybiškai restauracijai reikalingi istorinių, archeologinių, architektūrinių, konstrukcinių ir pan. tyrimų duomenys. Taip pat reikalingas gana didelis žinių bagažas, kaip buvo būtent tuo laikotarpiu, į kurį norima „sugrįžti“. Kiekvienas laikotarpis, kiekviena detalė turėjo savo bruožus, ar tai būtų langai, durys, ar pan.

Kadras iš Algirdo Tarvydo dokumentinio filmo „Europos parkas. Pradžią“, skirto Lietuvos Nepriklausomybės šimtmečiui..

Toks senas dvaras kaip Liubavo glaudžiai susijęs ir su Lietuvos valstybingumu, su žmonėmis, kurie jį valdė, ir iš kurių net ne vienas buvo faktinis Lietuvos valdovas, ir tai tiesiog turi būti atskleista. XVI a. Liubavo savininkai – pirmojo Lietuvos Statuto autorius Albertas Goštautas ir Mikalojus Radvila Rudasis. O vienintelė nekarališko kraujo karalienė Barbora Radvilaitė net per tris šeimas susijusi su Liubavo dvaru. Šiame dvare piešė, lipdė skulptūras, projektavo pastatus ir parkus bei sodus vienas iš talentingiausių XIX a. skulptorių ir medalininkų Rapolas Slizienis.

Išvardinau keletą dalykų, domėjimasis kuriais mano veiklos pasaulį papildė ne tik istoriniais ieškojimais, bet ir pareiga atrastas žinias perduoti kitiems. Kūryba Europos parke ir Liubavo dvaro atkūrimas suteikė gyvenimui daugiau pilnatvės, atsiradęs istorinis pagrindas leido žvelgti ir tirti pasaulį įvairiais rakursais, remiantis praeities kartų patirtimi, bandant analizuoti ir lyginti.

Darbų Liubavo dvare spektras gana platus. Norime sutvarkyti visus pastatus ir juos pritaikyti kultūros ir visuomenės reikmėms. Be vandens malūno dabar jau yra restauruota ir įrengta muziejinė ekspozicija XVIII a. barokinės architektūros oficinoje ir seniausioje Lietuvoje oranžerijoje, sutvarkyta terasinių tvenkinių sistema. Tačiau yra likę darbų, kurie dar laukia savo eilės.

Sukurti Liubavo dvaro vandens malūno muziejų buvo vienas pirmųjų ambicingų Liubavo dvaro darbų. Tiesa, prieš tai pavyko restauruoti dvaro angelo skulptūrą, kurios ant granitinio postamento buvo išlikusi tik kojos dalis. Kadangi prieš sunaikinimą skulptūra buvo fotografuota, taip

G. Karosas su Lietuvos Respublikos Prezidente Dalia Grybauskaite Europos parke, 2012 m.

pat išlikusi ir tarpukario fotografija, meno kūrinį pavyko kokybiškai sutvarkyti. Skulptūra nulipdyta ir išlieta iš dabar lauko sąlygomis nebenaudojamos medžiagos – cinko plokštelių, sulituotų alavo lydmetaliu. Simboliška, kad dvarą vėl saugo Liubavo angelas.

Mano tikslas buvo kuo autentiškiau restauruoti ne tik Liubavo dvaro vandens malūno pastatą, bet ir sutvarkyti visą technologinę

įrangą. Malūnai, šiandienos terminais kalbant, tai pramonės įmonės, kuriuose dažnai gyvendavo ir paties malūnininko šeima. Liubavo dvaro vandens malūne yra restauruoti visi šešiolika technologinių procesų: nuo grūdų paviršinių luobelų nuvalymui skirto šveisčio, grynų abrazyvo liejimo naudojant autentiškus komponentus iki originalios „Frencio“ tipo lėtaeigės hidroturbinos restauravimo ir paleidimo, gaminant iš atsinaujinančių šaltinių žalią

G. Karosas su Lietuvos Respublikos Prezidente Dalia Grybauskaite per Nacionalinę ES Kultūros paveldo ir „Europa Nostra“ apdovanojimo ceremoniją prie Liubavo dvaro malūno-muziejaus, 2012 m.

G. Karoso vaikystės piešinys „Palangos parke“ (tušas, plunksna).

ekologišką elektros energiją. Darbai buvo labai sudėtingi. Reikėjo labai įsigilinti, turėti daug žinių, nes medžiagos apie senuosius malūnus yra nedaug, o ir visi malūnai skirtingi. Malūnų veikimas susijęs su technologiniais mechaniniais procesais, taip pat ir gamtinių veiksnių kontroliavimu, vandens sistema (upės vandens debitų reguliavimas, vandens lygio tinkamos amplitudės palaikymas, tvenkinio ir kanalo atkūrimo darbais). Taigi atliktus malūno

restauravimo ir paleidimo darbus galima būtų laikyti iššūkiu. Teko tapti šiokiu tokiu vandens malūnų žinovu. Pirmiausia buvo sukonstruotas virtualus Liubavo dvaro vandens malūnas; labai gabiame programuotojui pirmiausia turėjau paaiškinti, kas kur yra ir kaip veikia. Įsivaizduokit: man atsiunčia tai, ką sumaketavo, tada pašau klaidas, skenuoju ir siunčiu aprašymą, ką taisyti. Toji istorija sudėta į keletą storų sektuvų. Tada jau laukė realus darbas Liubave. Ilgai ieškojome meistro, kuris sugebėtų paleisti nuo 1975 m. neveikiantį įrangą. Tačiau pavyko. Atlikti darbai buvo pastebėti didžiausios ir įtakingiausios kultūros paveldo organizacijos, kuri 2012 m. apdovanojo aukščiausiu, kultūros paveldo Nobelio premija vadinamu ES kultūros paveldo prizu ir „Europa Nostra“ apdovanojimu. Taip Liubavo dvaro malūnas muziejus atsidūrė europiniame kultūros paveldo žemėlapyje.

Tai, kas veikta ir nuveikta, užfiksuota ir keliuose knygose. Kokius pagrindinius tikslus kėlėt sau kaip tų knygų autorius? Vienas ar su bendraautoriais jas parengėte? Turbūt panašių leidinių galima tikėtis ir ateityje?

Knygose stengiuosi fiksuoti, kas mano ar su kolegomis ištirta, surasta, nuveikta. Yra išleistos kelios knygos apie Europos parką, kuriose pateikiamos mano fotografijos, dailėtyrininkų tekstai. Yra ir keletas knygų apie Liubavo dvarą. Prie istorinės tematikos knygų vienaip ar kitaip yra prisidėję ir kiti tyrėjai, tai neišvengiama. Tarkime, pirmosios knygos „Liubavas“ (2010) istorinėje

G. Karosas su konferencijos „Rapolas Sliziens – tiltas tarp paribio tautų“ dalyviais Liubavo dvare.

G. Karoso suprojektuotas Europos parko edukacijos centras.

dalyje daugiausia rėmiausi R. V. Vitkauskienės tyrimais, taip pat ir kitų tyrėjų, ypač archeologų, istorikų, technikos paveldo žinovų patarimais, savaip išdėstydamas ir interpretuodamas informaciją. Man buvo svarbu, kad knygoje būtų nuoseklumas, kad ją būtų lengva skaityti, aišku, kaip menininkui buvo svarbi ir knygos estetinė pusė, t. y. maketas. Lietuvos archyvuose esu atradęs istorinius Liubavo dvaro sodybos planus, kitos įdomios medžiagos, bet paieškose Lenkijos ar Švedijos archyvuose jau talkino kiti istorikai. Be istorinės medžiagos, asmenybių poveikslų knygoje yra pateikta mano rinkta medžiaga apie Liubavo dvare tarpukariu gyvenusias šeimas, architektūrą, dailę, malūno restauravimą ir jo visus technologinius procesus.

Kita knyga – „Liubavas. Rapolas Slizienis“ (2017 m.) – parengta mokslinės tarptautinės konferencijos „Rapolas Slizienis – tiltas tarp paribio tautų“, kuri vyko Europos parke, pranešimų pagrindu, esu jos sudarytojas, įžangos autorius ir šių tyrimų iniciatorius. Šiuo metu rengiu dar vieną knygą apie Liubavo dvarą, kurioje bus sudėta gana daug neskelbtos medžiagos – dvaro architektūros (XVIII a.) aprašymas, dvaras sovietiniu laikotarpiu, kitos įdomybės, netgi paskutinio Liubavo savininko 1903 m. parašytas mokslinis metodinis veikalas apie žirgų auginimą.

Kuo šiandien užimta Europos parko prezidento kasdienybė?

Veiklos trūkumu skūstis negaliu, visad stinga tik laiko. Keliuosi anksti, rytais paprastai vyksta darbų aptarimas ir pasiskirstymas tarp muziejaus darbuotojų. Dalyvauju keleto

visuomeninių organizacijų veikloje. Esu išrinktas Lietuvos pilių ir dvarų asociacijos, kuri jungia per šešiasdešimt šių svarbių Lietuvos valstybingumui objektų, prezidentu. Taip pat dalyvauju ir piliečių organizacijos „Talka kalbai ir tautai“ veikloje, esu jos pirmininkas. Organizacijai priklauso per trisdešimt žinomų Lietuvos mokslininkų, lituanistų, kultūros ir visuomenės veikėjų. Siekiame apginti lietuvių kalbos konstitucinį statusą ir kitus Lietuvos valstybingumo pamatus, viešai kreipiamės į tautą. Praeitų metų lapkričio mėnesį surengėme mitingą, kad apgintume Vyčio monumento įgyvendinimą mūsų sostinės reprezentacinėje Lukiškių aikštėje.

Esate aktyvus Bajorų sąjungos narys. Kokios Jūsų bajoriškos giminės šaknys? Kada

G. Karosas su Plačidu Domingu ir Andrula Vasilileu per ES Kultūros paveldo ir „Europa Nostra“ apdovanojimo ceremoniją Lisabonoje, 2012 m.

G. Karosas ir žymi lenkų menininkė Magdalena Abakanovič Europos parke, 2009 m.

apie jas sužinojote? Kokiais protėviais labiausiai didžiuojatės?

Taip sutapo, kad lygiai prieš dešimt metų tapau LBKS nariu. Apie bajoriškas šeimos šaknis žinojau nuo mažens, tėvelis buvo parodęs ir dvarelių liekanas netoli Anykščių, Andrioniškio, Utenos. Bajorystė proproseneliui buvo suteikta kovojant su Maskva už apgintą Liucino pilį, kurios griuvėsiai tebėra dabartinės Latvijos teritorijoje. XVII a. tai vyko Lietuvai priklausančiuose Infliantuose. Proprosenelis buvo sužeistas. Greičiausia dėl to Užsakių herbe yra nupaišytas strėlės antgalis, sėkmę žyminčios pasagos fragmentas ir pavaizduota kraujuojanti žaizda. Didžiuojuosi savo seneliu V. Karosu, kuris tarpukario Lietuvoje dirbo Utenos apskrities žemės tvarkytoju, t. y. vykdė žemės reformą. Valstybės archyve radau ir jo asmens

lapą, kuriame, be kita ko, įrašyta, kad Lietuvos Respublikos Nepriklausomybės dešimtmečio proga, pažymint žemėtvarkininkų indėlį, Prezidentas A. Smetona mano senelį apdovanojo Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino medaliu. Kitas iš labai artimų giminių buvo kanauninkas, vyskupas A. Karosas, kuris už lietuviškas pažiūras ištremtas iš Seinų, o pokario okupacijos metais išliko sovietų nepalaužtas.

Kokią įsivaizduojate Lietuvos bajorų sąjungos ateitį?

Sąjungos veikla išties svarbi restauruojant mūsų praeities paveikslą ir telkiant bendrystei bajoriškos kilmės šaknų turinčius asmenis. Labai norėčiau, kad ji būtų patriotiško ugdytoja ir Lietuvos valstybingumo stiprintoja. Juk mes, bajorų palikuonys, tikrai daug esame skolingi Lietuvai: kadaise mūsų protėviai ne tik apgynė, bet, deja, ir prarado Lietuvos valstybę.

Neatsitiktinai tapote Nacionalinės pažangos premijos laureatu. Esate visapusiškai aktyvus žmogus, drąsiai reiškiate savo nuomonę aktualiais mūsų tautai ir valstybei klausimais. Dėmesio vertas kvietimas diskusijai dėl 1791 m. gegužės 3 d. Abiejų Tautų Respublikos Seimo priimtų konstitucijos. Svarbus raginimas grįžti į Tautos namus, primenant Lietuvai primestą gudrų projektą „Żečpospolita“. Vienas iš pagrindinių Jūsų dėmesio ir rūpesčio tikslų – istorijos pamokos, kurių nevalia pamiršti. Tiesa?

Jūs labai tiksliai pasakėte – istorijos pamokų

G. Karoso skulptūra „LNK Infomedis“ Europos parke, 2000 m.

Grupė kultūrininkų dėl „Pasaulio lietuvių karūnos“ kūrinio susitinka su LR Prezidentu Valdu Adamkumi. Iš kairės: etnologas dr. Libertas Klimka, Edmundas Atkočiūnas, Valdas Adamkus, Gintaras Karosas, pasaulio lietuvių bendruomenės atstovė Vida Bandis, skulptorius Gediminas Radzevičius.

nevalia pamiršti. Visais laikais, ne išimtis ir dabar, valstybėms ir jos piliečiams daroma įtaka. Valstybės yra dariniai su dideliais materialiais ir nematerialiais ištekliais, todėl visad buvo ir bus jų raidą bandančių įtakoti kitų valstybių ar subjektų. Tai ne vien užkariavimai, kuriuos matome iš istorijos knygų. Valstybę kita valstybė gali valdyti ir be karo, tik „paskolinusi“ savo kalbą, kaip kad nutiko per Lenkijos mums primestą projektą „Żečpospolita“. Kalba yra svarbiausias valstybingumo pagrindas. Matome tarsi visai nekaltus bandymus įteisinti mūsų rašybą griaušančią svetimą „triraidį“. Įvedus triraidį, dalis piliečių, kurie norėtų savo pavardėse matyti kitas nelietuviškas raides, taptų diskriminuojami ir turėtų teisę reikalauti į abėcėlę įvesti ir kitas raides. Litanistika net sovietmečiu išlaikė deramas pozicijas, o dabar ištis trūksta įžvalgumo ar gilesnio mąstymo, kad įžvelgtume pavojus. Todėl jaučiu pareigą kalbėti apie nepriklausomos Lietuvos valstybės išsaugojimą ir sustiprinimą. Bėda ta, kad, kaiėjome į Laisvę, daugelis nesusimąstėme, kokią Lietuvą norime sukurti. Dabar, jei nedalyvausime ją saugant ir paliksime dažnai įtakoms neatsispiriantiems ar valstybingumo negebantiems suprasti politikams, net nepastebėdami galime prarasti savo valstybę. Rusija, kaip galima grėsmė, yra įvardijama, o Lenkijos daromą įtaką dažnai siekiama ignoruoti. Jaučiu, kad turiu atkreipti dėmesį, įspėti ir sutelkti žmones atskirti pelus nuo grūdų. Taip pat visad siekiu įkvėpti ir suteikti vilties, kuri būtina.

Artėja savivaldybių rinkimai. Nežadate dar kartą kandidatuoti į Vilniaus rajono vadovus? 2015-aisiais kaip nepartinis kandidatas pasirodėte gana sėkmingai. Jei taip, kokių meru save įsivaizduojate savivaldybėje, kur gana sudėtinga bendruomenė?

Būti Vilniaus rajono savivaldybės meru tikrai nėra mano pagrindinis tikslas. Ydingą Pietryčių Lietuvos švietimo politiką labiausiai galėtų įtakoti Seimas per Švietimo įstatymo pataisas, aišku, iniciatyva ir paskatinimas galėtų būti ir iš Respublikos Prezidento. Vilniaus rajone siekiame sutelkti skirtingas partijas ir nepartinius į bendrą koaliciją. Tai tiesiog būtina. Mažai balsų gaunančių atskirų partijų kandidatų balsai „nubyra“ daugumą taryboje turinčiai ir įsitvirtinusiai partijai. Kad taip neįvyktų, privalome susitarti, kad kiti dariniai eitų bendru ar bent dviem bendrais sąrašais. Jei bus platus skirtingų organizacijų palaikymas ir matysiu, kad esu tinkamiausias iš kandidatų, tada dalyvausiu. Su vietiniais žmonėmis, tuteišiais ir naujakuriais, gerai sutariu, manau, kad rasime bendrą kalbą ir ateityje, tik svarbiausia – nebijoti kalbėti apie Lietuvą kaip valstybę, jos integralumo svarbą. Čia – mūsų Tautos lopšys.

Nuotraukos iš Europos parko muziejaus ir Gintaro Karoso asmeninio archyvo.

AKTUALIJOS

ATSTATYKIME LIETUVIŠKAS PILIS, PIRMIAUSIA – SAVO ŠIRDYSE

Gintaro KAROSO kalba Lietuvos atkūrimo šimtmečio minėjime Lukiškių aikštėje Vilniuje 2018 m. vasario 16 d.

Lietuva pasitinka valstybingumo atkūrimo šimtmetį. Mums pasisekė: taip susiklostė aplinkybės, kad esame laisvi. Bet ar įtvirtiname savo Laisvę taip, kad jos niekad daugiau neprarastume?

Dabar, kaip niekad anksčiau, valstybių naikinimui naudojami kiti, išmanūs būdai, dažnai įgyvendinami pagal principą: sunaikinti valstybę savo piliečių rankomis, sujaukiant jų vertybines nuostatas. Tarsi taip ir turėtų būti. Prisidengiant demokratijos ar žmogaus teisių, lygybės ir net tolerancijos principų gynimu. Pasitelkiant žiniasklaidos priemones, formuojant madingą ar neva pažangų požiūrį, tradiciškai vertybes apibrėžiančios sąvokos panaudojamos egoistiniams tikslams.

Deja, šis minkštasis ir pavojingas valstybingumui karas įsismarkavo mūsų, o ir kitose pokomunistinės Europos šalyse. Vilniaus universitete, prisidengiant optimizavimu, savo rankomis naikinama Lituanistikos katedra. Vienos seniausių pasaulyje lietuvių kalbos tyrimai pažeminami iki taikomųjų lygmens. Grupė Seimo narių, rizikuodami sulaužyti priesaiką Konstitucijai, registruoja asmenvardžių rašybos įstatymo projektą, kuriuo oficialiuose dokumentuose būtų įvedamos svetimos raidės. Kultūros ministerija šioje (Lukiškių) reprezentacinėje valstybės aikštėje planuoja įkurti pramogų parką, užuot pastatę Vyčio skulptūrą. Tautinės valstybės atgimimo šimtmetis pasitinkamas visuomenei brukant „globalios“ Lietuvos idėjas. Galima vardinti daug. Braižas ir išvalstybinimo schema visur panaši.

Bruselio valdininkai, Lenkijos nacionalistai, globalistinių vizijų kūrėjai ir garsūs finansininkai įgyvendina savo projektus Lietuvoje. Pragaištingus mažoms, remiantis tautine tapatybe sukurtoms ar atkurtoms valstybėms, tokioms kaip Lietuva. Jei perrašant užsieniečių asmenvardžius nebus reikalaujama rašyti lietuviška forma, tai redakcijose nereikės įdarbinti lituanisto. Pigus pelno siekimas, kurio tikroji kaina – milžiniška. Ar pamiršome, kiek aukų pareikalavo Lietuvos valstybės sukūrimas?

Kiekvienas galime prisidėti kuriant taurią ir savitą Lietuvą. Žiniasklaidos įtaka šiandienos pasaulyje yra ypač svarbi. Deja, prisidengdama laisvo žodžio neliečiamumu, dažnai ji tampa svetimųjų interesų apipavidalintoja ir teisintoja. Nuolat brukama bevertė lengvo gyvenimo iliuzija, garbinami lėkšti pasilinksminimai ar beprasmiškos idėjos. Kas gali būti lengviau, nei būti tik bedvasiu vartotoju?!

Man Lietuva, tikiu, ir kiekvienam iš čia susirinkusiųjų, – tai prasmų prasmė, dėl kurios verta gyventi, dirbti, kentėti. Atsakomybė savo šaliai yra kiekvieno piliečio pareiga. Laisvė be atsakomybės savo valstybei neturi prasmės. Valdžios autoriteto, įžvalgumo stoka privedė prie to, kad tampame teritorija, pilka ir socialiai neteisinga piliečiams, ir ją kasdien palieka vis daugiau gyventojų. Ekonominiai pasiekimai bus tik tuščias skaičių rinkinys, jei valstybė žmonėms neįkvėps bendrystės jausmo savo Tėvynei.

Lietuvos kūrimas nėra plaukimas pasroviui, tai – istorinė jos tąsa, nepriklausomos valstybės ateities vizija, mokymasis iš praeities klaidų. Tai – nepatogūs ir dažnai balansuojantys ties riba sprendimai siekiant apginti savastį, jei norime atremti norinčius mus valdyti, garantuoti savo valstybei ateitį. Lietuvių kalbos, lietuviškumo išsaugojimas ir stiprinimas yra mūsų valstybingumo ateities garantija.

Lietuva prisikels savo dvasia. Stiprybė užkoduota čia gyvenančių žmonių tikėjime šalies ateitimi. Būkime įžvalgūs ir orūs, pasirinkime Stiprios ir Savos valstybės kelią. Tokį kelią, kuri nubrėžė mūsų Valstybės atgimimo signatarai 1918 metų vasario 16-ąją, lygiai prieš šimtą metų. Lietuvą matau kaip savitą tautinę, modernios ekonomikos ir teisingą savo piliečiams valstybę.

Atstatykime lietuviškas pilies, pirmiausia savo širdyse. Jos tvirčiausios. Lietuva – tai mūsų namai, kokie jie bus, priklauso nuo mūsų pačių. Nuoširdžiai sveikinu su Tūkstantmetės ir Didžios Lietuvos Valstybės atkūrimo šimtmečiu! Su Naujo Tautinio Atgimimo pradžia!

„TEPRIMINS ŠIS PLIENO KARDAS...”

Vilniaus miesto Rotušėje įteikti Bajorystės pripažinimo aktai 2018 metais legitimuotiems naujiems LBKS nariams

Liepos 7 d. Vilniuje įvyko svarbiausias LBKS metinis renginys, skirtas Lietuvos Nepriklausomybės 100-mečiui ir Karaliaus Mindaugo karūnavimo – Valstybės dienos atminimui.

Iškilmės prasidėjo Šv. Mišiomis, kurios buvo aukojamos už visos Lietuvos gyvus ir mirusius bajorus ir karininkus. Mišių metu, kurias celebravo Lietuvos kariuomenės vyr. kapelionas plk. lt. mjr. Rimas Venckus, iškilmingai skambant sakralinės muzikos choro „Langas“ atliekamoms giesmėms,

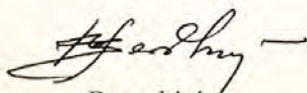
buvo renkamos aukos paminklinio akmens Žalgirio mūšio lauke statybai.

Šis akmuo su užrašu „Nuo dėkingos lietuvių tautos – už pergalę!“ ir iškaltu bareljefiniu Vyčiu bus pastatytas Žalgirio mūšio lauke Griunvalde (Lenkija) 2020 metais, minint Žalgirio 610-ąsias metines. Tai yra bendras Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos ir Lietuvos kariuomenės vykdomas projektas.

Šv. Mišių metu buvo pašventintos bajorų herbinės vėliavos: Vasario 16-osios akto signataro

Mielieji Tautiečiai,

*Lietuvos Karaliaus Mindaugo ir Karalienės Mortos karūnavimo –
Valstybės diena – tai ne tik valstybingumo,
bet ir mūsų tautos vienybės ir stiprybės simbolis.
Didžiukimės garbinga Lietuvos praeitimi, laisva ir nepriklausoma
savo valstybe, stiprinkime ir kurkime jos gerovę.
Tegul visame pasaulyje skambėsiantis mūsų šalies himnas vienys ir
telks visus vardan tos Lietuvos...*

Pagarbiai,

LR Seimo Pirmininko pirmoji pavaduotoja Rima Baškienė

Karo istoriko prof. Valdo Rakučio pranešimas buvo skirtas bajorų misijai.

Mykolo Biržiškos giminės *h. Gulbė* vėliava (kuri vėliau perduota M. Biržiškos gimnazijai, perlaidojant Biržiškų palaikus), taip pat *h. Liubicz* vėliava, kurią specialiai iš JAV į Lietuvą priimti Bajoro priesaikos su savo šeima atsivežė prof. Robertas Savickas.

Po Šv. Mišių iškilminga ceremonija persikėlė į Vilniaus miesto Rotušę.

Pagal LBKS protokolą renginyje dalyvavo: LBKS vadas Perlis Vaisieta, Legitimacijų tarybos pirmininkas Artūras Rukas Daujotis, kancleris

Algirdas Verbickas, vado pavaduotoja Kultūros reikalams ir Vilniaus krašto bajorų sąjungos vado pavaduotoja Elona Varanauskienė, vado pavaduotoja Jaunimo reikalams ir Lietuvos bajorų Kauno krašto sąjungos vado pavaduotoja Aistė Grybauskienė, Kauno apskrities bajorų draugijos vadas Algirdas Prekeris, Šiaulių krašto bajorų sąjungos vadė Diana Valskienė.

Renginį vedė ilgametė LR Seimo narė, LBKS vado pavaduotoja Organizaciniais reikalams, poetė Dalia Teišerskytė.

Prof. Jurgis Vanagas skaito Bajoro priesaiką. Šalia – renginio vedėja Dalia Teišerskytė.

Prof. Robertas Savickas iš JAV, Dž. Vašingtono universiteto – naujai legitimuotas h. Lubicz bajoras. Įšventinimo ceremonija Vilniaus miesto Rotušėje.

Dalia Martusevičiūtė – Italijos Veneto lietuvių bendruomenės pirmininkė, finansų ir bankininkystės konsultantė, naujai legitimuota h. Gulbė bajorė. Įšventinimo ceremonija Vilniaus miesto Rotušėje.

Herbo Gulbė giminės bajorai Šv. Ignato bažnyčioje - po vėliavos pašventinimo.

Tarp garbės svečių paminėti LBKS strateginiai partneriai: Lietuvos kariuomenės vado patarėjas prof. Valdas Rakutis, Vilniaus įgulos karininkų ramovės viršininkas – buvęs Lietuvos gynybos atašė Lenkijoje plk. Romas Žibas, Nevyriausybinių organizacijų koordinacinės tarybos Lietuvos gynybiniais pajėgumams remti pirmininkas mjr. Antanas Burokas ir pirmininko pavaduotojas plk. Algimantas Vyšniauskas.

Tarp naujai legitimuotų bajorų iš 8 valstybių buvo atskirai pristatyti: Dž. Vašingtono universiteto (JAV) profesorius Robertas Savickas, Veneto lietuvių bendruomenės (Italija) pirmininkė Dalia Martusevičiūtė.

Po nuskambėjusio Lietuvos Respublikos himno susirinkusiems buvo perskaitytas liepos 6 d. gautas Lietuvos bajorams adresuotas LR Seimo Pirmininko pirmosios pavaduotojos Rimos Baškienės sveikinimas.

Po oficialios dalies į sausakimšai susirinkusią Rotušės salę kreipėsi ir vienybei vardan visos Lietuvos bajorus jungiančios organizacijos ateities kvietė LBKS vadas P. Vaisieta (*spausdiname atskirai*).

Įkvėpiantį pranešimą laikytis tikrųjų bajorystės vertybių, ypač švietimo srityje, taip pat pateikė dažnas LBKS renginių svečias – karo istorikas prof. dr. V. Rakutis.

Sugiedojus LBKS himną, buvo pereita prie svarbiausios šios iškilmingos dienos procedūros – Bajorystės aktų įteikimo procedūros.

Į sceną buvo pakviestas vienas iš LBKS signatarų – Garbės bajoras, senatorius, prof. dr. Jurgis Vanagas.

Profesorius perskaitė Bajoro priesaikos tekstą, kurį kartojo Nepriklausomos Lietuvos atkūrimo jubiliejaus metais legitimuoti bajorai.

Kiekvienas bajoras gavo Bajorystės pripažinimo aktą, o pirmasis aktas simboliškai įteiktas viešniai, atvykusiai iš tolimiausios šalies, iš Argentinos, – Mildai Angelai Račkauskas.

Legitimuoti bajorai buvo palaiminti LBKS vado kalaviju, tariant Bernardo Brazdžionio žodžius: *“Teprimins šis plieno kardas, koks kilnus bajoro vardas!”*

Ceremonija užbaigta tradiciniu Bajoro šūkiu: **“Tiesa, Garbė, Orumas”**.

LBKS VADO PERLIO VAISIETOS KALBA KARALIAUS MINDAUGO KARŪNAVIMO DIENOS PROGA NAUJAI LEGITIMUOTIEMS BAJORAMS

2018 m. liepos 7 d.

Gerbiami svečiai, Lietuvos Bajorų Karališkosios Sąjungos nariai,

Esame pačioje Vilniaus širdyje – LDK bajoro, architekto, Vilniaus civilinės gvardijos sukilėlių vado Lauryno Stuokos-Gucevičiaus 1785 m. projektuotoje ir statytoje Rotušėje.

Švenčiame Lietuvos nepriklausomybės šimtmetį, minime Karaliaus Mindaugo karūnavimo dieną. Šiais, jubiliejiniais, metais net 83 bajorai papildys Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos narių registrą.

Netrukus priimsime Bajoro priesaiką ir įteiksime Bajorystės pripažinimo aktus. Aktai bus įteikti bajorams, įrodžiusiems savo giminės bajorišką kilmę, istoriškai susijusią su Lietuvos Didžiąja Kunigaikštyste.

Savo sveikinimą garbiai auditorijai pradėsiu nuo citatos iš LDK kunigaikščio Gedimino laiško, rašytą beveik prieš 700 metų:

„Gediminas, Dievo malone lietuvių ir rusėnų karalius, Žemgalijos valdovas ir kunigaikštis, visiems krikščionims, pasklidusiems visame pasaulyje, vyrams ir moterims, o drauge ypač žymiesiems miestams Lubeckui, Sundui, Bremeniui, Magdeburgui, Kolnui ir kitiems iki pat Romos siunčia savo nekintamos pagarbos ir palankumo pareiškimą ir sveikinimą. (...)“

Šiuo savo laišku duodame žinią tiek čia esantiems bei nesantiems, tiek būsimoms kartoms, jog mes kiekvienam geros valios žmogui

atidarome savo kraštą, valdas ir visą karalystę... Kad šie nuostatai nebūtų pakeisti, mes šį laišką paliudijome ir sutvirtinome mūsų antspaudu... Pirmiau geležis pavirs vašku, o vanduo į plieną pasikeis, negu savo duotą žodį atšauksime.“

Šiandien į Vilniaus miesto Rotušę yra atvykę garbūs pasiuntiniai iš pačių tolimiausių pasaulio kraštų: Argentinos, JAV, Italijos, Norvegijos, Jungtinės Karalystės, Airijos, Vokietijos. Gausiausia svečių delegacija – iš mūsų istorinės Tėvynės – Lietuvos.

Gerbiamieji,

švenčiant Lietuvos Valstybės dieną, visada norisi remtis į istorinius pamatus, padėjusius mums visiems išvengti prūsų ir jotvingių likimo.

Kertiniai šių pamatų akmenys yra **tėvų žemė, papročiai ir gimtoji kalba**.

Visus juos jungianti, rišančioji grandis – tai mūsų visų „**Kraštų atidarymas**“ (anot kunigaikščio Gedimino) – atvirumas vienas kitam, pasitikėjimas vienas kitu ir **mūsų vienybė**.

Tik puoselėdami ir gerbdami iš kartos į kartą perduodamas kultūrinės tradicijas ir būdami vieningi, apgynėme savo valstybę nuo Kryžiaus žygių ir mongolų-totorių ordų neprašytų svečių, iškentėme Rusijos Sibiro gulagus, paskelbėme prieš 100 metų visam pasauliui apie Nepriklausomos valstybės atkūrimą ir galiausiai vėl ją atstovėjome Sąjūdžio mitinguose ir Baltijos kelyje.

Tarp 20 signatarų, pasirašiusių Vasario

16-osios Aktą ir paskelbusių Lietuvos nepriklausomybę, savo vienybę su Tauta parašais patvirtino 3 signatarai bajorai: Donatas Malinauskas, Mykolas Biržiška, Stanislovas Narutavičius.

Tarpukario Lietuvoje 56 Lietuvos bajorai karininkai apdovanoti įvairių laipsnių Vyties Kryžiaus ordinais už pasižymėjimą Nepriklausomybės kovose.

1994 m. įkurta Lietuvos bajorų karališkoji sąjunga šiandien savo gretose jungia beveik 4500 bajorišką kilmę įrodžiusių narių iš daugiau kaip 600 giminių.

Būtume neteisūs, jeigu užsimerkstume ir sakytume, kad „viskas pas mus gerai“ ir neturime jokių rūpesčių.

Šiandieninė LBKS susiduria su rimtais egzistenciniais iššūkiais, apie kuriuos jau esu minėjęs savo laiškuose Jums ir nesikartosiu. Pripažinkime, deja, bet iki šiol egzistuoja nematoma takoskyra tarp kai kurių LBKS Kraštų. Šiandien turime dvi organizacijas, atstovaujančias tuos pačius Kauno krašto bajorus.

Kaip bebūtų, turėtume mažiau diskutuoti – kodėl „Laisvės karys“ ant žirgo yra ne Vilniuje, o Kaune. Mažiau ginčytis, ar tai „heraldinis Vytis“, ar gal tiesiog bajoras ant žirgo?..

Juk svarbiausia – mes visi esame ta pati tauta! Visi esame pagimdyti tos pačios motinos, kurios vardas – Lietuva!

Labai tikiu, kad mes padarysime viską, kad išsaugotume tai, kas jau sukurta ir kitais metais švęsime sėkmingai gyvuojančios Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos 25 metų jubiliejų!

Linkiu visiems, visur ir visada vadovautis Lietuvos bajoro priesaku Tiesa, Garbė, Orumas!

Savo kalbą baigsiu Just. Marcinkevičiaus žodžiais („NOSTRA VILNA“, 2013 m.), skirtais Vilniaus įkūrimo jubiliejui.

Gediminas:

*akmenį paguldyti prie akmens
sienoją užkelt ant sienojų
plytą surišti su plyta
ar tai jau ir bus Vilnius?*

*Užrakinti vartus pastatyti sargybą
ant smaigo iškelti
nukirstą plėšiko galvą
ar ir tai dar ne Vilnius?*

*bet svarbiausia įkurti ugnį
ir sergėt kad jos neužpūstų
visi rytų vakarų vėjai*

*o kada jūs jūs jūs
sunėrę rankas suglaudę pečius
užstosite savąją ugnį
nuo svetimų ir savų plėšikų*

*tada tai ir aš galėsiu
į visas pasaulio šalis
sušukti lotyniškai:
NOSTRA VILNA!*

*žinoma kad miestas būtų Vilnius
reikia dar susapnuoti
geležinį staugiantį vilką
ir nubudus jo nenudobti*

Giminės herbas *GULBĖ*.

Šv. Jonų bažnyčioje pagerbtas signataras, *Gulbės herbo* bajoras Mykolas Biržiška

Liepos 11 d. Šv. Jonų bažnyčioje Vilniuje buvo aukojamos Šv. Mišios už Vasario 16-osios akto signatarą, bajorą Mykolą Biržišką ir jo šeimos artimuosius, grįžusius į Tėvynę amžinam poilsiui iš JAV.

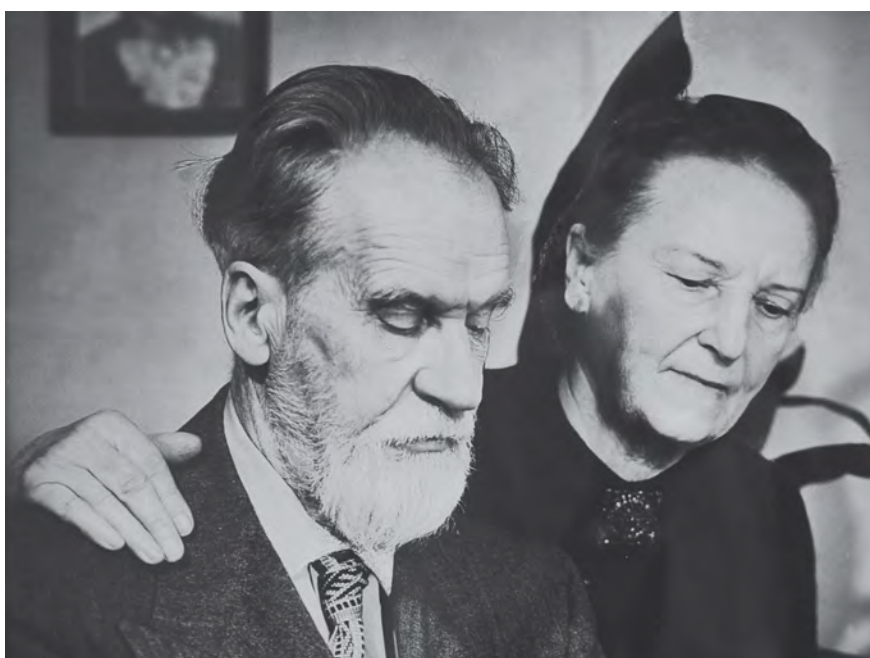
Iškilmėse dalyvavo Biržiškų anūkai Vytas Barauskas, Venta Leon, Danutė Mažeikienė, taip pat signataro šeimos artimieji - LBKS narys, buvęs susisiekimo ministras Jonas Biržiškis ir Vanda Tumelienė.

Mišias celebravo vyskupas Arūnas Poniškaitis.

Tarp atvykusių į iškilmes oficialių svečių buvo Lietuvos Atkuriamojo Seimo Pirmininkas prof. Vytautas Landsbergis, buvęs Seimo pirmininkas Česlovas Juršėnas, dabartinio Lietuvos Respublikos Seimo nariai, Lietuvos Vyriausybės nariai.

Baigiantis bažnytinei ceremonijai, vyskupas A. Poniškaitis palaimino bajorų Biržiškų giminės vėliavą (*h. Gulbė*), palinkėjo Lietuvos jaunimui tinkamai tęsti bajoriškąs tradicijas.

Pasibaigus Šv. Mišioms, prie šios vėliavos paskutinei pagarbai atėjo Biržiškų giminės.

Mykolas Biržiška ir Bronislava Biržiškienė.

Nuo Biržiškų artimųjų ir visos Lietuvos bajorų vėliava iškilmingai įteikta Vilniaus M. Biržiškos gimnazijos direktoriui Valdemarui Kaupiniui.

Šv. Mišias ir tiesioginę specialią laidą iš Šv. Jonų bažnyčios ceremonijos rodė Lietuvos nacionalinė televizija.

„L. b.“ inf.

Nuotraukos iš renginio
Vidmanto KAŽUKAUSKO.

ATMINTIS

Lina DIJOKIENĖ,
žurnalistė

SVAJOTOJAI, KŪRĘ LIETUVĄ

Turbūt būtų nelengva sugalvoti mažiau poetišką apibūdinimą tiems Lietuvos herojams, kurie sukūrė šalies nepriklausomybę nei žodis „svajotojai“. Prasminga, kad Lietuvos šimtmečio metais Žemaitijos sostinės šventės metu Telšių Žemaitės dramos teatre surengta šventinė konferencija „Svajotojai, kūrę Lietuvą“, skirta Stanislovui Narutavičiui bei iškiliai asmenybei, jaunesniajam S. Narutavičiaus broliui Gabrieliui Narutavičiui, gimusiam Telšiuose, žymiam Lenkijos mokslininkui ir visuomenės veikėjui, pirmajam Lenkijos prezidentui, atminti.

Vienoje šeimoje -- dviejų tautų istorija

Kad tokių svajonių būtų daugiau ir jas pasisektų įgyvendinti. Toks palinkėjimas nuskambėjo šventinėje konferencijoje „Svajotojai, kūrę Lietuvą“. Gausiai Žemaitės dramos teatre susirinkusius konferencijos dalyvius iškilingai nuteikė Ūdrio arija iš operos „Pilėnai“. Konferencijos svečius, klausytojus ir dalyvius pasveikino Telšių vyskupas Kęstutis Kėvalas. „Šią nuostabią iškilmės dieną švenčiame kaip atgarsį mūsų dviejų respublikų šimto metų jubiliejų. Šitie broliai -- jie tarsi įkūnija mūsų ilgametę draugystę, Lenkijos ir Lietuvos, buvusios vienos respublikos, vienos valstybės, tai tarsi atsikartojo vienoje šeimoje. Šių drąsių brolių širdyse degė laisvės dvasia. Jie gimė kaip tik po sukilimo prieš caro priespaudą. Jie - laisvės vaikai, gimę pradžioje su svajonėmis apie laisvus kraštus, o vėliau tai įkūniję savo gyvenimu - vienas tampa Lenkijos prezidentu,

kitas – Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataru. Taigi jie ne tik svajotojai, jie buvo ir praktikai. Jie sugebėjo šiomis neįtikėtinais sunkiomis aplinkybėmis nepamesti svajonės ir eiti iki galo bei išpildyti tai, kas tapo daugeliui žmonių, gyvenusių po to, dovana -- gyventi laisvoje šalyje. Kad draugystė ir šeimyniškumas tarp mūsų tautų gyvuotų, o laisvės dvasia nuolat degtų. Ačiū, kad esat šios jungtinės pajėgos”,-- kalbėjo

Paminklinė lenta, skirta broliui Stanislovo ir Gabrieliaus Narutavičių atminimui.

Bendras konferencijos salės vaizdas. Pirmoje eilėje iš dešinės: Lenkijos instituto Vilniuje direktorius, Lenkijos Respublikos ambasados Lietuvoje patarėjas Marcin Lapczyński, LBKS vadas Perlis Vaisieta, Telšių r. savivaldybės administracijos direktorius Saulius Urbonas, Telšių vyskupas Kęstutis Kėvalas, Telšių r. savivaldybės meras Petras Kuizinas, buvęs Lenkijos Respublikos prezidentas Bronisław Komorowski.

Telšių vyskupas, sveikindamas konferencijos dalyvius.

Telšių rajono savivaldybės meras Petras Kuizinas pabrėžė: “Šiandien, kai Lietuvai 100 metų ir kai Lenkijai 100 metų, ši konferencija ypač svarbi. Šitų dviejų šalių istorija yra susipynusi per Narutavičių šeimą. Dar kartą įsitikinsime, kaip svarbu atsiminti ir nepamiršti ypatingos svarbos įvykių ir ypatingos svarbos žmonių”.

Ar galima mylėti dvi tėvynes?

Garbus Žemaitijos sostinės svečias, buvęs Lenkijos Respublikos prezidentas (2010-2015) Bronisław Komorowski, beje, turintis ir lietuviškų bajoriškų šaknų, perskaitė pranešimą apie Lietuvos ir Lenkijos -- šių dviejų šalių istorinius sąlyčio taškus.

“Ar galima mylėti dvi tėvynes?” - klausė savo pranešime Lenkijos prezidentas. Prisiminęs savo močiutę žemaitę, užaugusią Žemaitijoje, prezidentas

Buvęs Lenkijos Respublikos prezidentas Bronisław Komorowski pabrėžė būtinybę išmokyti istorijos pamokas.

Atminimo lentos atidengimo iškilmingos ceremonijos dalyviai prie Šv. Antano Paduviečio katedros.

sakė, jog tai suformavo jo sentimentus Lietuvai, Žemaitijai. “Kai buvau Lenkijos prezidentas, nebuvo jokių dvejonų - pusė mano širdies priklausė Lietuvai. Mano šeima Lietuvoje gyveno kelis šimtus metų, kovojo už šios šalies laisvę. Mano šeimos likimas sujungtas su Lietuva. Ji niekada negalvojo, jog teks atsisakyti šio krašto ir bėgti iš jo”, - kalbėjo Lenkijos prezidentas, pasidalinęs jautria vaikystės prisiminimų nuotrupa, kai jis, dar vaikas, kartu su tėvu buvo atvažiavę netoli Lietuvos-Lenkijos sienos. B. Komorowski prisiminė, jog tąsyk tėvas rodęs į Lietuvos pusę ir sakęs, kad tą kraštą reikia mylėti. “Ar galima mylėti vienu metu dvi tėvynes?

- retoriškai klausė pranešėjas. - Daug žmonių bandė tai daryti. Ne visada tai buvo lengva, kartais labai sunku, net neįmanoma. Brolių Narutavičių likimas tai dramatiškai įrodo, mūsų šalių patirtys tai rodo”. B.Komorowski papasakojo, jog daug sužinojęs iš savo močiutės apie lenkus Žemaitijoje. Jos pasakojimuose Lietuvos praeitis iškyla kaip graži pasaka. Anot jo, dviejų brolių, kilusių iš lenkų bajorų, tragiškas likimas taip supynė dviejų šalių istoriją: Gabrielius tapo pirmuoju Lenkijos prezidentu, o jo brolis Stanislovas pasirašė ant Lietuvos Nepriklausomybės Akto.

Apie Lietuvos bajorų indėlį į kovą už Lietuvos nepriklausomybę kalbėjo LBKS vadas Perlis Vaisieta.

Istorijos pamokos ateičiai

“Mano močiutė sakė, jog yra žemaitė. Mano lenkiškas pasididžiavimas, kad lenkų bajoro parašas yra ant svarbiausio Lietuvos dokumento. Tai įrodymas, kad mūsų tautos turi eiti greta. Kol esame kartu, tol mūsų reikšmė Europoje didesnė, mes saugesni. Kai Lietuvai buvo blogai, tada Lenkijai taip pat. Turime suprasti ir išmokti šią istorijos pamoką ateičiai”, – pabrėžė buvęs Lenkijos prezidentas, priminęs ir kitus istorijos faktus – pavyzdžiui, 1863-ųjų metų sukilimą, kada abi tautos ėjo koja kojon.

Sugrįždamas prie savo pranešimo temos apie meilės dviem tėvynėm galimybę, B. Komorowski išskyrė problemas, tapusias takoskyra tarp Lietuvos ir Lenkijos. Pirmiausia, žinoma, Vilniaus klausimas. Pateikęs Narutavičių, Romerių, Milošų, savo šeimos pavyzdžius, pranešėjas teigė, jog dažniausiai tekdavę pasirinkti, kuri šalis yra tėvynė. Vieni rinkosi būti lietuviais, kiti išvyko Lenkijon. “Mūsų šeima taip pat turėjo pasirinkti. Pažinau Stanislovo Narutavičiaus sūnų Kazimierą. Šios šeimos istorija baigėsi Lenkijoje. Stanislovas Narutavičius norėjo nepriklausomos Lietuvos, kuri puoselėtų kuo geriausius santykius su Lenkija. Gabrielius Narutavičius tapo pirmuoju Lenkijos prezidentu, tačiau buvo kaltinamas, kad nėra lenkas, jo brolis – lietuvis, kad yra išdavikas. Tai baigėsi užpuolimu ir prezidento mirtimi”, – kalbėjo B. Komorowski, priminęs apie istorinę akimirką, kai Belvederyje susitiko du lenkai iš Lietuvos – prezidentas G. Narutavičius su J. Pilsudskiu. Pasak pranešėjo, J. Pilsudskis kalbėjęs, jog esąs lietuvis, lietuvis iš abiejų tautų tradicijos, o G. Narutavičius tikėjo, kad galima sutaikyti abiejų šalių priešingus interesus. “Labai norėčiau žinoti, apie ką juodu tada kalbėjo”, – prasitarė pranešėjas. Baigdamas pranešimą, B. Komorowski akcentavo, jog brolių Narutavičių dramatiškos istorijos, padalijusios tautas, duoda šiandienai labai svarbią istorijos pamoką. “Gimė nacionalinė šalis, šalis, kurioje yra labai daug naujų galimybių. Tačiau šiandien, kai abi mūsų tautos išgyvena daugybės tautiečių emigraciją visame pasaulyje, noriu užduoti tą patį klausimą jiems: ar įmanoma vienu metu mylėti dvi tėvynes? Kad rastume atsakymą, verta grįžti į praeitį ir apmąstyti tragišką kraštiečių Narutavičių likimą”, – sakė Lenkijos prezidentas B. Komorowski.

Vertybės, sujungusios kartas

LBKS vadas Perlis Vaisieta savo pranešimą pradėjo šiais žodžiais: “Pagarba valstybingumo ir savo kilmės ištakoms, šeimos tradicijoms, gimtajai

kalbai, istorinio ir kultūrinio paveldo puoselėjimas – tai amžinos vertybės, kurios buvo gintos kalaviju Durbės ir Žalgirio mūšių epochose, generolo Tado Kosciuškos sukilimo laikais. Tai – vertybės, jungusios visų tautybių, luomų ir tikėjimo žmones – nuo Baltijos kelio iki Sąjūdžio Nepriklausomybės laužų vardan vieno tikslo, kurio vardas – Lietuva. Šios vertybės ypač svarbios dabar, kai galime atsigręžti atgal ir pasakyti – kam ir už ką esame dėkingi, kad lygiai prieš šimtą metų tapome nepriklausoma valstybe. Kadangi atstovauju Lietuvos bajorų ainiui, šiai istorinei konferencijai pranešimą norėčiau pristatyti per bajorišką prizmę.”

„Ar Lietuvos bajorijos vieta istorijos paraštėje? Ar ji verta pagarbos dėl nuveiktų darbų vardan tos Lietuvos?”, – klausė P. Vaisieta, pažymėdamas dvarų ir bajorijos indėlį Lietuvos istorijos raidoje. P. Vaisieta savo pranešime taip pat pasidalijo Vytauto Didžiojo universiteto Istorijos katedros doktorantės, istorikės Solveigos Lukminaitės parengtomis įžvalgomis – pristatė Narutavičių šeimos istoriją, akcentavo aplinkybes, suformavusias iškilią brolių Narutavičių asmenybes.

“S. Narutavičius iš gyvenimo pasitraukė, taip ir neįgyvendinęs pagrindinių savo gyvenimo tikslų – sukurti stabilų ir efektyvų Brėvikių dvarą ir sutaikyti lietuvių ir lenkų tautas. Žemaičių bajoras S. Narutavičius nukeliavo sudėtingą, įtemptą, tačiau produktyvų gyvenimo kelią. Subrendęs lenkų kultūroje, S. Narutavičius kovojo už Lietuvos nepriklausomybės paskelbimą. Jo biografija ženklina drąsaus, ištikimo savo įsitikinimams, tikro visuomenininko ir savo krašto patrioto pavyzdį”, – teigė LBKS vadas P. Vaisieta.

Istorinės įžvalgos

LR Seimo narys Stasys Šedbaras perskaitė pranešimą “Lietuvos šimtmečio asmenybės: teisininkas Stanislovas Narutavičius”, iliustruodamas savo pasakojimą gausiomis istorines akimirkas užfiksavusiomis fotografijomis. Vilniaus dailės akademijos Telšių fakulteto lektorius, istorikas Povilas Šverebas savo pranešime kalbėjo apie S. Narutavičiaus ryšius su Telšiais, jo pėdsakus Žemaitijos sostinėje.

Po konferencijos ant Šv. Antano Paduviečio katedros sienos atidengta atminimo lenta, skirta broliams Narutavičiams – Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarui Stanislovui ir pirmajam Lenkijos prezidentui Gabrieliui atminti.

Giminės herbas *NOVINA*.

Donatas PILKAUSKAS,
Panevėžio kraštotyros muziejaus vyresnysis muziejininkas

APIE BAJORĄ VITKAUSKĄ, TARNAVUSĮ KARO LAIVĘ „PREZIDENTAS SMETONA“

Novina herbo bajorų Vaclovo ir Onos Vitkauskų šeima 1906 m. Panevėžys.

Bajorų Vitkauskų šeimos istorija ilga. Jų skiriamasis herbas – *Novina*. Pagal lenkų heraldiko P. Paprockio pateiktą legendą pirmasis šio herbo savininkas buvo Lenkijos karaliaus Boleslovo Kreivaburnio rotmistras Novina, katilų liejiko sūnus, kuris po pralaimėto mūšio Rusijai paskolinęs savo žirgą karaliui. Vėliau atsidėkodamas karalius jam suteikė herbą su skyde pavaizduotu nulaužtu kalaviju, įbestu į katilo rankeną, taip įamžindamas riterio tėvo amatą. Vėliau tas pats rotmistras su savo vadu pateko į nelaisvę ir jie buvo sukaustyti viena grandine. Jis nusiplovė koją ir taip padėjo karaliui Boleslovui išsilaivinti. Įamžinant šį žygdarbį, riterio herbo pošalmyje atsirado šarvuotos kojos atvaizdas. Pirmąkart istoriniuose šaltiniuose herbas paminėtas 1392 m. Lietuvoje šis herbas turėjo keletą atmainų

Šeimos istorija prasideda nuo jo tėvo Vaclovo. Jis gyveno neilgai, bet paliko gana ryškų pėdsaką. Gimė 1880 m. sausio 12 d. Kaune Aleksandro ir Michalinos (mergautinė pavardė Tiškevičiūtė) Vitkauskų šeimoje. Pakrikštytas 1880 m. balandžio 24 d. Apeigas atliko kunigas B. Pukšta. Savo gyvenimą Vaclovas susiejo su prekyba. Kai 1897 m. caro valdžia įvedė valstybės monopolį alkoholio prekybai, Panevėžyje ir kituose miestuose buvo steigiamos alkoholio parduotuvės-sandėliai. Apie 1901 m. į Panevėžį iš Kauno atvykęs V. Vitkauskas susipažino su skalbyklos savininke Ona Sauliūnaite, kuri su drauge turėjo skalbyklą ir gana gerai

Panevėžio jūrų skautai pratybų metu Nevėžio upėje, prie Savitiškio malūno, 1927 m. Vitkauskas sėdi vidurinėje poroje, dešinėje pusėje.

vertėsi. Apie 1903 m. jie susituokė. Vaclovas buvo pasiūstas organizuoti prekybą Naujamiestyje. Ona Vitkauskienė pardavė savo draugei skalbyklą ir išvyko kartu su vyru. Naujamiestyje jie išsinuomojo patalpas, tame name gyveno ir vieno žydo šeima. 1905 m. sutuoktiniams gimė dukra Marija. 1908 m. lapkričio 28 d. šeimos galva mirė. Nuo tol prekyba vertėsi

viena Ona. Tai nebuvo lengva, nes visi dokumentai buvo rusų kalba, trūko ir patirties. Nepaisant nelengvų sąlygų ji stengėsi auklėti ir lavinti savo vaikus.

1909 m. kovo 5 d. (praėjus trims mėnesiams po tėvo mirties) gimė sūnus Viktoras. Viktorui baigus pradinę, šeima išsikėlė į Panevėžį. Apsigyveno M. Valančiaus gatvėje. Motina mirė 1933 m.

Viktoras Vitkauskas nuo ankstyvos jaunystės žavėjosi jūra. Geriausias kelias į jūrėivystę buvo per skautų organizaciją. Panevėžyje pirmieji skautai įsikūrė 1920 m. O 1924 m. rugsėjo 15 d. prie „Kęstučio“ draugovės buvo įsteigta vandens skautų skiltis, vadovaujama Bronislovo Mikelevičiaus (Michelevičiaus). Vandens skautai labiausiai ir patiko Viktorui. Jie mokėsi plaukioti valtimis Nevėžio upėje, įsirengė savo bazę Skaistakalnyje. 1925 m. liepą V. Vitkauskas kartu su šešiais skautais išplaukė Nevėžiu iš Panevėžio į Kauną, iš čia garlaiviu plaukė į Klaipėdą, o iš Kauno į Panevėžį, vėl valtimi. Tuo metu kelionės upe buvo retas reiškinys. 1925 m. vasario 6 d. vandens skiltis tapo „Šarūno“ vardo vandens skautų draugove, vėliau pavadinta jūros draugove. Draugovės globėju išrinktas Panevėžio valstybinės gimnazijos piešimo mokytojas Juozas Kaminskas. 1926 m. „Šarūno“ draugovė vėl pakartojo žygį valtimis. Jūros skautai ruošėsi tarnauti Lietuvos laivyne. Jie naudojo jūrėivių komandas, signalus, rikiuotę. V. Vitkauskas intensyviai mokėsi jūrėivystės, svajojo apie karinę tarnybą Lietuvos laivyne.

Atgavusi Klaipėdos kraštą, Lietuva planavo tapti jūrine valstybe. Pirmiausia reikėjo rūpintis savo krantų apsauga. Iš pradžių sieną saugojo du motoriniai laivai – „Savanoris“ ir

Karo laivo „Prezidentas Smetona“ jūrėivis Viktoras Vitkauskas (dešinėje) su laivo įgulos draugais Klaipėdos uoste.

Poilsio valandėlė karo laive "Prezidentas Smetona", 1928 m. Viktoras Vitkauskas stovi antras iš dešinės.

Karo laivo "Prezidentas Smetona" laivo įgula denyje. Laivo karininkai kapitono tiltelyje. V. Vitkauskas stovi aikštelėje virš tiltelio antras iš dešinės.

Viktoras Vitkauskas (kairėje). 1928 m.

„Lietuvaitė“, o 1924 m. atsirado dar du – „Lydys“ ir „Šaulys“.

1927 m. iš Vokietijos nupirkta karinis laivas buvo vienintelis tarpukario Lietuvos karinis laivas. Statytas 1917 m. Pavadino jį Prezidento Antano Smetonos vardu. Laivo vadu tapo jūrų kapitonas Antanas Kaškelis. Jis buvo profesionalus jūrininkas, jūreivystės mokslus baigęs carinėje Rusijoje, daug metų plaukiojęs prekybiniais laivais. Laivo inžinieriaus mechaniko pareigas ėjo inžinierius kapitonas Adolfas Darginavičius, baigęs Peterburgo jūrų mokyklos technikos skyrių ir turėjęs tarnybos karo ir transporto laivuose bei ledlaužiuose patirtį. Artilerijos karininku buvo paskirtas leitenantas Povilas Labanauskas, navigacijos karininku – Vytautas Kuizinas. Taigi laivas turėjo gerai paruoštus vadus. Įgulos nariai buvo ginkluoti revolveriais „Mauser“, „Parabellum“ ir angliškais šautuvais. Laivas turėjo ne tik gerą ginkluotę, bet ir pakankamą greitį. Buvo pavaldus Klaipėdos krašto pasienio policijos vadui.

Lietuvos vėliava ant laivo „Prezidentas Smetona“ pirmą kartą suplevėsavęs 1927 m. birželio 5 d. V. Vitkauskas į tą laivą atėjo tarnauti savanoriu tais pačiais metais, sulaukęs vos 19-
kos, nors tarnyba Lietuvos laivyne buvo tik nuo 21 metų. Teko praeiti nemažą konkursą, nes buvo daug norinčių. Pirmenybę turėjo jūrų skautai.

Laivo vadas A. Kaškelis turėjo didelį autoritetą, o jauniesiems jūreiviams buvo kaip tėvas. Laivas Viktorui atrodė lyg pasakų tvirtovė. Čia buvo draugiškas kolektyvas, jūreiviai gyveno kaip viena šeima. Viktoras svajojo ateityje išvykti mokytis į užsienį, į jūrų karo akademiją.

1928 m. rugpjūčio 8 d. laivą aplankė Lietuvos Respublikos Prezidentas Antanas Smetona su žmona. Jį lydėjo aukšti kariškiai.

Pasibaigus karinei tarnybai, 1930 m. (pagal kitus šaltinius 1929 m. liepos 8 d.) V. Vitkauskas atsisveikino su įgula. Iki 1937 m. plaukiojo užsienio bendrovių laivais „Hagen“, „Everelsa“, „Klints“. Aplankė daug Baltijos jūros uostų. Daugelyje dirbo radijo telegrafistu. Išmoko lenkų, rusų, vokiečių, latvių kalbas.

Iki gyvenimo pabaigos V. Vitkauskas nepamiršo laivo

„Prezidentas Smetona“ ir tarnybos draugų. Atsiradus progai stengdavosi aplankyti savo buvusį kapitoną A. Kaškelį. Tarp jų išliko šilti, draugiški santykiai.

Deja, V. Vitkausko sveikata ėmė prastėti ir 1937 m. teko atsisveikinti su jūra.

1939 m. gegužės 9 d. Panevėžio Kristaus Karaliaus katedroje V. Vitkauskas susituokė su Kotryna Žmoginaite. Santuoką palaimino kanauninkas Šidlauskas. 1940 m. gegužės 7 d. jiems gimė sūnus Viktoras Ramutis.

Sunku pasakyti, ar žinojo V. Vitkauskas, kas ištiko jo labiausiai mylėtą laivą prasidėjus okupacijai (buvo perduotas SSRS Baltijos laivynui), tačiau viena rimta istorija jį tikrai būtų labai nudžiuginusi. Kai okupantų karinė vadovybė pareikalavo, kad karo laivas su visa įgula taptų jai pavaldus, pakeistų pavadinimą ir iškeltų raudoną vėliavą, kapitonas leitenantas P. Labanauskas ir įgulos nariai V. Kuizinas bei Ričardas Nakas tokiam okupantų sprendimui nepakluso – jie nuleido Lietuvos karo laivyno vėliavą ir nakties metu jachta išplaukė į užsienį. Tai buvo vienintelis atvejis, kai Lietuvos karinis dalinys parodė pasipriešinimą okupacijai.

V. Vitkauskas mirė 1942 m. kovo 16 d., sulaukęs vos 33 metų. Palaidotas Panevėžio Kristaus karaliaus kapinėse. Jis nugyveno neilgą, bet prasmingą ir įdomų gyvenimą.

Tėvas svajojo, kad ir sūnus taps jūreiviu, tačiau šis pasirinko kitą kelią. Svarbiausia – kad Viktoras Ramutis ir jo dukra Viktorija gražiai tęsia garbingos šeimos istoriją. Tėvo ir senelio gyvenimas tapo pavyzdžiu. Šeimos albume žiūrindami su karo laivu „Prezidentas Smetona“ susijusias nuotraukas, pasvajoja, kad būtų šaunu, jei V. Vitkausko proanūkis, kuriam vos du metukai, taptų jūreiviu.

**Nuotraukos iš
Viktoro Ramučio VITKAUSKO kolekcijos.**

MENAS IR ISTORIJA

SAKSONIJOS KURFIURSTAI – LIETUVOS DIDIEJI KUNIGAİKŠČIAI: DVARO KULTŪRA IR MENAS VALDANT AUGUSTUI II IR AUGUSTUI III Paroda iš Dresdeno valstybinių meno rinkinių

Dr. Vydas DOLINSKAS,
Ramunė VAIČIULYTĖ, Dalius AVIŽINIS

Dresdeno valstybiniai meno rinkiniai (*Staatliche Kunstsammlungen Dresden*) ir Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai sensacinga tarptautine paroda „Saksonijos kurfiurstai – Lietuvos didieji kunigaikščiai: dvaro kultūra ir menas valdant Augustui II ir Augustui III. Paroda iš Dresdeno valstybinių meno rinkinių“ mini ir švenčia Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmetį (1918–2018). Ši neįkainojamų lituanistinių lobių paroda yra ne tik bene svarbiausias Lietuvos muziejų gyvenimo bei kultūros vyksmo metų įvykis, bet ir išskirtinė Vokietijos bei Saksonijos dovana jubiliejų švenčiančiai Lietuvai. Šią puikią dovaną lietuvių tautai įteikia viena garsiausių turtingiausių rinkinių turinčių muziejinių institucijų Europoje bei pasaulyje, besirikiuojanti į vieną gretą su Vatikano muziejais, Paryžiaus Luvru ar Londono Britų muziejumi, – Dresdeno valstybiniai meno rinkiniai. Be to, paroda įprasmina ir Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmų atkūrimo pabaigtuves. Nors bendri Vetinų (Wettin) dinastijos valdovai anuomet negalėjo gyventi nuniokotuose ir apleistuose rūmuose, su šia paroda jie laikinai sugrįžo į savo Vilniaus rezidenciją ir sugrąžino istorinę atmintį.

Šios tarptautinės parodos išskirtinę kultūrinę,

istorinę, diplomatinę, politinę reikšmę ir Lietuvos bei Vokietijos istorinių saitų, taip pat artimo šiandienos bendradarbiavimo svarbą akcentuoja ypatinga projekto globa, kurią suteikė Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė ir Vokietijos Federacinės Respublikos Prezidentas Frankas Valteris-Šteinmajeris (Frank-Walter Steinmeier). Jos svarbą liudija ir 2018 m. liepos 6 d. atidarymo iškilmų ypatingi svečiai: Lietuvos Respublikos Ministras Pirmininkas Saulius Skvernelis ir Vokietijos Federacinės Respublikos kultūros ir medijų ministrė prof. Monika Griuters (Monika Grütters).

Pārda ir jos unikaliomis vertybėmis siekiama apžvelgti Lietuvos ir Saksonijos istorinius, politinius, kultūrinius bei meninius ryšius, apimančius bemaž 1 tūkst. metų ir prasidedančius nuo pirmojo Lietuvos vardo paminėjimo. Beje, pastarasis taip pat susijęs su Saksonija. Parodos baigiamieji akcentai chronologiškai atveda iki pat XX a. pradžios, modernios Lietuvos valstybės kūrimo epochos, kai Saksonija atliko svarbų vaidmenį Lietuvos valstybės tapimo procese. Parodoje atsekama tūkstantmetė saksoniškoji gija natūraliai susieja senosios Lietuvos valstybės – Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės – ir moderniosios Lietuvos Respublikos valstybingumo

tradicijas į nedalomą visumą, leidžia apmąstyti Lietuvos raidą Europos istorijos kontekste, prisiminti valstybės praeities lūžio taškus, atskleisti aktyvius santykius su kaimynais, pirmiausia – su Lenkija ir Vokietija, atpažinti bendrus europinius kultūros ir meno ženklus, pasidžiaugti bendro paveldo klodais, stiprinti istorinę atmintį ir puoselėti europinę tapatybę.

Tačiau pagrindinis chronologinis parodos akcentas yra Saksonijos kurfiurstų, tapusių Lietuvos didžiaisiais kunigaikščiais ir Lenkijos karaliais, Augusto II (1697–1733) ir jo sūnaus Augusto III (1733–1763), valdymo laikai, viena karūna sutelkę kelias valstybes ir tautas, jų materialines ir dvasines galias, teikę daug vilties ir galimybių, sudarę puikias sąlygas sužydėti Baroko kultūrai ir menui, tačiau atnešę ir nesėkmių kartėlio. Bendrų valdovų dvaro kultūra ir menas yra pagrindinis teminis parodos dėmesio laukas. Retai susimąstoma, kad ne tik Vilnius ir Kaunas, bet ir daugelis plačios buvusios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės regionų – nuo Tytuvėnų iki Mozyriaus, nuo Gardino iki Polocko – yra pasipuošę vėlyvojo Baroko architektūriniais paminklais, sukurtais būtent valdant Saksonijos Vėtinų dinastijos atstovams. Šis XVIII a. pirmos pusės Baroko paveldas yra vienas ryškiausių ir lengviausiai atpažįstamų europinės kultūros bei meno ženklų šiame Europos regione. Kalbama apie savitą Vilniaus vėlyvojo Baroko meno mokyklą. Niekur kitur pasaulyje nėra tiek daug Lietuvos valstybę įkūnijančių ženklų – Vyčio herbu, kaip Dresdene. Su šiuo miestu lygintis galėtų nebent Krokuva, bendrų Lenkijos ir Lietuvos valdovų miestas. Kad Dresdene tiek daug Lietuvos pėdsakų – tuo galima įsitikinti ir susipažįstant su parodos turiniu bei tam tikrais eksponatais, yra bendrų valdovų Augusto II ir Augusto III nuopelnas.

Tarptautinės parodos „Saksonijos kurfiurstai – Lietuvos didieji kunigaikščiai: dvaro kultūra ir menas valdant Augustui II ir Augustui III“ 500 kv. m ploto erdvėje pristatoma net 150 unikalių bei įvairių vertybių iš aštuonių Dresdeno valstybinių meno rinkinių muziejų. Tai lobiai iš Ginklinės (*Rüstammer*), Žaliųjų skliautų (*Grünes Gewölbe*), Porceliano rinkinio (*Porzellansammlung*), Numizmatikos kabineto (*Münzkabinett*), Senųjų meistrų paveikslų galerijos (*Gemäldegalerie Alte Meister*), Dekoratyvinės dailės muziejaus (*Kunstgewerbemuseum*), Grafikos kabineto (*Kupferstich-Kabinett*) ir Skulptūrų rinkinio (*Skulpturensammlung*). Specialiai šiai parodai surinktą autentiškų eksponatų kolekciją papildo

1 iliustracija. Dresdenas. Bernardo Beloto grafika.

2 iliustracija. Su Steponu Batoru siejamas kalavijas.

3 iliustracija. Maskvos caro Ivano Rūsčiojo auksinis indas.

4 iliustracija. Reprezentacinis Augusto II portretas.

5 iliustracija. Raito Augusto III skulptūrėlė.

6 iliustracija. LDK karūnacinė vėliava.

vienas kitas istorinės ikonografijos vaizdas. Bene pirmą kartą Lietuvos muziejininkystės istorijoje pasaulinio garso muziejų kompleksas pristato tokią didelę ir vertingą senojo paveldo parodą, turinčią tokių ryškų lituanistinį kontekstą. Atkreiptinas dėmesys į eksponatų lygį ir reikšmę. Nemaža Vilniuje rodomų vertybių dalis yra Dresdno muziejų jau esamų ar artimiausiu metu planuojamų atverti nuolatinių ekspozicijų svarbūs akcentai. Grįžę iš Vilniaus, jie netrukus papuoš baigiamos atkurti Dresdno rezidencinės pilies reprezentacinius interjerus ir ilgus metus daugiau niekur nebekeliaus. Ši aplinkybė liudija, kokią didelę išimtį Lietuvai daro Dresdno valstybiniai meno rinkiniai, į Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmus Vilniuje atveždami savo lobius.

Atsižvelgiant į eksponatų gausą ir svarbą, tarptautinė paroda „Saksonijos kurfiurstai – Lietuvos didieji kunigaikščiai: dvaro kultūra ir menas valdant Augustui II ir Augustui III“ suskaidyta į penkias temines dalis. Pirmą ir paskutinę temų turi ir chronologinį aspektą.

Parodos pradžioje, **pirmoje dalyje „Ryšių pradžia“**, vienu kitu akcentu siekiama pristatyti Lietuvos ir Saksonijos ryšius, siekiančius 1009 m., kai Saksonijos Anhalto miesto Kvedlinburgo vienuolyno analuose pirmą kartą buvo paminėtas Lietuvos vardas. Lietuvos, Lenkijos ir Saksonijos dinastinių ryšių pradžia siekia ir vėlyvuosius Viduramžius: 1496 m. Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kazimiero Jogailaičio duktė Barbora ištėkėjo už Saksonijos kunigaikščio ir Meiseno markgrafo Jurgio Barzdotojo. Renesanso epochoje Saksoniją ir Lietuvą, Dresdeną ir Vilnių susiejo garsaus italų skulptoriaus Džovano Marijos Moskos Padovano (Giovanni Maria Mosca

7 iliustracija. LDK laikų kalavijas.

9 iliustracija. Baroko formų sostas.

Padovano) kūryba. Pirmoje parodos dalyje lankytojai gali pasigėrėti užburiančia Dresdeno, vadinto Vokiečių Atėnais arba Elbės Florencija, panorama bei puikiojo barokinio miesto ir jo švenčių vaizdais, atsiveriančiais iš XVIII a. viduryje sukurtų garsaus dailininko Bernardo Beloto (Bernardo Bellotto), vadinamo Kanaletu (Canaletto) (**1 iliustracija**), ir kitų autorių grafikos darbų. XVI a. Lietuvos istorijos vingius primena su Lenkijos karaliumi ir Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu Steponu Batoru siejamas 1583 m. kalavijas (**2 iliustracija**) bei Maskvos caro Ivano Rūsčiojo auksinis indas (kaušas), po 1563 m. sukurtas iš aukso, maskvėnų užgrobtą užėmus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės miestą Polocką

(**3 iliustracija**).

Parodos **antra dalis** „Vetinių rinkimai“ primena Augusto II ir Augusto III rinkimus bei bando atkurti jų karūnacijos (1697 ir 1733–1734) Lenkijos karaliais ir Lietuvos didžiaisiais kunigaikščiais ceremonijų įvaizdį, jį labai sustiprina šiose išskilmėse naudoti autentiški muzikos instrumentai (trimitai ir timpanai), ginklai (partizanai, arba ietys), unikalios Lenkijos ir Lietuvos karūnacinės vėliavos bei kalavijai. Šioje erdvėje dėmesį patraukia garsaus dailininko Lui de Silvestro (Louis de Silvestre) sukurtas reprezentacinis Augusto II portretas (**4 iliustracija**) bei garsiosiose Meiseno porceliano dirbtuvėse XIX a. pagal 1745 m. modelį sukurta

8 iliustracija. Ceremonijų kalavijas.

10 iliustracija. XVIII a. pr. herbinis kartušas.

11 iliustracija. Augusto II karūna.

raito Augusto III skulptūrėlė (5 iliustracija). Čia pat rodomos ir absoliučiai unikalios lituanistinės relikvijos, pabrėžiančios Lietuvos savarankiškumą Abiejų Tautų Respublikoje, – 1733–1734 m. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės karūnacinė vėliava (6 iliustracija) ir kalavijas (7 iliustracija), – esančios greta analogiškų Lenkijos ženklų.

Parodos trečia dalis „Dvaro reprezentacija“ yra ekspozicijos kulminacija: tai tarsi mažas lobynas, liudijantis Saksonijos, Lietuvos ir Lenkijos valdovų Augusto II ir Augusto III dvaro europines kultūrinės tradicijas, meno vertybių ir brangenybių vaidmenį reprezentuojant valdovo statusą, simbolinę insignijų ir apdovanojimų reikšmę, valdovams dirbusių menininkų meistriškumą, išskirtinę Vetinų dvaro prabangą ir iškilmių kultūrą, kolekcionavimo aistrą. Labiau juvelyrinį dirbinį nei ginklą primenantis

12 iliustracija. Augustui II popiežiaus atsiųsta pašventinta kepurė.

1719–1722 m. garsaus auksakalio Johano Melchioro Dinglingerio (Johann Melchior Dinglinger) sukurtas ceremonijų kalavijas (8 iliustracija) pirmasis pasitinka kiekvieną salės lankytoją. Šios erdvės gilumoje dėmesį patraukia prieš 1719 m. sukurtas įstabių baroko formų sostas (9 iliustracija) ir virš jo esantis XVIII a. pradžios herbinis kartušas (10 iliustracija), simbolizuojantis Vetinų dinastijos valdytą Saksonijos, Lietuvos ir Lenkijos sąjungą. Į akis krinta ir karališkosios regalijos su 1697 m. žymaus juvelyro Johano Frydricho Klemo (Johann Friedrich Klemm) nukaldinta Augusto II karūna (11 iliustracija) bei šiam valdovui popiežiaus 1725 m. atsiųsta pašventinta kepure (12 iliustracija) priešakyje.

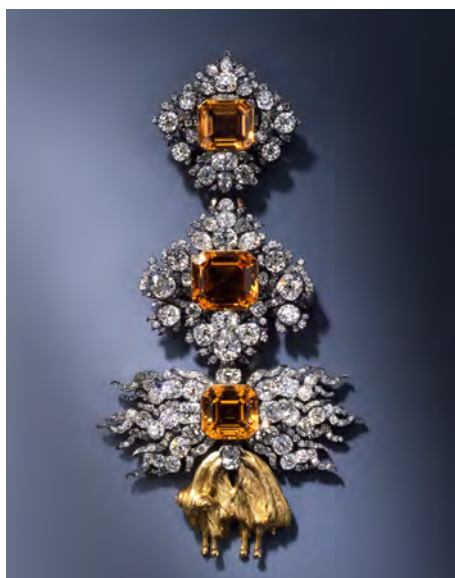
Abipus sosto galima pasigrožėti 1705 m. Augusto II įsteigto pirmojo Lenkijos ir Lietuvos valstybinio apdovanojimo – XVIII a. antros pusės Baltojo Erelio ordino – elementų iš deimantų garnitūro (13 iliustracija) bei su Habsburgais siejamo vieno seniausių ir prestižiškiausių Europos ženklų – XVIII a. vidurio Aukso Vilnos ordino – su „Brazilijos gelsvaisiais topazais“ (14 iliustracija) simbolika, juvelyrų meistrystė bei brangakmenių spindesiu. Vetinų dvaro madas ir prabangą atspindi auksu puoštas apie 1700 m. pasiūtas Augusto II žiustokoras (15 iliustracija) bei po 1734 m. sukurtas ir 1763-iaisiais taisytas Augusto III žiedas su įstabiu lašo formos rožiniu deimantu (16 iliustracija). Vienas egzotiškiausių parodos eksponatų – reta 1734 m. sukurta stručio formos taurė (17 iliustracija) – primena ypatingą Vetinų polinkį kaupti brangenybių, meno kūrinių ir retenybių kolekcijas.

Parodos ketvirta dalis „Lietuviškieji akcentai“ pristato vadinamąją Grožybių galeriją (*Galerie der Schönheiten*), tai yra XVIII a. pirmos pusės Vetinų dvaro Dresdene gražiausių moterų, susijusių su Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didikų Oginskių, Radvilų, Čartoriskų, Višnioveckų, Pociejų, Zavišų ir kitomis giminėmis, portretų, sukurtų garsių dvaro dailininkų Lui de Silvestro ir Adamo Maniokio (Adám Mányoki), rinkinį. Net iš dviejų portretų žvelgia Marcibelė Oginskytė-Zavišienė, Lui de Silvestras ją pavaizdavo su gėlių girlianda (18 iliustracija).

Daug istorinių su Lietuva susijusių asmenybių įamžinta ir rodomuose medaliuose. Vetinų dinastijos valdovai savo kolekcijas pildė ir iš Lietuvos bei Lenkijos didikų dovanų gautomis bei įsigytais vertybėmis, pavyzdžiui, japoniško porceliano indais ar ginklais – iš kunigaikščių Radvilų. Šios giminės

13 iliustracija. Baltojo Erelio ordino elementai.

14 iliustracija. Aukso Vilnos ordino simbolika.

15 iliustracija. Augusto II žiustokoras.

16 iliustracija. Augusto III žiedas.

17 iliustracija. Stručio formos taurė.

19 iliustracija. Radvilų giminės dovana Augustui II – išpūdingas XVII a. vid. skydas.

atstovai Augustui II yra padovanoję išpūdingą XVII a. vidurio skydą (19 iliustracija). Dresdene saugomas ir unikalus garsaus italų architekto, scenografo bei muziko Džovanio Batistos Džizlenio (Giovanni Battista Gisleni), kuris XVII a. viduryje bemaž 40 metų dirbo Lenkiją ir Lietuvą valdžiusios Vazų dinastijos atstovams bei lankėsi Vilniuje ir čia paliko savo kūrinį, eskizų albumėlis (20 iliustracija). Apie 1733 m. sukurto Augusto III reprezentacinio karūnacinio servizo daly, papuoštos jungtiniais Saksonijos, Lietuvos ir Lenkijos herbais (21 iliustracija), primins, kodėl XVIII a. pradžioje

Meisene atrastas porcelianas ir įkurta manufaktūra tapo Vėtinų dinastijos ir Saksonijos vizitine kortele visame pasaulyje.

Paskutinė, penkta, dalis „Žmonės ir faktai“ atskleidžia kelis svarbius Vėtinų epochos istorinius įvykius. Vienas jų – skaudžių padarinių Lietuvai atnešęs XVIII a. pradžios Didysis Šiaurės karas. Taip pat primena kitas iškilias asmenybes, kurios XVIII a. – XX a. pradžioje siejo Saksoniją ir Lietuvą (Adomas Mickevičius (Adam Mickiewicz), Juozapas Ignotas Kraševskis (Józef Ignacy Kraszewski), Mikalojus Konstantinas Čiurlionis ir kt.). Jau daugiau nei 300 metų sklindo legendos apie Augusto II nepaprastą jėgą, dėl kurios šis valdovas buvo

18 iliustracija. Marcibelė Oginskytė-Zavišienė.

20 iliustracija. Džovanio Batistos Džizlenio eskizų albumėlis.

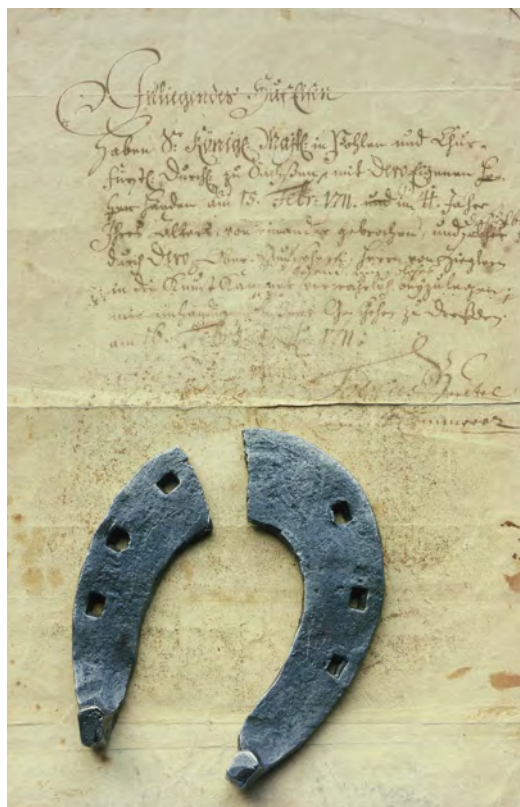
21 iliustracija. Augusto III reprezentacinio karūnacinio servizo dalys.

dažnai vadinamas Stipriuoju. Parodoje bus galima pamatyti šio valdovo jėgos liudytoją – 1711 m. perlaužtą pasagą (**22 iliustracija**). Simboliška, jog Lietuvos valstybingumo atkūrimo šimtmečiui skirtą parodą užbaigia paskutinio Saksonijos karaliaus Frydricho Augusto III (Friedrich August III.), kuris 1918 m. buvo svarstomas kaip galimas kandidatas į Lietuvos karaliaus sostą, portretas (**23 iliustracija; žr. žurnalo ketvirtąjį viršelį**), beje, paskolintas šio valdovo palikuonių.

Turininga ir vertinga tarptautinė paroda „Saksonijos kurfiurstai – Lietuvos didieji kunigaikščiai: dvaro kultūra ir menas valdant Augustui II ir Augustui III“ – ilgamečio kolegiško Dresdeno valstybinių meno rinkinių ir Nacionalinio muziejaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmų bendradarbiavimo rezultatas. Dalis Vilniaus parodoje pristatomų vertybių iki šiol nebuvo iškeliavusios ne tik iš Vokietijos, bet ir iš savo saugojimo vietos. Keletas lituanistinių vertybių specialiai restauruota Vilniaus parodai. Tai suteikia jai dar daugiau prasmės ir vertės.

Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai su Dresdeno valstybiniais meno rinkiniais ir kitais partneriais šį tarptautinės reikšmės įvykį muziejų gyvenime įamžins išsamiu moksliniu katalogu, kuriame bus publikuojami Saksonijos ir Lietuvos ryšių istoriją bei Dresdeno meno rinkinius pristatantys tekstai, visų vertybių išsamūs aprašymai ir fotografijos. Taip pat rengiama ir mokslinė publikacija, kurioje bus paskelbta 2017 m. vykusios tarptautinės mokslinės konferencijos „Vieno valdovo ištikimi pavaldiniai...“: Lietuva ir Saksonija valdant Vetinams“ medžiaga. Tarptautinę parodą papildys gausus mokslinių, kultūrinių ir šviečiamųjų bei edukacinių renginių ciklas.

Nacionalinio muziejaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmų ir Dresdeno

22 iliustracija. Augusto II jėgos liudytoja – jo perlaužta pasaga.

valstybinių meno rinkinių, ypač Dresdeno rezidencinės pilies padalinio, bendradarbiavimas prasidėjo 2004 metais. Dresdeno rezidencinės pilies atstatymas po Antrojo pasaulinio karo ir pritaikymas muziejinei paskirčiai tapo viena svarbiausių metodinių atramų Vilniuje atkuriant Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmus. Dresdeno rezidencinės pilies atstatymo koordinatorių, Žaliųjų skliautų ir Ginklinės direktorių prof. dr. Dirkas Zyndramas (Dirk Syndram) tapo oficialiu Valdovų rūmų atkūrimo konsultantu: daug padėjo, patarė įvairiais atkūrimo bei muziejinės veiklos klausimais.

Nacionalinio muziejaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmų bendruomenė savo ir parodos lankytojų vardu nuoširdžiai dėkoja Dresdeno valstybinių meno rinkinių vadovams – generalinei direktorei prof. dr. Marion Akerman (Marion Ackermann) ir direktoriui prof. dr. Dirku Zyndramui – už bičiulišką bendradarbiavimą, kolegiskumą ir palankumą, paramą bei supratingumą. Dėkojame ir kitiems Dresdeno valstybinių meno rinkinių, jų muziejų ir rinkinių vadovams, mokslo darbuotojams, saugotojams, restauratoriams, katalogo tekstų autoriams, fotografams, visiems, prisidėjusiems prie epochinės parodos „Saksonijos kurfiurstai – Lietuvos didieji kunigaikščiai: dvaro kultūra ir menas valdant Augustui II ir Augustui III“ Vilniuje sėkmingo surengimo.

1 iliustracija. Florencijos ir Arno upės vaizdas ties Kašina.

2 iliustracija. Florencijos vaizdas nuo Kryžių kalvos.

FLORENCIJA RENESANSO IR BAROKO LAIKAIS

Tapyba iš fondo *Cassa di
Risparmio di Firenze* ir banko
CR Firenze kolekcijų

Dr. Vydas DOLINSKAS,
Ramunė VAIČIULYTĖ,
Daiva MITRULEVIČIŪTĖ

3 iliustracija. Florencijos Senojo turgaus vaizdas.

Nacionaliniame muziejuje Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmuose – tarptautinė paroda „Florencija Renesanso ir Baroko laikais. Tapyba iš fondo *Cassa di Risparmio di Firenze* ir banko *CR Firenze* kolekcijų“. Kultūrinei visuomenei, jaunuomenei ir užsienio svečiams pristatytas unikalus europinės dailės paveldas – XV–XVIII a. garsių Florencijos dailininkų tapybos darbų rinkinys, papildytas XIX a. šio miesto vaizdais. Paroda atidaryta ypatingu metu – Lietuvai švenčiant

4 iliustracija. Florencijos Didžiosios šv. Pjero bažnyčios vaizdas.

5 iliustracija. Marijos vainikavimas su angelais ir šventaisiais.

6 iliustracija. Palaimintasis dominikonas.

valstybingumo atkūrimo šimtmetį ir visuomenei atveriant atkurtus Valdovų rūmus. Ši paroda eksponuota naujose, lankytojams dar nematytose erdvėse – 500 kv. m užimančiame moderniame Parodų centre, kuriame nuo šiol bus eksponuojamos reikšmingos nacionalinės ir tarptautinės parodos. Tai inauguracinė šio Parodų centro tarptautinė paroda.

I 2018 m. liepos 6 d. atvertą parodą iš Florencijos, Renesanso gimtinės, atkeliavo išskirtinės meninės vertės kūriniai, primenantys ypatingą šio Toskanos miesto reikšmę ne tik Italijos, bet ir viso pasaulio kultūros bei dailės raidai. Šių ir kitų garsių Renesanso bei Baroko dailininkų, jų mokyklų atstovų ar aplinkos menininkų kūrinių yra buvę ir mūsų valdovų, didikų kolekcijose, tik jos, deja, buvo išgrobstytos ir išsklaidytos po pasaulį. Paveikslai ir kūrėjai reprezentuoja laikotarpį, kai Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmai Vilniuje buvo aukšto lygio kultūros ir meno centras visos Europos regiono mastu.

Tarptautinėje parodoje rodomų 44 įstabių darbų rinkinys surinktas net iš šešių skirtingų kolekcijų, priklausančių fondui *Cassa di Risparmio di Firenze*, bankui *CR Firenze*, Florencijos arkivyskupijai, Florencijos Garbiajai gailestingumo arkibrolijai, Grosseto savivaldybei, Maremos archeologijos ir meno muziejui – Grosseto vyskupijos sakralinio meno muziejui ir privačiam kolekcininkui, antikvarui bei mecenatui Džanfrankui Lucečiui (Gianfranco Luzzetti). Daugelis čia pristatomų paveikslų iš privačių kolekcijų dar niekada nebuvo eksponuoti net Italijoje, tad ši tarptautinė paroda Vilniuje yra kai kurių kūrinių viešo rodymo premjera. Be abejonės, tai svarbus įvykis Europos muziejininkystės istorijoje.

Parodos lankytojai gali susipažinti su pasaulinio garso dailininkų darbais:

- Mazačo (Masaccio) pasekėjo **Beato Andželiko** (Beato Angelico, Fra Angelico, tikr. Giovanni da Fiesole, Guido di Pietro, apie 1395–1455);
- Mikelandželo (Michelangelo di Lodovico Buonarroti Simoni) mokytojo **Domeniko Giralando** (Domenico Ghirlandaio, tikr. Domenico di Tommaso di Currado di Doffo Bigordi, 1449–1495) aplinkos dailininko;
- Rafaelio (Raffaello Sanzio) mokytojo **Pietro Perudžino** (Pietro Perugino, tikr. Pietro di Cristoforo)

ro Vannucci, apie 1450–1523), kuris pats mokėsi pas Andrėją del Verokją (Andrea del Verrocchio) kartu su Sandru Botičeliu (Sandro Botticelli), Leonardu da Vinčiu (Leonardo da Vinci) ir Domeniku Girlandajumi;

- Leonardo da Vinčio aplinkos atstovo **Džampjetrino** (Giampietrino, greič. Giovanni Pietro Rizzoli, kartais vad. Ricci ar Rizzi, 1495–1549);

- rafinuoto manieristo, pirmojo dailės istoriko ir kritiko, garsiojo veikalo „Žymiausių tapytojų, skulptorių ir architektų gyvenimai“ autoriaus **Džordžo Vazario** (Giorgio Vasari, 1511–1574);

- neprilygstamojo Bronzino (Agnolo Bronzino) mokinio **Alesandro Alorio** (Alessandro Allori, 1535–1607);

- XVII a. Florencijos Baroko tapybos raidą smarkiai paveikusių Sančio di Tito (Santi di Tito, 1536–1603), **Čigolio** (Cigoli, tikr. Lodovico Cardi, 1559–1613) ir **Francėsko Furinio** (Francesco Furini, 1600 (ar 1603)–1646);

- meistriško Baroko sentimentalistų, Toskanos ir Lietuvos diduomenės itin mėgto ir iki šių dienų žinomo populiariausio pasaulyje, Florencijos Pičių rūmuose (*Palazzo Pitti*) saugomo šv. Kazimiero paveikslo (apie 1670) autoriaus **Karlo Dolčio** (Carlo Dolci, 1616–1686);

- su Salvatoro Rozos (Salvator Rosa) ir Ambrodžjaus Borgonjonės (Ambrogio Borgognone) mokyklomis susijusio, Abiejų Tautų Respublikoje gimusio dailininko **Pandolfo Reskio** (Pandolf Reschi, 1643–1699);

- Medičių dvare dirbusio garsaus auksakalio **Masimiliano Soldanio Bencio** (Massimiliano Soldani Benzi, 1656–1740) ir kt.

Šalia Florencijos Renesanso ir Baroko epochų garsių tapytojų darbų parodoje galima pasigrožėti ir kitų tautų meistrų XVII a. – XX a. pr. puikiaisiais Florencijos miesto vaizdais – vedutomis.

Rengiant parodą buvo stengiamasi atrinkti tuos darbus, kurie primintų istorines Lietuvos valdovų ir didikų dailės kolekcijas, kad pati paroda bent kuriam laikui padėtų įsivaizduoti Lietuvoje kadaise buvusio europinio paveldo turtingumą, leistų bent trumpam kompensuoti negailestingus paveldo praradimus.

Yra žinoma, kad jau Lietuvos didieji kunigaikščiai ir Lenkijos karaliai Žygimantas Senasis (1506–1548) bei Žygimantas Augustas (1544/1548–1572) turėjo garsių italų meistrų kūrinių, kuriuos

7 iliustracija. Pieta, arba Mirusiojo Kristaus apraudojimas.

8 iliustracija. Kristus, vainikuotas erškėčiais.

mini pirmasis dailės istorikas ir kritikas Džordžas Vazaris. Valdovai Žygimantas Vaza (1588–1632) ir Vladislovas Vaza (1632–1648) savo kolekcijoms nemažai paveikslų taip pat įsigijo įvairiuose Italijos miestuose, tarp jų ir Florencijoje.

Lenkijos karaliui ir Lietuvos didžiajam kunigaikščiui Jonui Sobieskiui (1674–1696) priklausė Rafaelio kūrinys „Kristus ir fariziejus“. O paskutinis Abiejų Tautų Respublikos (jungtinės Lenkijos ir Lietuvos valstybės) valdovas Stanislovas Augustas Poniatovskis (1764–1795) savo kolekcijose turėjo Rafaelio, Leonardo da Vinčio, **Gvido Renio** (Guido Reni, 1575–1642) ir kitų Italijos dailininkų kūrinių. Beje, pastarojo dailininko paveikslo „Šv. Sebastijonas“ profesionaliai atlikta vienalaikė replika, ankstesnių savininkų laikyta originalu, su šia atribucija pateko į Lietuvos dailės muziejų, o šis kūrinį laikinai deponavo Valdovų rūmų muziejui. Šiandien Krokuvoje saugomas lietuvių kilmės kunigaikščių Čartoriskų rinkiniams priklausančias Leonardo da Vinčio paveikslas „Dama su šermuonėliu“.

Florencijos mokyklos tapytojų kūriniai buvo kaupiami ne tik valdovų, bet ir didikų, Bažnyčios hierarchų kolekcijose. Tai demonstravo ne tik estetikos suvokimą ir tapybos meno išmanymą, bet ir giminės prestižą, išskirtinį statusą. Istoriniai faktai byloja, kad Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didikas, egiptologas ir europinio masto kolekcininkas grafas Mykolas Tiškevičius Londone įsigijo Rafaelio, Beato Andželiko, Pjetro Perudžino ir kitų dailininkų darbų. Jie turėjo sudaryti Tiškevičių planuotos Meno galerijos Vilniuje pagrindą, deja, dėl politinių įvykių Rusijos okupacijos sąlygomis šis sumanymas buvo pasmerktas žlugti. Šioje tarptautinėje parodoje pristatomo Karlo Dolčio kūrinių turėjo ir kiti Tiškevičių giminės atstovai, taip pat didikai Kosakovskiai.

Anuomet nė viena žymesnė tapybos darbų kolekcija Lietuvoje neapsiėjo be garsių italų kūrinių, taip pat ir sukurtų Florencijos menininkų. Šiandien mūsų šalies kultūros ir paveldo fondus puošia keletas vertingų Florencijos tapybos darbų. Pavyzdžiui, Lietuvos dailės muziejuje saugomas Karlo Dolčio paveikslas „Sopulingoji Dievo Motina“. Šio muziejaus iniciatyva 2004 m. pabaigoje į Lietuvą iš Florencijos Pičių rūmų (*Palazzo Pitti*) buvo atgabentas ir Vilniuje eksponuotas garsusis šio dailininko tapytas paveikslas „Šv. Kazimieras“.

Būtent iš šio paveikslo pasaulyje bene labiausiai atpažįstamas šis Lietuvos šventasis.

Valdovų rūmų muziejuje surengtą tarptautinę parodą pradeda Florencijos šventąjį globėją – šv. Joną Krikštytoją – vaizduojantis paveikslas ir **dešimt XVII–XIX a. Florencijos vedutų**, tarp kurių – **Pandolfo Reskio „Florencijos ir Arno upės vaizdas ties Kašina“** (1 iliustracija), **Luidžio Garibo (Luigi Garibbo, 1782–1869) „Florencijos vaizdas nuo Kryžių kalvos“** (2 iliustracija), **nežinomo autoriaus „Florencijos Senojo turgaus vaizdas“** (3 iliustracija) ir **Vinčenco Toredžanio (Vincenzo Torreggiani, 1704–1782) „Florencijos Didžiosios Šv. Pjero bažnyčios vaizdas“** (4 iliustracija). Beje, vieną jų nutapė iš Abiejų Tautų Respublikos kilęs dailininkas. Florencijos miesto panoramas ir kitus vaizdus papildo miesto istoriją, dailės raidą, meninius ryšius su Lietuva ir Lietuvos didikų kunigaikščių rezidencija bei rodomas kolekcijas pristatantys ir iliustruojantys informaciniai stendai. Ši, pirmoji, parodos dalis yra įvadas, supažindinantis su Florencija ir nuostabiais jos vaizdais, svarbiausiais architektūros paminklais, taip pat prarastu paveldu. Paroda eksponuojama keliose salėse chronologine tvarka, pristatomi skirtingų epochų – nuo vėlyvosios Gotikos iki Baroko – dailininkų kūriniai. Visas parodos tapybos darbų rinkinys išdėstytas taip, kad atsiskleistų reikšmingiausių kūrinių vertė ir išryškėtų tematinės linijos.

Ankstyviausią, XV a. – XVI a. pr., Florencijos tapybos tradiciją, balansuojančią tarp vėlyvosios Gotikos ir ankstyvojo Renesanso, iliustruojantys svarbiausi darbai: iki šiol niekur neeksponuotas Toskanos vėlyvosios Gotikos šedevras – **Bičio di Lorencio (Bicci di Lorenzo, 1373–1452) paveikslas „Marijos vainikavimas su angelais ir šventaisiais“** (5 iliustracija), vertingas ir jautriai pamaldumą atspindintis **Beato Andželiko** kūrinys **„Palaimintasis dominikonas“** (6 iliustracija) bei **Pjetro Perudžino freska**, nuimta nuo sunaikintos Florencijos Didžiosios Šv. Pjero (*San Pier Maggiore*) bažnyčios išorinės Albicių (Albizi) koplytėlės sienos, **„Pieta, arba Mirusiojo Kristaus apraudojimas su Marta, Marija Magdaliete ir Nikodemu“** (7 iliustracija). Pastarojo kūrinio istorija verta detektyvo: XVIII a. pab. Toskanos didysis kunigaikštis, būsimasis Šventosios Romos imperatorius Leopoldas II, įsakė nugriauti bažnyčią, tad freska buvo atskirta nuo sienos, vėliau pradingo ir tik 1990 m. grįžo į tėvynę bei kultūrinį lauką,

kai fondas *Cassa di Risparmio di Firenze* įsigijo ją Londone. Daug dėmesio vertas ir meistriška atlikimo maniera Leonardo da Vinčio darbus primenantis **Džampjetrino** kūrinys „**Ecce homo (arba Kristus, vainikuotas erškėčiais)**“ (8 iliustracija).

Kitoje parodos dalyje, atspindinčioje XVI a. Florencijos ir Toskanos dailės raidą, galima išvysti kitų garsių Florencijos dailininkų paveikslus. Tai Andrėjos del Sarto ir Pontormo mokinio Pjero Frančesko Foskio (Pier Francesco Foschi, 1502–1567), Medičių dvaro dailininko Alesandro Alorio, Sančio di Tito, Čigolio, Mikelandželo Vestručio (Michelangelo Vestrucci, 1569–1634), meistriška maniera išsiskiriančio Džovanio Soljanio (Giovanni Sogliani, 1492–1544) ir kitų dailininkų kūriniai.

Pagrindinis šios parodos dalies akcentas – net keturi **Džordžo Vazario** darbai. Du iš jų – „**Šv. Donatas**“ ir „**Šv. Dominykas**“ – buvo sukurti kaip **šoninės altoriaus paveikslo „Viešpaties apreiškimas Švč. Mergelei Marijai“** (1563–1564), šiandien saugomo Paryžiaus Luvro muziejuje, **dalys** (9, 10 iliustracijos). Šalia iš Florencijos atkeliavusių originalių kūrinio dalių parodoje eksponuojama ir Prancūzijos muziejuje esančio paveikslo kopija. Dar dviejuose Dž. Vazario darbuose – „**Fortūna**“ ir „**Garbė arba Marsas**“ (1569–1572) – vaizduojamos alegorinės figūros. Šie kūriniai, manoma, galėjo puošti paties dailininko namus Florencijoje.

Parodą užbaigia Baroko epochos dailininkų, padariusių didelę įtaką tolesnei Florencijos dailės raidai, tapyti paveikslai, tarp jų – ir keli Frančesko Furinio darbai, Karlo Dolčio mokytojo Marijaus Balasio (Mario Balassi, 1604–1667) šedevras „**Noli me tangere**“ (liet. „Neliesk manęs“), ypatinga menine įtaiga išsiskiriantis **Džovanio Martinelio** (Giovanni Martinelli, 1600–1659) kūrinys „**Nuo kryžiaus nuimto Kristaus apraudojimas**“ (11 iliustracija) ir kt. Šioje salėje taip pat galima pamatyti garsaus Medičių rūmų auksakalio, sukūrusio Florencijos Medičių koplyčioje saugomą Šv. Kazimiero relikvijorių (šiuo metu jis taip pat rodomas Vilniuje, Bažnytinio paveldo muziejuje), **Masimiliano Soldanio Bencio** (Massimiliano Soldani Benzi, 1656–1740) darbą – XVII a. pab. – XVIII a. pr. sukurtą **bronzinį reljefą „Palaimintosios Kotrynos de Riči regėjimas – trys kryžiai ant Golgotos“** (12 iliustracija).

9-10 iliustracijos. Šoninės altoriaus paveikslo „Viešpaties apreiškimas Švč. Mergelei Marijai“ dalys.

11 iliustracija. Nuo kryžiaus nuimto Kristaus apraudojimas.

12 iliustracija. Palaimintosios Kotrynos de Riči regėjimas – trys kryžiai ant Golgotos.

rodomi pirmą kartą, o kai kurie darbai restauruoti specialiai šiai parodai; rengiant parodą, padaryta keletas atradimų, patikslinta kūrinių atribucija, nustatyti jų dailininkai;

- paroda ir jos išsamus trikalbis katalogas, kuriam tekstus rengė daugiau nei 20 žinomų Florencijos dailės specialistų, turi didelę mokslinę ir pažintinę reikšmę;

- paroda liudija ir aktyvius šiandienos Lietuvos ir Florencijos kultūrininkų, paveldo bei kitų institucijų glaudžius ryšius, leidžiančius įgyvendinti tokio didelio masto projektus;

- parodos istorinę ir aktualią reikšmę bei prasmę rodo ir tai, kad ją globoti sutiko Lietuvos ir Italijos vadovai – prezidentai Dalia Grybauskaitė ir Serdžas Matarela (Sergio Mattarella), pastarasis savo oficialų vizitą Lietuvoje surengė būtent parodos atidarymo laiką.

Renesanso ir Baroko laikais. Tapyba iš fondo *Cassa di Risparmio di Firenze* ir banko *CR Firenze* kolekcijų“ yra svarbi net keliais aspektais:

- tai ypatingas įvykis Lietuvos muziejininkystės istorijoje, kai tokia vertinga, garsius dailininkus ir jų kūrinius pristatanti paroda vieši Vilniuje ir leidžia susipažinti su ryškiu europinės dailės paveldu, sukurtu Renesanso gimtinėje, garsėjusioje ir Manierizmo bei Baroko daile;

- paroda leidžia įsivaizduoti, kaip galėjo atrodyti istorinės Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmų dailės kolekcijos, kurios ilgainiui buvo sunaikintos ar išblaškytos, taip pat tam tikra prasme parodos vyksmo laikotarpiu virtualiai kompensuoti šiuos praradimus;

- svarbus kai kurių parodoje pristatomų autorių ir jų kūrybos ryšys su Lietuva bei jos paveldu; apskritai ryškios Toskanos Didžiosios Kunigaikštystės sostinės Florencijos ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sostinės Vilniaus istorinės sąsajos, kuriose atsispindi lituanistiniai aspektai;

- nemaža dalis kūrinių viešojoje parodoje

Giminės herbas ZADORA.

MES IR PASAULIS

PAGAL IŠSILAVINIMĄ - INŽINIERIUS, PAGAL PAŠAUKIMĄ - MENININKAS

Jonas GIRĖNAS

Supažindiname su Šiaulių krašto bajoru Amalijum NARBUTU, tarptautinėse karikatūrų parodose ne kartą įvertintu diplomais, medaliais, prizais. Ypač įsimintini pastarieji treji metai: tarptautiniame karikatūristų konkurse Kipre tris kartus iš eilės jo darbai pateko tarp geriausiųjų ir buvo apdovanoti. Tokio įvertinimo nebuvo sulaukęs nė vienas karikatūristas iš Lietuvos.

Amalijus Narbutas gimė 1934 m. Klaipėdoje. Kilęs iš Narbutų giminės (herbas „Zadora“).

Mokėsi Radviliškyje, Vilniuje, Kaune. Aukštąjį inžinerinį išsilavinimą įgijo Kauno politechnikos institute (dabar Kauno technologijos universitetas). Dirbo gamyklose, dėstė Kauno politechnikos instituto Šiaulių vakariniame fakultete. Yra paskelbęs mokslinių straipsnių adaptvyvinio valdymo srityje. Su kolegomis sukūrė standą binokuliniam akių tyrimui, taikomą medicinoje ir moksle.

Pagal išsilavinimą – inžinierius, o pagal pašaukimą – menininkas A. Narbutas visada jautė, kad jam artima grafika. Ji atvedė ir į karikatūristo kelią.

Meno pažinimą studijavo savarankiškai. Kūrybos sritys: grafika, dizainas, karikatūra, humoreskos, pamfletai, filosofija, knygų vertimas, knygos grafika. Nuo 1990 m. redagavo ir leido

satyros ir humoro žurnalą „Titnagas“. Išleido knygas „Rimtai ir kitaip“ (1995 m.) ir „Nenorėk, kad katinas grotų pianinu“ (2004 m.; apie žmogaus santykį su aplinka) bei tęstinį leidinį (pirmą sąsiuvinį) „Aižena“

Amalijaus Narbuto tėvas Vladislavas - Nepriklausomos Lietuvos savanoris, Šaulių organizacijos narys, politinis kaliny, tremtinys, muzikantas (dirbo Vilniaus filharmonijoje, J. Švedo ansamblyje). 1934 m.

Amalijus Narbutas (penktas iš dešinės) personalinės parodos aptarime Šiaulių apskrities P. Višinskio viešojoje bibliotekoje. 2014 m.

(2008 m.).

Surengtos personalinės grafikos parodos 1982-1984, 1989, 1994-1997, 1998 (kartu su dailininku Eduardu Juchnevičiumi), 1999, 2004, 2009, 2010, 2013-2016 metais Šiauliuose, Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Druskininkuose, Joniškėje. Bendrų parodų Šiauliuose, Vilniuje, Kaune dalyvis. Jo sukurti J. Basanavičiaus ir V. Kudirkos portretai Atgimimo metais buvo naudojami LRT televizijoje užsklandose, minėjimuose. Sukūrė simbolinių ženklelių, vinječių, bukletų, kvietimų, knygų viršelių, atvirukų, interjerų, standų. Grafikos darbai sukurti lino, medžio raižinio, vario graviūrų technika, kompiuterine technika. A. Narbuto darbų yra įsigiję Vokietijoje, Lenkijoje, Prancūzijoje, Kanadoje.

Karikatūros žanru susidomėjo ir jį puoselėjo nuo 1955 m. Darbai spausdinti periodinėje spaudoje.

A. Narbutas kasmet dalyvauja bent keliose tarptautinėse karikatūrų parodose Belgijoje, Italijoje, Prancūzijoje, Lenkijoje, Turkijoje, Slovėnijoje, Irane, Japonijoje, Kanadoje, Brazilijoje, Meksikoje, Serbijoje, Lietuvoje ir kitur. Jo darbų dėka tarptautiniuose kataloguose įrašytas Lietuvos vardas. Daug kartų buvo įvertintas diplomais.

Kipro–Turkijos karikatūristų asociacijos

konkurso ženklas - alyvmedis (Kipro simbolis), kurį buvo galima interpretuoti įvairiomis – sveikatos, istorijos, technologijų, ekonomikos ir kitomis – temomis. Karikatūros konkursui teikiamos be tekstų, visos mintys turėjo būti išreikštos, pasitelkiant simbolius ir vaizdus, kuriais stengiamasi atspindėti paradoksalius gyvenimo momentus, nesusipratimus, klaidas. Tarptautiniame karikatūrų konkurse Kipre A. Narbuto darbai net tris kartus iš eilės - 2016, 2017 ir 2018 metais - pateko tarp geriausiųjų ir buvo įvertinti diplomu, medaliu bei prizų. Tai - vienintelio karikatūristo iš Lietuvos, be to, bajoro, toks įvertinimas. Tarp gausaus būrio dalyvių iš pačių įvairiausių pasaulio kampelių - Turkijos, Irano, Rusijos, Meksikos, Indonezijos, Didžiosios Britanijos, Alžyro ir kt. - Lietuvos vardas A. Narbuto darbų dėka įrašytas į finalininkų sąrašą. Graži dovana Lietuvos Respublikos 100-mečiui.

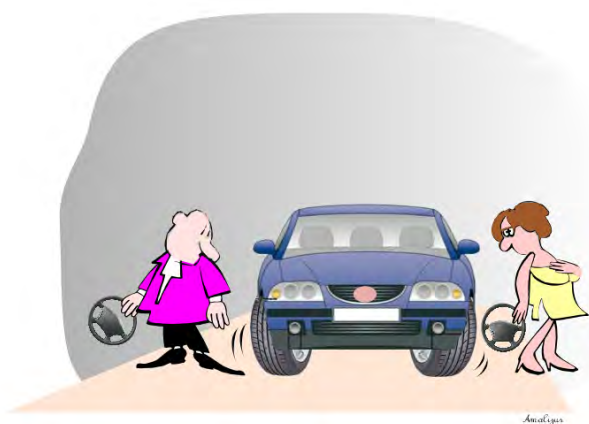
Garbę autoriui ir Lietuvai tarptautinėse parodose pelnę kūriniai:

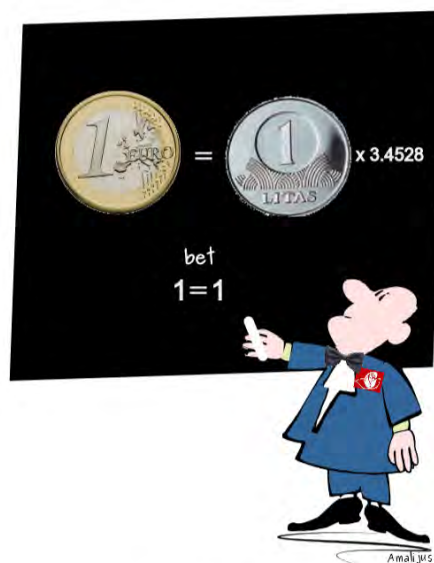
ALYVA

GUDOBELĖ

MOBILITY

Politinė ekonomika

PINIGAS

MOKSLAS

KOKIAIS PAVELDIMAIS IR KOKIAIS LIETUVIŠKAIS ASMENVARDŽIAIS VADINO GARDINO PAVIETO BAJORUS 1567 METAIS

Jūratė ČIRŪNAITĖ,
Rudnica h. bajorė

Šis straipsnis – vienas iš ciklo apie 1567 metų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kariuomenės surašymo Gardino pavieto bajorų vardyną. Žurnale „Lietuvos bajoras“ 2017 m. jau publikuotas autorės straipsnis „Kaip 1567 m. vadino Gardino pavieto vyrus bajorus“.

Šiame straipsnyje tiriama Gardino pavieto vyrų bajorų vardyno dalis – galimi paveldimi asmenvardžiai (pavardės) ir baltiškos (lietuviškos arba jotvingiškos) kilmės vardyno elementai (vietovardžiai ir asmenvardžiai). Gardino pavieto registre užrašyti 649 vyrai bajorai. Dalis iš jų turėjo baltiškos kilmės asmenvardžių. Galima manyti, jog šie asmenys buvo lietuviai arba jotvingiai. XVI amžiuje pavardžių dar nebuvo arba jos tik pradėjo rasti. Įprastas vyrų įvardijimo būdas buvo *vardas + tėvavardis*. Tiesa, Gardino pavieto bajorams buvo būdingi įvardijimai, turintys ir daugiau asmenvardžių, pvz., antrąjį patronimą – tėvo tėvavardį, taip pat į vardą panašų asmenvardį be priesagų – šio antroponimo funkcijos įvardijime nežinomos. Jeigu spėjama, kad asmenvardis gali būti paveldėtas (tai yra virtęs pavarde), šitai reikia įrodyti. Gardino pavieto bajorų registre yra viena

abejonių nekelianti pavardė. Tačiau taip pat yra ne vienas atvejis, kai pasitelkus netiesioginius įrodymus asmenvardžius galima priskirti pavardėms, tai yra juos laikyti paveldėtais.

Straipsnyje cituojami vardyno elementai yra metrikuoti: skliaustuose po cituojamo antroponimo, vietovardžio ar įvardijimo nurodomas šaltinio puslapis.

PAVARDŽIŲ PROBLEMA

Pavarde laikomas asmenvardis, kurį sūnus paveldi iš tėvo. Norint nustatyti, ar asmenvardis yra pavardė, reikia palyginti tėvo ir sūnaus įvardijimus: jeigu jų antrasis arba trečiasis asmenvardis sutampa, jis yra pavardė. Viena abejonių nekelianti Gardino pavietobajorų pavardė *Олехновичъ*¹ yra tėvo ir sūnaus įvardijimuose: *Мартинъ Олеховичъ выслалъ сына Матыса Олехновича* (704) „Martynas Olech[n] ovičius išsiuntė sūnų Matysą Olechnovičių“. Deja, kariuomenės dokumentuose labai retai pasitaiko tėvo ir sūnaus įrašymų, o jeigu jų ir būna, tai sūnus

1. Lytis *Олеховичъ* tėvo įvardijime, be abejo, yra korektūros klaida: turėtų būti *Олехновичъ* – ši lytis įrašyta sūnaus įvardijime. Asmenvardis yra patroniminės priesagos vedinys, kurio pamatinis žodis – liaudinė krikščioniško asmenvardžio forma *Олехно*.

paprastai užrašomas vien vardu. Tokiu atveju nėra galimybės nustatyti, ar asmenvardis yra pavardė.

Yra ir kitas, tiesa, ne toks patikimas būdas ieškoti pavardžių: reikia palyginti konkrečios vietovės kelių kartų vardyną. Jeigu antrasis arba trečiasis asmenvardis (pageidautina, kad tai nebūtų aiškus tėvavardis – patroniminės priesagos vedinys iš krikščioniško vardo) keliose kartose sutampa, tai gali būti pavardė. Palyginus 1528 ir 1567 metų LDK kariuomenės sąrašų Gardino pavieto bajorų vardyną (šiuos sąrašus skiria dvi gyventojų kartos), į akis krinta patroniminės priesagos vedinys *Ейсимонтовичь* (700 ir kt.): 1528 m. dokumente šį asmenvardį antroje įvardijimo pozicijoje (tėvavardžio pozicijoje) turėjo devyni asmenys, o 1567 m. dokumente – 7 asmenys (po 1 kartą asmenvardis įrašytas antroje ir ketvirtoje įvardijimo pozicijoje, 5 kartus – trečioje įvardijimo pozicijoje). Tiesa, asmenvardžio priskyrimo pavardėms pozicijas silpnina tas faktas, kad tai yra patronimas, mat patronimai XVI a. asmenų įvardijimuose buvo įrašomi kelias kartas iš eilės: antroje įvardijimo pozicijoje tai būdavo tėvavardis, o kitoje kartoje jis būdavo įrašomas trečioje įvardijimo pozicijoje kaip tėvo tėvavardis. Iš 7 asmenvardžio *Ейсимонтовичь* užfiksavimo atvejų 1567 m. dokumente panašiausias į pavardę yra šio asmenvardžio postpozicinis užrašymas keturnariame įvardijime su trimis patronimais *Петръ Станиславовичь Луциковичь Ейсимонтовичь* (698). Pirmąjį patronimą *Станиславовичь* galima laikyti asmens, vardu *Петръ*, tėvavardžiu, antrąjį patronimą *Луциковичь* galima laikyti jo tėvo tėvavardžiu, o štai trečiąjį patronimą *Ейсимонтовичь* galbūt galima būtų įtarti esant panašų į pavardę. Galimos pavardės hipotezei papildomas argumentas būtų patroniminės priesagos numetimo atvejai asmenvardyje *Ейсимонтъ* (696 ir kt.). 1567 m. dokumente šis asmenvardis 40 kartų užrašytas bajorų įvardijimuose ir 1 kartą tarno įvardijime. Bajorų įvardijimuose asmenvardis 2 kartus užrašytas antroje įvardijimo pozicijoje, 37 kartus – trečioje įvardijimo pozicijoje, 1 kartą – ketvirtoje įvardijimo pozicijoje. Tarno įvardijime asmenvardis įrašytas antroje įvardijimo pozicijoje. Tai, kad asmenvardžio vieta įvardijimuose nebuvo pastovi, kelia abejonę, ar jis buvo suvokiamas kaip pavardė mūsų laikų supratimu. Bent jau neabejotinai galima teigti, jog tuo metu dar nebuvo susiformavusi dvinarė (vardas + pavardė) arba trinarė (vardas + tėvavardis + pavardė) įvardijimo sistema. Tai patvirtina vyrų bajorų įvardijimo būdų gausa ir skirtingas asmenvardžių skaičius įvardijimuose

(nuo 1 iki 4). Ar asmenvardis *Ейсимонтъ* buvo virtęs pavarde, abejonę taip pat kelia dviejų asmenų – tėvo ir sūnaus – įvardijimai: tėvas – *Миколай Радивоновичь Ейсимонтъ* (687), o jo sūnus – gen. sg. *Белицкого* (687). Matome, kad sūnaus įvardijime nėra tėvo asmenvardžio, o yra kitas į šių dienų pavardę panašus antroponimas su *-ski* tipo priesaga. Tiesą sakant, mes neturime jokių įrodymų, kokias funkcijas vyrų įvardijime XVI a. atliko šie ir panašūs asmenvardžiai. Senosios įvardijimo sistemos, kurią sudarė vardas ir tėvavardis, irimą rodo tas faktas, kad patronimai antroje įvardijimo pozicijoje kartais jau būdavo sudaromi ne iš vardo (tai yra dalis jų nebebuvo tėvavardžiai), o iš kito asmenvardžio, pvz., pravardinio antroponimo (*Халецкий Киселевичь*, 691) arba net *-sk-* tipo asmenvardžio (*Ивановский Мокрецевиць*, 691). Kaip matyti iš dviejų ką tik pacituotų įvardijimų, užrašant vyrą, jo įvardijime kartais jau nebebuvo anksčiau privalomo vardo (dažniausiai krikščioniško asmenvardžio) ir ėmė rasti antroponimų su *-ski* tipo priesaga. Imant pavyzdžiu Gardino pavietą galima teigti, jog XVI a. viduryje, apirus įvardijimo sistemai „vardas + tėvavardis“, vyrų vardyne vyko sudėtingi procesai, tačiau mūsų laikams būdinga įvardijimo sistema dar nebuvo susiformavusi.

Lygindami 1528 ir 1567 metų dokumentus, randame dar kelis asmenvardžių paveldėjimo atvejus, kai asmenvardį daugiau ar mažiau pagrįstai galima įtarti esant pavarde. Trim atvejais kartojamas pirmasis (ir vienintelis) patronimas:

Билминовичь: 1528 m. – *Богданъ Бильминовичь* (92), 1567 m. – *Матей Билминовичь одъ Билминовъ съ Черги* (683), *Стась Билминовичь з села Билминовицзны* (698). Iš 1567 m. įvardijimų aišku, kad *Bilmin-* šaknies asmenvardį turėjo grupė asmenų, matyt, šeima, taip pat šios šaknies tikrinis žodis buvo tapęs kaimo, kuriame gyveno šeima, vardu.

Кгинюшовичь: 1528 m. – *Петько Кгинюшевиць* (94), 1567 m. – *Павель Кгинюшовичь* (689).

Iš kito 1567 m. asmens įvardijimo aišku, kad *Giniuš-* šaknį turėjo vietovardis, galbūt kaimas ar dvaras: *Матысь Болтроевичь з Кгинюшовъ* (688).

Евнюлевиць, Явнюлевиць: 1528 m. – *Шчасный Евнюлевиць* (92), 1567 m. – *Стась Евнюлевиць* (700), *Степанъ Явнюлевиць* (682).

Dar vienas asmenvardis, kurį galima įtarti kaip pavardę yra *Стурпейко*. 1528 m. dokumente įrašyti du asmenys, vyras ir moteris, įvardijime

turintys patronimą *Стурпейковичъ: Муско Стурпейковичъ* (91), *Матеевая Стурпейковича* (91). 1567 m. dokumente randame 3 asmenis, turinčius patroniminę priesagą jau numetusį asmenvardį *Стурпейко: Богушъ Стурпейко з ыменя Кустинского* (679), *Петръ Матеевичъ Стурпейко з ыменя Кустина* (683), *Войтехъ Стурпейко зъ Юркгелевицины* (679). Pirmieji du asmenys kilę iš vieno dvaro, matyt, ir vienos šeimos, trečiasis – iš kitos vietos, vadinasi, Stirpeikų buvo kelios šeimos.

1567 m. dokumento duomenys leidžia teigti, jog Gardino paviete jau buvo moterų pavardžių formavimosi užuomazgų. Tam buvo atliktas andronimines priesagas turinčių asmenvardžių – *овая/ -евая* ir *-иная* tyrimas. Tais atvejais, kai vedinys sudarytas iš krikščioniško vardo (tokių vyrų vardų tuo metu buvo dauguma), jį galima laikyti asmenvardžiu iš sutuoktinio vardo. 1567 m. Gardino pavieto surašyme po vieną androniminės priesagos vedinį turėjo 22 moterys. Iš jų 14 asmenvardžių yra sudaryti iš krikščioniško vardo² – taigi yra moterų asmenvardžiai iš sutuoktinio vardo – tai, ką įprasta laikyti andronimais. Kiti 8 asmenvardžiai yra sudaryti ne iš krikščioniško vardo: *Вколовая* (704), gen.sg. *Внучковое* (694), *Кулбачиная* (675), *Кучиная* (694), gen. sg. *Куничиной* (674), *Ленковая* (677), gen. sg. *Шолушиной* (709), gen. sg. *Чешейковое* (675). Galima spėti, kad šie vediniai ar bent jų dalis yra sudaryti ne iš sutuoktinio vardo, o iš nepriesaginio antroponimo, esančio antroje ar trečioje vyriško įvardijimo pozicijoje. O tai jau panašu į moters pavardę. Dar labiau įtikina 8 moterų įvardijimai, turintys po 2 androniminių priesagų vedinius. Visais atvejais pirmasis yra sudarytas iš krikščioniško vardo, o antrasis – iš nekrikščioniško asmenvardžio: *Богушова*³ *Коханова*⁴ (678), *Давыдова* *Тюхоевая* (685), *Миколаева* *Толочковая* (674), gen.sg. *Михайлово* *Самострелниково* (692), *Павлова* *Вешнякова* (694), *Щастная*⁵ *Толочковая* (694), *Сенкова*⁶ *Кулбачиная* (680), *Яцкова* *Коханова* (678). Pirmasis asmenvardis visuose įvardijimuose sudarytas iš sutuoktinio vardo (krikščioniško asmenvardžio), antrasis – iš vyro įvardijimo antroje arba trečioje pozicijoje esančio nepriesaginio, dažnai pravardinio, asmenvardžio.

2. Moterų asmenvardžiai iš krikščioniško vardo (iš sutuoktinio vardo): *Богданова* (684), acc. sg. *Богушовую* (708) – *Boguslovo* liaudinė forma, *Венславовая* (686) – *Venčeslovo* liaud. f., *Григорьевая* (693), *Гришковая* (697) – *Grigaliaus* liaud. f., *Денисова* (676), *Костенциновa* (704), *Матеевая* (688), *Миколаева* (678; 689), *Размусовая* (678) – *Egasto* liaud. f., *Станиславовая* (676), *Яцкина* (702; 706) – *Jackaus* (*Hiacinto*) liaud. f.
3. *Богушъ* – *Boguslovo* liaudinė forma.
4. *Ситуojami* ne visi moterų įvardijimai, o tik androniminių priesagų vediniai.
5. *Щастная* – galūnės vedinys iš vyriško vardo *Щастный*. Tai andronimas. Iš šio vardo nebūdavo sudaromi androniminių priesagų vediniai.
6. *Сенко* – *Simono*, *Simeono* liaudinė forma.

Antrasis moters asmenvardis su andronimine priesaga sudarytas taip, kad yra panašus į pavardę. Iki tikros pavardės trūksta vieno esminio požymio – nepriesaginis vyro asmenvardis turėtų būti paveldimas, tai yra pats turėtų būti pavardė.

Neaišku, kaip toli XVI a. viduryje buvo pažengęs pavardžių susidarymo procesas. Šiame straipsnyje laikomasi nuomonės, kad neįrodyti pavardžių buvimo faktai nėra pavardės. Antrieji ir tolimesni įvardijimo asmenvardžiai laikomi potencialiosiomis pavardėmis – t. y. asmenvardžiais, kurie (vienas iš kurių) ateityje galėjo virsti pavardėmis.

BALTIŠKI VARDYNO ELEMENTAI

Vietovardžiai. Suslavintas vietovardis gen. sg. *Ятвезка* (678), gen. sg. *Явтезка*⁷ (679) slepia jotvingišką tikrinį žodį *Jotva*. Dvikamienis baltiškasis (greičiausiai lietuviškasis) tikrinis žodis *Eisimantas* slypi vietovardyje dgs. kilm. *Ейсимонтовъ* (674; 687), *у Ейсимонтахъ* (695) ir sutrumintame variante dgs. kilm. *Ейсимовъ* (699). Iš dvikamienio tikrinio žodžio *Bilminas* sudarytas kaimo vardas vns. kilm. *Билминовицны* (698). Iš dvikamienio tikrinio žodžio trumpinio *Gin-* ir priesagos *-uš-* sudarytas vietovardis dgs. kilm. *Кгинюшовъ*⁸ (688). Iš lietuviškos krikščioniško asmenvardžio formos *Jurgelis* sudaryti vietovardžiai (dvaro vardai) vns. kilm. *Юркгелевицины* (683), *з ыменя Юркгелевского* (696). Lietuviškasis yra ir dvaro vardas *Вилкиней* (701) ir priesagos *-iškės* vedinys vietovardis dgs. kilm. *Вуртилишокъ*⁹ (681).

Asmenvardžiai. Suslavinto dvikamienio baltiško asmenvardžio *Eisimantas* formą *Ейсимонтъ* (686 ir kt.) turėjo 40 Gardino pavieto asmenų – 39 bajorai ir vienas tarnas. Iš šio asmenvardžio sudarytą patronimą *Ейсимонтовичъ* (700 ir kt.) turėjo 7 asmenys. Iš dvikamienio asmenvardžio *Butrimas* buvo sudarytas patronimas *Бутримовичъ*¹⁰ (690). Iš dvikamienio asmenvardžio *Radvila* buvo sudarytas patronimas *Радивиловичъ*¹¹ (704). Dvikamienis asmenvardis *Bilminas* vieną kartą pavartotas kaip grupinis antroponimas gen. pl. *Билминовъ*¹² (683) ir iš jo buvo sudaryti du

7. *Ятвезка* – turbūt korektūros klaida. Turėtų būti *Ятвезка*.
8. *Liet. Giniušiai*.
9. *Liet. Virtiliškės*.
10. *Якубъ Бутримовичъ* (690).
11. *Войтехъ Радивиловичъ з ыменя Кгиндичъ* (704).
12. *Равыздъс prie patronimo Билминовичъ* (683).

patronimai *Билминовичъ*¹³ (683; 698). Turbūt tas pats dvikamienis asmenvardis slypi ir patronime su pakeistu antruoju kamieniu *Билмановичъ*¹⁴ (689). Iš dvikamienio asmenvardžio *Narmilas* buvo sudarytas patronimas *Нармилевичъ*¹⁵ (695). Iš mažiškinio apeliatyvinio lietuviško asmenvardžio *Jauniulis* sudaryti du patronimai: *Евнюлевичъ*¹⁶ (700) ir *Явнюлевичъ*¹⁷ (682). Lietuviško apeliatyvinio asmenvardžio ir lietuviškos priesagos *-eik-* vedinys yra tris kartus užrašytas asmenvardis *Стурпейко*¹⁸ (679; 679; 683). Su mažiškinio lietuviška priesaga *-ul-* sudaryta krikščioniško vardo liaudinė forma *Мисюли*¹⁹ (697) ir krikščioniškos kilmės patronimai *Панюлевичъ*²⁰ (688; 703), *Петрулевичъ*²¹ (687), *Проневичъ*²² (689). Su lietuviška mažiškinio priesaga *-ut-* sudaryta krikščioniško vardo liaudinė forma gen. sg. *Янута*²³ (682). Iš lietuviškos mažiškinės krikščioniško vardo formos *Jurgelis* sudarytas patronimas gen. sg. *Юргелевича*²⁴ (692). Dvikamienio asmenvardžio trumpinio priesagos *-ut-* vedinys yra antroponimas *Сиркзуть*²⁵ (674) ir iš jo sudarytas patronimas *Сиркзутевичъ*²⁶ (681; 681). Dvikamienio asmenvardžio trumpinio priesagos *-uš-*²⁷ vedinys yra patronimas *Кзинюшовичъ*²⁸ (686).

Iš viso užrašyti 8 baltiškos kilmės vietovardžiai: 1 etnoniminės kilmės, 2 – iš dvikamienių asmenvardžių, 1 – iš dvikamienio asmenvardžio trumpinio priesaginio vedinio, 2 – apeliatyvai, 2 – onimai, sudaryti iš lietuviškos krikščioniško asmenvardžio formos.

Lietuviams galime priskirti 15 skirtingų lietuviškos kilmės ir krikščioniškojo vardyno asmenvardžių, kuriais užrašyti 69 asmenys. Iš jų 9 yra baltiškos (greičiausiai lietuviškos) kilmės antroponimai, kuriais pavadinti 62 asmenys. Iš jų 5 asmenvardžiai yra dvikamieniai antroponimai

arba jų patroniminiai vediniai. Jais užrašyti 53 asmenys. 2 asmenvardžiai yra dvikamienių antroponimų trumpinių priesaginiai vediniai. Jais užrašyti 4 asmenys. 2 asmenvardžiai yra bendriniai žodžiai. Jais užrašyti 5 asmenys. Nors krikščioniškasis vardynas nėra lietuviškos kilmės, bet lietuviams priskirti galime lietuviškomis krikščioniškų asmenvardžių formomis užrašytus asmenis. Lietuviškomis krikščioniškų asmenvardžių lytimis užrašyti 6 skirtingi vardai, kuriais pavadinti 7 asmenys. Iš tikro lietuvių arba lietuviškos kilmės asmenų Gardino paviete gali būti gerokai daugiau: dauguma asmenų užrašyti slaviškomis krikščioniškų vardų formomis, o iš jų nustatyti asmens kilmės neįmanoma.

IŠVADOS

1. XVI a. viduryje Gardino paviete jau buvo prasidėjęs pavardžių susidarymo procesas.
2. Senoji įvardijimo sistema „vardas + tėvavardis“ jau buvo apirusi, bet mūsų laikams būdinga įvardijimo sistema „vardas + pavardė“ dar nebuvo susiformavusi.
3. Gardino paviete užfiksuoti 8 baltiškos kilmės vietovardžiai (tarp jų – jotvingiškos kilmės *Ятвезка*).
4. Baltams (greičiausiai lietuviams) galima priskirti 15 skirtingų lietuviškos kilmės ir krikščioniškojo vardyno asmenvardžių, kuriais užrašyti 69 asmenys.

Šaltinis

Литовская Метрика, III, Книги Публичныхъ Дель. Переписи войска литовскаго, Петроградъ, 1915.

Literatūra

- Čirūnaitė J., 2012. Kaip 1567 m. vadino Gardino pavieto vyrus bajorus. *Lietuvos bajoras*, 2017, Nr. 23, p. 20-26.
- Lietuvių pavardžių žodynas*, 1985. A–K. Vilnius: Mokslas.
- Lietuvių pavardžių žodynas*, 1989. L–Ž. Vilnius: Mokslas.
- Zinkevičius Z., 2010. *Krikščioniško vardyno kelionė į Lietuvą*. Vilnius: LKI leidykla.

13. Матей Билминовичъ одъ Билминовъ съ Черги (683); Стась Билминовичъ з сета Билминовичны (698).

14. Войтехъ Матеевичъ Билмановичъ (689).

15. Нармилевичъ (такъ) Толочевичъ з ыменя своего Толочевичны (695).

16. Стась Евнюлевичъ (700).

17. Степанъ Явнюлевичъ з Черги (682).

18. Lietuvišką asmens kilmę rodo ne tik asmenvardis, bet ir lietuviška krikščioniško asmenvardžio forma, kurią matome dvare, iš kurio asmuo vyksta į kariuomenę, varde: Войтехъ Стурпейко з Юргелевичны (679). Kiti įvardijimai: Богущъ Стурпейко з ыменя Кустинского (679); Петръ Матеевичъ Стурпейко з ыменя Кустина (683).

19. Мисюли Станевичъ з ыменя Станевичъ (697).

20. Стась Панюлевичъ Белокозъ (688); Павелъ Панюлевичъ Белокозъ (703).

21. Лукашъ Петрулевичъ Ейсмонть (687).

22. Дорошко Проневичъ з Овснара (689).

23. Ген. sg. Янута Бранчича (682).

24. Гришко Болтроевичъ Юргелевича (692).

25. Иванъ Сиркзуть ись Черги (674).

26. Каленикъ Сиркзутевичъ одъ Виртилишокъ (681) – šiąs įvardijime yra ir lietuviškos kilmės asmenvardis, ir lietuviškas vietovardis. Kitas užrašymas: Валентынъ Андреевичъ Сиркзутевичъ (681).

27. Ši priesaga yra lietuviškoje mažiškinėje žodžio formoje tėtūšis.

28. Павелъ Кзинюшовичъ (689). Iš to paties onimo Giniušis yra ir vietovardis šiąs įvardijime: Матысь Болтроевичъ з Кзинюшовъ (688).

Laurynas GIEDRIMAS
Šiaulių universitetas

NUOŠIRDI DRAUGYSTĖ AR KAI KAS DAUGIAU? BAŠKIAI SPYGLIŲ DVARE XIX A.

Gana dažnai šiandieninėje visuomenėje yra manoma, kad visi bajorai gyveno gražiuose dvaruose, turėjo daug žemės ir griežta ranka valdė valstiečius, kurie buvo vargingi ir tamsūs. Tačiau iš tiesų viskas buvo daug sudėtingiau. XIX a. I p. Lietuvos teritorijoje buvo daug smulkių bajorų, kurie gyveno valstiečių kaimynystėje, draugiškai bendravo, o kartais su jais net ir giminiavosi. Apie tai, ir kitus intriguojančius faktus patvirtino Žemaitijoje esančios Užvenčio parapijos Romos katalikų bažnyčios (toliau – RKB) metrikų knygos ir parapijiečių sąrašai. Itin įdomių faktų atskleidė Užvenčio RKB priešsantuokinės apklausos (1836–1851¹ ir 1852–1863 m.²) metrikų knygos. Išanalizavus šiuos dokumentus nustatyta, kad per 25 metų laikotarpį (1836–1861 m.) Užvenčio bažnyčioje buvo sudarytos 979 priešsantuokinės apklausos, iš kurių 68 sudarytos tarp valstiečių ir bajorų. Viena iš tokių priešsantuokinių apklausų buvo ir valstiečio Pranciškaus Baškio, 1840 m. gyvenusio Spyglių kaime. Jo žmona tapo bajoraitė Ona Koncevičiūtė, gimusi Vaiguvėlėje (Vaiguvos par.) ir santuokos dieną gyvenusi netoli nuo Spyglių buvusio Gedruikių kaime³. Ši, kaip ir

kitos panašaus pobūdžio santuokos, be abejo, kelia nemažai klausimų, tokių kaip: kas lėmė tokį jaunųjų antrosios pusės pasirinkimą? kokiam luomui sutuoktiniai priklausė po santuokos? O gal sudarant priešsantuokinės apklausos knygas buvo neišvengta klaidų ir iš tiesų tarpluominių santuokų nebuvo?

Žinoma, šaltiniuose klaidų pasitaikyti tikrai galėjo, tačiau tai, kad valstietis vedė bajoraitę nebūtinai yra klaida, nes ir Pranciškaus Baškio giminaičiai turėjo įvairių ryšių su bajorais, o tie ryšiai kelia dar daugiau klausimų. Tad šiame straipsnyje bus nagrinėjami valstiečių Pranciškaus Baškio ir jo artimų giminaičių (brolių) santykiai su kilmingaisiais. Taip pat bus bandoma atsakyti, kodėl tokie santykiai galėjo egzistuoti. Todėl bus aiškinamasi, kokiam luomui galėjo priklausyti Pranciškaus Baškio tėvai, seneliai, proseneliai ir tolimesni protėviai.

Pranciškaus Baškio giminaičiai – Spyglių dvaro valstiečiai

Pranciškus, jo vyresnysis brolis Juozapas ir jaunesnieji broliai – Klemensas bei Leonas XIX a. I p. gyveno Spyglių dvaro teritorijoje. Spyglių dvaras buvo Užvenčio parapijoje, maždaug 5 km į pietus

1. Užvenčio RKB priešsantuokinės apklausos knyga. 1836 – 1851 m. Užvenčio bažnyčios archyvas (UBA).

2. Užvenčio RKB priešsantuokinės apklausos knyga. 1852 – 1863 m. UBA.

3. Užvenčio RKB priešsantuokinės apklausos knyga. 1836 – 1851 m. UBA. L. 37v.

nutolęs nuo Užvenčio miestelio. Dvarui XIX a. I p. priklausė du – Junkilų ir Spyglių – kaimai⁴. Junkiluose apie 1848 m. buvo Pilypo ir Onos Jurevičių (turbūt bajorai), Motiejaus ir Barboros Piežų, Juozapo ir Onos Baškių, Fortūnato ir Rozalijos Šimkų (pas juos pusininku buvo Pranciškus Baškys), Stanislovo ir Uršulės Baškių, Adomo ir Uršulės Žymantų, Leono Liuleko (turbūt bajorai) dūmai (iš viso 7). Tais pačiais metais Spygliuose gyveno Juozapo ir Klaros Stasiulių (vėliau išsikėlė gyventi į Gedruikius), Ignaco ir Magdalenos Jankauskų (vėliau išsikėlė gyventi į Bambalus), Dominyko ir Eleonoros Kvietkų, Motiejaus ir Uršulės Lukšų, Antano ir Elzbietos Jocių bei Klemenso ir Anelės Baškių šeimos (Iš viso 6 dūmai)⁵. Apie 1853 m. Junkiluose Pranciškaus Baškio ūkyje kartu su juo gyveno Klemenso Piežos šeima (persikėlė gyventi iš Gedruikių). Taip pat apsigyveno Kazimiero Sakalausko (turbūt bajorai) šeima. Nebuvo Jurevičiaus ir Liuleko šeimų. Iš Spyglių kaimo išsikėlus dviem šeimoms, naujos į jų vietą neatsikėlė. Spygliuose liko 4 dūmai⁶.

Spyglių dvaras XIX a. pradžioje priklausė Leopoldui Smigelskiui⁷. Vėliau dvarą paveldėjo Leopoldo sūnus Liucijonas⁸. XIX a. II p. dvaras atiteko Liseckiams, ir šiai šeimai jis priklausė iki pat sovietinės okupacijos. Paskutiniais dvaro šeimininkais buvo Petras ir Teklė Liseckiai⁹.

Pranciškus Baškys ir jo broliai Spyglių dvaro valstiečiais buvo valdant Smigelskiams. Tai, kad jie XIX a. I p. bent jau oficialiai buvo valstiečiai, įrodo visų jų keturių priešsantuokinės apklausos įrašai. Tiek Juozapas, tiek Leonas ir Klemensas šiuose dokumentuose yra įvardijami kaip valstiečių luomo žmonės (*stanu pracowitego*). Beje, bent jau Klemensas Baškys greičiausiai galėjo būti dar ir nelaisvas valstietis, nes jo priešsantuokinės apklausos įrašė nurodyta, kad jis tuokiasi su tėvo ir dvaro žinia (*za wiedzę ojca i dworu*). Jo būsima žmona Anelė Stankutė buvo valstietė iš Gedruikių kaimo¹⁰. Tačiau nepaisant to, kad Pranciškus ir jo broliai – Klemensas ir Juozapas – buvo valstiečiai, jie savo vaikų krikštatėviais neretai rinkosi ne valstiečius.

Pranciškaus Baškio ir jo brolių vaikų krikštatėviai

Pranciškus Baškys ir jo broliai susilaukė daug vaikų. Jis pats su bajoraite žmona Ona Koncevičiūte susilaukė iš viso 8 vaikų (bent jau tiek pavyko aptikti). Tačiau prieš pradedant aptarti šios poros vaikų krikštatėvius reikia pasakyti, kad visose savo vaikų gimimo metrikose Pranciškus ir Ona Baškiai yra įvardijami kaip valstiečiai. Vadinasi, bajoraitė Ona Koncevičiūtė, ištekdama už valstiečio vyro, oficialiai prarado turėtą bajorystę. Tas pats nutiko ir Onos seseriai Kunigundai. Mat Kunigunda Koncevičiūtė, tekėdama už Junkilų kaimo gyventoją Klemenso Piežos, dar buvo bajoraitė¹¹, tačiau ji savo sesers Onos pirmagimės dukters Salomėjos Juozapotos krikšto įrašė kartu su savo vyru Klemensu jau yra įvardijama kaip valstietė¹². Valstiečiais taip pat yra įvardijamas Motiejus Koncevičius (Pranciškaus ir Onos Baškių sūnaus Vincento krikštatėvis)¹³ ir Teklė Koncevičiūtė (sutuoktinių Baškių dukters Teklės krikštamotė)¹⁴, kurie beveik neabejotinai buvo Onos Koncevičiūtės-Baškienės giminaičiai. Tačiau paskutiniojo Pranciškaus ir Onos Baškių vaiko – Antano – krikštatėvis Aleksandras Koncevičius yra įvardijamas kaip bajoras¹⁵. Visų kitų sutuoktinių Baškių vaikų krikštatėviai buvo valstiečiai, tarp kurių daugiausiai vyro giminės ir kaimynai, su kuriais Baškius siejo ilgalaikiai ryšiai. Pavyzdžiui, netoliese gyvenęs Klemensas Pieža Pranciškaus ir Onos vaikų krikštatėviu tapo du kartus. Jau buvo minėta, kad jis buvo Baškių pirmagimės Salomėjos Juozapotos krikštatėviu¹⁶. Tačiau jis dar buvo ir 1851 m. sutuoktiniams Baškiams gimusio sūnaus Klemenso krikšto tėvas. Įdomiausia šiose krikštynose yra tai, kad paties krikštatėvio Klemenso Piežos krikštatėviu 1816 m. tapo Pranciškaus tėvas Fortūnatas Baškys¹⁷. Dar įdomu tai, kad pastarasis 1817 m. gimusio sūnaus Klemenso krikštatėviu pasirinko Klemensą Piežą – Pranciškaus Baškio dviejų vaikų krikštatėviu Klemenso Piežos bendravardį tėvą¹⁸. Dar reikia paminėti, kad Pranciškaus ir Onos Baškių sūnaus Jono Juozapo krikštamote buvo Petronėlė Piežaitė¹⁹.

4. Užvenčio RKB parapijiečių sąrašas. XIX a. II p. UBA. Lapai nenumuoti.

5. Užvenčio RKB parapijiečių sąrašas. 1848 m. UBA. Lapai nenumuoti.

6. Užvenčio RKB parapijiečių sąrašas. XIX a. II p. UBA. Lapai nenumuoti.

7. Užvenčio RKB gimimo metrikų knyga. 1802 – 1827 m. LVIA. f. 669. ap. 1. b. 290. L. 54v. Prieiga internete: <<http://www.epaveldas.lt/recordImageSmall/ARCH/669/1/290?exId=390903&seqNr=57>>.

8. Užvenčio RKB parapijiečių sąrašas. XIX a. II p. UBA. Lapai nenumuoti.

9. Karpavičienė, Dalia. „Spyglių dvaro istorikė“. Šiaulių kraštas. 2003-12-31. Prieiga internete: <<http://www.skrastas.lt/?rub=1143711027&data=2003-12-31&id=1146722123>>.

10. Užvenčio RKB priešsantuokinės apklausos knyga. 1836 – 1851 m. UBA. L. 138 – 1. Junkilų ir Spyglių kaimų valstiečiai gana dažnai giminiavosi su netoliese buvusio Gedruikių kaimo žmonėmis. Tarp šių kaimų kartais galima stebėti ir tam tikrą migraciją. To nebuvo pastebėta su kitais netolimaus kaimais (pvz., Želviais, Šlumpiais ir kt.). Tačiau visgi Gedruikių kaimas nebuvo Spyglių dvaro dalis, nes XIX a. II p. Užvenčio RKB parapijiečių sąrašė nurodyta, jog šis kaimas priklauso Preciškui, o Junkilai ir Spygliai – Smigelskiui.

11. Užvenčio RKB priešsantuokinės apklausos knyga. 1836 – 1851 m. UBA. L. 52v – 53.

12. Užvenčio RKB gimimo metrikų knyga. 1835 – 1848 m. UBA. L. 99.

13. Užvenčio RKB gimimo metrikų knyga. 1857 – 1864 m. UBA. L. 57.

14. Užvenčio RKB gimimo metrikų knyga. 1849 – 1857 m. LVIA. f. 1523. ap. 1. b. 1. L. 121. Prieiga internete: <<http://www.epaveldas.lt/recordImageSmall/ARCH/1523/1/1?exId=387824&seqNr=126>>.

15. Užvenčio RKB gimimo metrikų knyga. 1857 – 1864 m. UBA. L. 132v.

16. Užvenčio RKB gimimo metrikų knyga. 1835 – 1848 m. UBA. L. 99.

17. Užvenčio RKB gimimo metrikų knyga. 1802 – 1827 m. LVIA. f. 669. ap. 1. b. 290. L. 196. Prieiga internete: <<http://www.epaveldas.lt/recordImageSmall/ARCH/669/1/290?exId=390903&seqNr=204>>. Rudnica herbo bajorė

19. Užvenčio RKB gimimo metrikų knyga. 1835 – 1848 m. UBA. L. 170.

Nors ji ir nebuvo Klemenso Piežos sesuo, tačiau tai tik patvirtina ilgalaikę Baškių ir Piežų giminių draugystę. Beje, Pranciškus, turėdamas tris brolius, savo vaikams į krikštą davė tik vyresnįjį brolių Juozapą ir jo žmonos giminaičius. Pavyzdžiui, brolis Juozapas 1845 m. tapo Pranciškaus sūnaus Jono Juozapo krikštą davė²⁰, o Juozapo žmona Ona Žymantaitė – 1851 m. gimusio Klemenso krikštą davė²¹. Be to, 1843 m. gimusio sūnaus Adomo krikštą davė tapo Onos Žymantaitės brolis Adomas²². Dar įdomu tai, kad 1860 m. gimusio sūnaus Vincento krikštą davė tapo Liudvika Baškytė²³, kuri greičiausiai buvo Juozapo Baškio dukra, nes kitos Liudvikos Baškytės nepavyko aptikti. Galima teigti, kad Liudvika Baškytė tapo savo pusbrolio krikštą davė. Tačiau taip galėjo nutikti, nes, gimus Vincentui, Liudvika jau buvo paauglė.

Dar trims savo vaikams Pranciškus ir Ona Baškiai į krikštą davė parinko kaimynus. Tai Antanas Kvietkus, 1853 m. pakrikštijęs Teklę²⁴, Uršulę Lukšienę, 1863 m. tapusi Antano krikštą davė²⁵, ir Elžbieta Baškienė, 1843 m. pakrikštijusi Adomą²⁶. Nors šiame straipsnyje šie krikštą davė yra laikomi Pranciškaus ir Onos Baškių kaimynais, neatmetama galimybė, kad jie arba jų antrosios pusės galėjo būti tolimesni Baškių giminaičiai. Tad Pranciškus ir Ona Baškiai savo vaikų krikštą davėiais dažniausiai rinkosi savo giminaičius, tarp kurių pasitaikė ir vienas bajoras – Aleksandras Koncevičius – Onos Koncevičiūtės-Baškienės giminaitis.

Iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, kad Pranciškaus ir Onos Baškių krikštą davėių pasirinkimai yra niekuo neypatingi. Juk Koncevičius savo vaikams į krikštą davė Baškiai davė tik todėl, kad jie buvo Pranciškaus Baškio žmonos giminės, kurių dauguma jau buvo praradę bajorystę. Juk net dabar dažniausiai tėvai savo vaikų krikštą davėiais renkasi giminaičius. Tačiau kilmingų krikštą davėių pavyko aptikti ne tik Pranciškaus vaikų krikšto metrikose, bet ir jo brolio Klemenso, kurio žmona Anelė Stankutė neturėjo jokių giminystės ryšių su kilmingaisiais.

Iš tiesų reikia pasakyti, kad Klemenso ir Anelės Baškių pasirinkimai krikštą davėių atžvilgiu bendrąja prasme panašūs į Pranciškaus ir Onos pasirinkimus. Klemensas ir Anelė į krikštą davėius gana dažnai kvietė savo giminės ir kaimynus, kurie galimai galėjo

Girkalnio parapijos klebonas Antanas Baškus.

būti ir tolimesni Baškių giminaičiai. Klemensas į krikštą davėius taip pat neėmė savo brolio Pranciškaus, tačiau kvietė vyriausiąjį savo brolių Juozapą, kuris 1852 m. tapo Karolinos Baškytės krikštą davėiu kartu su savo žmonos Onos Žymantaitės broliene Uršule²⁷. Pati Ona Žymantaitė-Baškienė taip pat buvo pakviesta į krikštą davė. Ji ir Vincentas Šeštokas 1861 m. tapo Klemenso ir Anelės Baškių sūnaus Leono krikštą davėiais²⁸. Tiesa, tiek Pranciškus, tiek jaunesnysis Klemenso brolis Leonas taip pat galėjo būti pakviesti į krikštą davėius, nes Klemensas ir Anelė dar turėjo du sūnus – Ignacą ir Joną²⁹, kurių krikšto metrikai rašant šį straipsnį buvo neprieinami, todėl neaišku, kas buvo jų krikštą davėiai. Tačiau Klemenso ir Anelės Baškių vaikų krikštą davėių pasirinkimai nuo Pranciškaus ir Onos pasirinkimų skiriasi tuo, kad Klemensas ir Anelė kai kuriems savo vaikams parinko kilmingus krikštą davėius, kurie tikriausiai

20. Ten pat.

21. *Užvenčio RKB gimimo metrikų knyga. 1849 – 1857 m. LVIA. f. 1523. ap. 1. b. 1. L. 61. Prieiga internete: <<http://www.epaveldas.lt/recordImageSmall/ARCH/1523/1/1?exId=387824&seqNr=65>>.*

22. *Užvenčio RKB gimimo metrikų knyga. 1835 – 1848 m. UBA. L. 133.*

23. *Užvenčio RKB gimimo metrikų knyga. 1857 – 1864 m. UBA. L. 57.*

24. *Užvenčio RKB gimimo metrikų knyga. 1849 – 1857 m. LVIA. f. 1523. ap. 1. b. 1. L. 121. Prieiga internete: <<http://www.epaveldas.lt/recordImageSmall/ARCH/1523/1/1?exId=387824&seqNr=126>>.*

25. *Užvenčio RKB gimimo metrikų knyga. 1857 – 1864 m. UBA. L. 132v.*

26. *Užvenčio RKB gimimo metrikų knyga. 1835 – 1848 m. UBA. L. 133.*

27. *Luokės, Upynos, Kaunatavos, Ubiškės, Užvenčio RKB gimimo metrikų knygų nuorašų knyga. 1852 m. ŽMV. D-72. L. 67v.*

28. *Užvenčio RKB gimimo metrikų knyga. 1857 – 1864 m. UBA. L. 89v.*

29. *Užvenčio RKB parapijiečių sąrašas. 1879 m. UBA. Lapai nenumuoti.*

nebuvo Baškių artimi giminaičiai. Pavyzdžiui, 1854 m. gimusios dukters Onos krikštatėviais tapo bajoras Juozapas Juknevičius ir valstietė Uršulė Lukšienė³⁰, ta pati Uršulė Lukšienė, kuri pakrikštijo ir Klemenso brolio Pranciškaus sūnų Antaną³¹. Taip pat bajorai buvo ir kito Klemenso ir Anelės sūnaus – Liudviko Karolio krikštatėviai. Jo krikšto tėvais tapo Liudvikas Garbalevskis ir Ona Radavičiūtė³². Gali būti, kad visi šie kilmingi krikštatėviai kurį laiką gyveno Spyglių dvaro teritorijoje ir buvo Klemenso ir Anelės kaimynai ar draugai. Tačiau argi kilmingas bajoras imsis tapti paprasto ir galimai dar nelaisvo baudžiauninko vaiko krikštatėviu? Galbūt. Tais laikais neabejotinai taip pat galėjo egzistuoti bičiulystė, peržengianti net luominius barjerus. Gražiai pasakyta, tačiau negalima atmesti tikimybės, kad galėjo būti kažkokia rimta priežastis tokiai bičiulystei, nes visgi bajorui labai svarbi anuomet buvo garbė, kurią galėjo pažeisti artimas bendravimas su nekilmingaisiais.

Tačiau dar ne viskas pasakyta apie Klemenso ir Anelės Baškių vaikų krikštatėvius, taip pat ne viskas pasakyta ir apie Klemenso brolio Juozapo vaikų krikštatėvius. Dar ne laikas atskleisti vieną didžiausių įdomybių. Skaitytojas apie ją sužinos šiek tiek vėliau.

O dabar dar reikėtų šį tą pasakyti apie Pranciškaus ir Klemenso brolių – Juozapo ir Leono – vaikų krikštatėvius. Jau anksčiau sužinojome, kad Juozapas Baškys buvo vedęs Oną Žymantaitę³³. Abu jie iš viso susilaukė 11 vaikų. Pabrėžtina, kad 1836–1861 m. viena Užvenčio parapijiečių valstiečių šeima vidutiniškai susilaukdavo maždaug 8 vaikų (statistiškai 7,8). Juozapas ir Ona Baškiai savo vaikams krikštatėvius parinkdavo panašiai taip, kaip tai darė jau aptarti J. Baškio broliai. Panašiai elgėsi ir jauniausiasis brolis – Leonas Baškys. Beje, jis buvo vedęs savo brolio Juozapo žmonos Onos seserį Marcijoną³⁴. Tik reikia pasakyti, kad visų Leono ir Marcijonos vaikų dėl metrikų prieinamumo rašant šį straipsnį, atsekti nepavyko. Tačiau turimi gimimo metrikai leidžia patvirtinti, kad dažniausiai į krikštatėvius būdavo kviečiami artimi giminaičiai bei kaimynai (galbūt tolimesni giminaičiai). Tą patį įrodo ir Juozapo Baškio vaikų krikšto metrikai. Šie duomenys iš esmės sutampa ir su etnologų pateikiamais duomenimis apie krikšta-

tėvių parinkimą. Pranės Dundulienės teigimu, krikštatėviais dažniausiai tapdavo artimesni giminės ar kaimynai. Buvo paisoma, kad žmonės būtų dori, sąžiningi, geri, teisingi, nes buvo tikima, kad vaikai seka krikštatėvių pėdomis³⁵. Juozo Mickevičiaus teigimu, žemaičiai tikėjo, kad krikštatėviai, vaiko tėvai ir krikštavaikiai sudaro lyg tikrus giminystės ryšius, žymiai glaudesnius ir svarbesnius, negu paprasta giminystė. Taip pat į krikštatėvius būdavo imami tik draugiški ir geros širdies žmonės. Tokie žmonės, kurie galėtų vaikui atstoti tikrus tėvus³⁶. Visa tai leidžia teigti, kad dauguma Spyglių dvaro valstiečių tarpusavyje buvo susiję glaudžiais giminystės (kraujo ir ne kraujo) ir draugystės ryšiais. Įdomu tai, kad jie į savo bendruomenę įsileisdavo ir naujus, kilmingumą beprarandančius arba turinčius bajorystę žmones. Su jais tuokėsi, kviesdavo juos būti savo vaikų krikštatėviais.

Tačiau apie Spyglių dvaro valstiečių vaikų krikštynas dar tikrai ne viskas pasakyta. Dabar jau atėjo laikas atskleisti keletą labai intriguojančių faktų.

Dvarininkai Smigelskiai – valstiečių vaikų krikštatėviai

1839 m. sausio 13 d. Juozapui ir Onai Žymantaitei Baškiams Junkilų kaime gimė pirmagimis sūnus Antanas. Tą pačią dieną kūdikis buvo ir pakrikštytas. Jo krikštamote buvo Emilija Ruzgevičiūtė, o krikštatėvis – dvarininkas Konstantinas Smigelskis (*dworzanin Konstantyn Smigielski*)³⁷. Praėjus dešimčiai metų – 1849 m. lapkričio 18 d. – pirmagimio susilaukė ir Juozapo Baškio brolis Klemensas. Jo sūnui taip pat buvo suteiktas Antano vardas. Anot krikšto įrašo, krikštynos įvyko mažojo Antano gimimo dieną. Jo krikštamote tapo bajorė Stanislava Sokolovska, o krikštatėviu – bajoras Konstantinas Smigelskis (дворянинъ Константы Смигельский)³⁸. Pamačius tokius įrašus, iš karto kyla klausimas: kuo ypatingi buvo broliai Baškiai, kad jų pirmagimių sūnų krikštatėviu tapo Spyglių dvaro savininko Liucijono Smigelskio giminaitis? Atrodo, daug logiškiau būtų, jei Konstantinas Smigelskis būtų tapęs bent jau Pranciškaus Baškio vaiko krikštatėviu, nes jo žmona juk buvo kilusi iš kilmingųjų. O gal Konstantinas Smigelskis buvo tik Spyglių dvaro

30. Luokės, Ubiškės, Upynys, Kaunatavos, Užvenčio RKB gimimo metrikų nuorašų knyga. 1854 m. ŽMV. D-68. L. 66v-67.

31. Užvenčio RKB gimimo metrikų knyga. 1857–1864 m. UBA. L. 132v.

32. Užvenčio RKB mirties metrikų knyga. 1849–1857 m. LVIA. f. 1523, ap. 1. b. 1. l. 181v. Prieiga internete: <<http://www.epaveldas.lt/recordImageSmall/ARCH/1523/1/1?exId=387824&seqNr=187>>.

33. Užvenčio RKB priešsantuokinės apklausos metrikų knyga. 1836–1851 m. UBA. L. 16v–17.

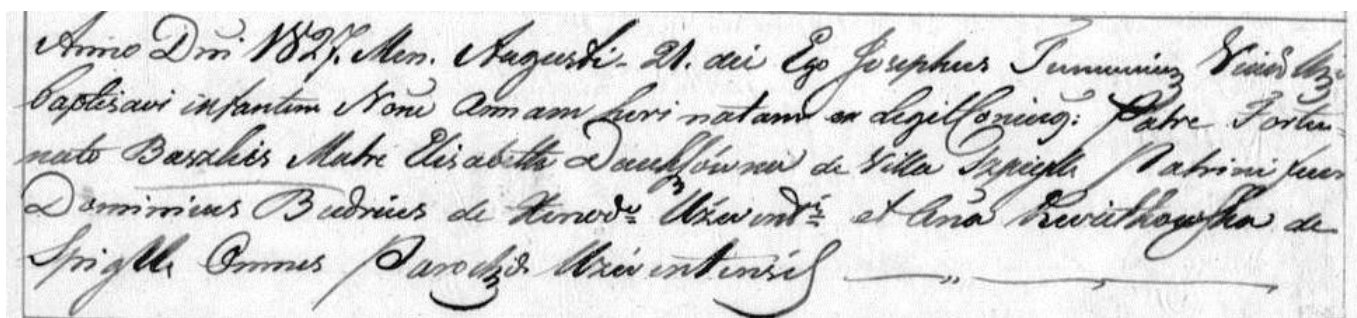
34. Užvenčio RKB priešsantuokinės apklausos knyga. 1852–1863 m. UBA. L. 32–32v.

35. Dundulienė, Pranė. *Senieji lietuvių šeimos papročiai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2005. P. 93.

36. Mickevičius, Juozas. „Žemaičių krikštynos“. *Tautosakos darbai*. 1935. P. 86–111.

37. Užvenčio RKB gimimo metrikų knyga. 1835–1848 m. UBA. L. 72.

38. Užvenčio RKB gimimo metrikų knyga. 1849–1857 m. LVIA. f. 1523, ap. 1. b. 1. l. 21v–20. Prieiga internete: <<http://www.epaveldas.lt/recordImageSmall/ARCH/1523/1/9?exId=387981&seqNr=74>>.

Onos Baškytės gimimo metrika, kurioje nenurodyta, kad jos tėvai buvo kilmingi.

savininko bendrapavardis ir buvo tik paprastas neturtingas bajoras, kokiais tikriausiai buvo kiti kilmingi Klemenso Baškio vaikų krikstatėviai? Ne. Konstantinas Smigelskis tikrai buvo Liucijono Smigelskio giminaitis – beveik neabejotina, kad jis buvo jo brolis. Konstantinas Smigelskis gimė 1804 m. Spyglių dvare, Leopoldo Smigelskio ir Julijos Radzevičiūtės šeimoje. Įdomu tai, kad sutuoktiniais gimė trynukai, be Konstantino dar sūnus Mauricijus ir dukra Sofija³⁹. Nors Konstantino brolio Liucijono krikšto įrašo Užvenčio RKB gimimo metrikų knygose nepavyko aptikti (vaikus sutuoktiniai Smigelskiai Užventyje krikštijo ne itin dažnai, todėl galima bandyti spėti, kad ši šeima galbūt turėjo dvarą (-ų) ir kitoje (-ose) parapijoje (-ose)), tačiau Liucijono tėvas taip pat buvo Leopoldas, tik motina kita⁴⁰. Be to, XIX a. II p. Užvenčio RKB parapijiečių sąrašas rodo, kad maždaug apie 1853 m. Konstantinas Smigelskis gyveno kartu su savo broliu Liucijonu, jo žmona Salomėja ir dukra Elena⁴¹. Tad abejoti tuo, kad Konstantiną Smigelskį siejo giminystės ryšiai su Spyglių dvaro savininku Liucijonu Smigelskiu, nėra pagrindo.

Pastebėtina, kad Konstantinas Smigelskis buvo ne tik Juozapo ir Klemenso pirmagimių krikstatėvis. Jis 1849 m. tapo valstiečių Ignaco ir Magdalenos Lukšaitės Jankauskų dukters Marcijonos krikstatėviu. Beje, šios mergaitės krikštamote buvo Anelė Baškienė, Klemenso Baškio žmona⁴².

Įdomu dar ir tai, kad valstiečių vaikų krikštijimu užsiėmė ne tik Konstantinas Smigelskis, bet ir jo brolis Liucijonas. Pastarasis 1827 m. gruodžio 27 d. tapo Spyglių kaimo valstiečių Roko ir Magdalenos Piežaitės Daukšų dukters Uršulės krikstatėviu⁴³. Be to, Daukšos galimai buvo Baškių giminaičiai, nes

Klemenso, Juozapo, Pranciškaus ir Leono Baškių motina buvo Elžbieta Daukšaitė – Fortūnato Baškio žmona.

Kyla klausimas, kodėl Smigelskiai kartais nusprendavo tapti savo valdomo Spyglių dvaro valstiečių vaikų krikstatėviais? Gali būti, kad jie tokiu būdu rodė palankumą savo valstiečiams ir buvo dvarininkais, kurie palaikė itin artimus santykius su savo pavaldiniais. Be to, ir patys valstiečiai turėjo būti palankūs savo ponams. Būtent tai gali patvirtinti anksčiau išdėstyti etnologų teiginiai.

O galbūt tie valstiečiai, kurių vaikus Smigelskiai krikštijo, valstiečiais buvo tik oficialiai? Gal jie buvo bajorystę praradę valstiečiai? Svarbu išsiaiškinti, ar dvarininkai krikstatėviai darė kokią nors įtaką savo krikštavaikių gyvenimui?

Antanas Baškus – Girkalnio parapijos klebonas

Tam, kad būtų galima nustatyti, ar krikstatėviai Smigelskiai darė įtaką savo krikštavaikių gyvenimui, reikia išsiaiškinti jų likimus.

Pirmasis Konstantino Smigelskio krikstasūnis – Antanas Baškys, Juozapo sūnus – matyt, mirė labai jaunas. Jo mirties metriko rasti nepavyko, tačiau jis tikrai turėjo būti miręs anksčiau, negu mirė jo tėvas Juozapas Baškys, nes jo mirties metrike sūnus Antanas nėra minimas. J. Baškys nebuvo ilgaamžis⁴⁴. Jis mirė sulaukęs 52 metų (gimė 1809 m. spalio 1 d.⁴⁵, mirė 1862 m. vasario 14 d.⁴⁶).

Dar neišskesnis yra Konstantino Smigelskio krikšto dukters Marcijonos likimas. Nepavyko rasti jos nei priešsantuokinės apklausos, nei mirties įrašo.

Daugiau pavyko sužinoti apie Liucijono Smigelskio krikštaduktę Uršulę Daukšaitę. Jos

39. Užvenčio RKB gimimo metrikų knyga. 1802 – 1827 m. LVIA. f. 669. ap. 1. b. 290. L. 176. Prieiga internete: <<http://www.epaveldas.lt/recordImageSmall/ARCH/669/1/290?exId=390903&seqNr=183>>.

40. Užvenčio RKB priešsantuokinės apklausos knyga. 1836 – 1851 m. UBA. L. 71.

41. Užvenčio RKB parapijiečių sąrašas. XIX a. II p. UBA. Lapai nenumuruoti.

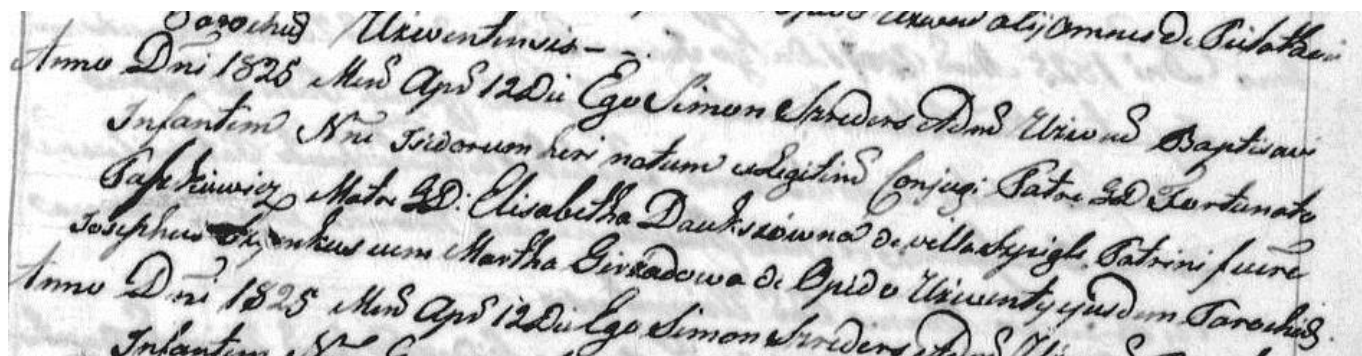
42. Užvenčio RKB gimimo metrikų knyga. 1849 – 1857 m. LVIA. f. 1528. ap. 1. L. 3. Prieiga internete: <<http://www.epaveldas.lt/recordImageSmall/ARCH/1523/1/1?exId=387824&seqNr=5>>.

43. Užvenčio RKB gimimo metrikų knyga. 1802 – 1827 m. LVIA. f. 669. ap. 1. b. 290. L. 293v. Prieiga internete: <<http://www.epaveldas.lt/recordImageSmall/ARCH/669/1/290?exId=390903&seqNr=309>>.

44. Užvenčio RKB mirties metrikų knyga. 1849 – 1866 m. LVIA. f. 1523. ap. 1. b. 6. l. 143v. Prieiga internete: <<http://www.epaveldas.lt/recordImageSmall/ARCH/1523/1/6?exId=387941&seqNr=146>>.

45. Užvenčio RKB gimimo metrikų knyga. 1802 – 1827 m. LVIA. f. 669. ap. 1. b. 290. P. 129. Prieiga internete: <<http://www.epaveldas.lt/recordImageSmall/ARCH/669/1/290?exId=390903&seqNr=134>>.

46. Užvenčio RKB mirties metrikų knyga. 1849 – 1866 m. LVIA. f. 1523. ap. 1. b. 6. l. 143v. Prieiga internete: <<http://www.epaveldas.lt/recordImageSmall/ARCH/1523/1/6?exId=387941&seqNr=146>>.

Isidorius Baškio (Paškevičiaus), kurio tėvai įvardijami kaip kilmingi, gimimo metrika.

gyvenimas, atrodo, buvo paprastas. Ji 1847 m. ištėkėjo už Junkilų kaimo gyventoją Adomo Žymanto, kuris buvo Juozapo Baškio žmonos Onos brolis⁴⁷.

Iš visų keturių žinomų Smigelskių krikštavaičių daugiausiai pavyko sužinoti apie Antaną Baškį, Klemenso sūnų. Antanas Baškys (vėliau bus paaiškinta, kodėl pavadinime jis pavadintas Baškumi) užaugęs tapo kunigu. Jis mokėsi Žitomiro gimnazijoje, vėliau Vilniaus kunigų seminarijoje. Ją baigęs dirbo Raudondvaryje, vėliau buvo Girkalnio parapijos klebonu⁴⁸. Tad kyla klausimas: ar kilmingasis krikštatis galėjo globoti savo krikštasiūnį? Globoti jis galėjo, nes pats Konstantinas Smigelskis niekada nebuvo vedęs ir vaikų neturėjo⁴⁹, o krikštavaikis jam galėjo būti kaip sūnus. Be to, tada, kai Antanas Baškys gimė, dar tebebuvo baudžiava, nelaisvieji valstiečiai buvo pririšti prie dvaro, todėl kilmingo dvarininko užnugaris Antanui Baškiui galėjo padėti siekti mokslo. Anot literatūros istoriko Vytauto Vanago, iki baudžiavos panaikinimo nelaisvųjų valstiečių vaikai turėjo du tipiškiausius kelius į mokslą. Vienas jų vedė per dvarą, o kitas – per vienuolyną⁵⁰. Tad būtent pirmuoju keliu Antanas Baškys tikriausiai ir siekė mokslo. Ar iš tiesų Konstantinas Smigelskis padėjo savo krikštasiūniui tapti kunigu, turbūt nepavyks sužinoti. Tačiau tikrai negalima atmesti tikimybės, kad jis galėjo globoti savo krikštasiūnį, nes pats neturėjo savo vaikų.

Apie patį kunigą Antaną Baškį žinių nedaug. Keletą jo fotografijų yra išsaugojusi jo brolio Ab-

dono Baškio anūkė Vanda Baškytė-Vinickienė (g. 1940 m.), šiuo metu gyvenanti Užventyje (Kelmės r.). Nuotraukos tikriausiai buvo darytos Antano Baškio kunigystės jubiliejaus proga. Pati V. Vinickienė apie jį beveik nieko negalėjo papasakoti. Ji tik sakė, kad jis save vadino Baškumi. Jos teigimu, tai yra sulenkinta pavardės versija (tai V. Vinickienė tikriausiai žino iš savo tėvo Stasio Baškio (1890–1988), nes pati jo nepažinojo). Antanas Baškys iš tiesų save taip galėjo vadinti. Girkalnio RKB gimimo metrikų knygoje jis save įvardija kaip Башко⁵¹, o ne kaip Башкис. Būtent antrąją pavardės formą XIX a. vid. ir II p. rusiškose metrikų knygose dažniausiai įvardijami Baškiai.

Ant jo antkapio Girkalnio bažnyčios šventoriuje parašyta, jog jis buvo Girkalnio bažnyčios statytojas. Neaišku, ar jis jau kunigavo Girkalnyje, kai 1890 m. rugpjūčio 20 d. bažnyčią uždegė žaibas. Po šio nelaimingo atsitikimo Kauno gubernatorius neleido statyti laikinos bažnyčios. Be to, valdžia atmetė kelis prašymus statyti nuolatinę mūrinę bažnyčią. Tad kryžminio plano bažnyčia buvo pastatyta ir konsekruota tik 1898 m.⁵² Tais metais Antanas Baškus jau kunigavo Girkalnyje⁵³. Šiame miestelyje Antanas Baškus klebonavo labai ilgai. Iš jo antkapinio įrašo žinoma, kad mirė 1933 m.

Tačiau dar liko neatsakyta į daug klausimų, susijusių su XIX a. Spyglių dvaro Baškiais. Kaip jau ir paminėta, Baškių giminės atstovai turėjo nemažai ryšių su kilmingais asmenimis, nors patys įvairiuose XIX a. vidurio dokumentuose yra įvardijami kaip valstiečiai. Tačiau brolių Baškių tėvo Fortūnato šeimos analizė atskleidė dar daugiau įdomybių ir mįslių.

47. Užventio RKB priešsantuokinės apklausos knyga. 1836–1851 m. UBA. L. 117v.

48. Baškys, Julius. *Junkilų kaimo praeitis ir dabartis*. Rankraštis. Adomo Baškio asmeninis archyvas, 2000. P. 3v. Reikia paminėti, kad šiame rankraštyje Antanas Baškys yra pavadintas Liudviku. Tačiau kiti turimi šaltiniai liudija, kad Baškių giminėje kunigų, o vėliau ir klebonu buvo Antanas Baškys. Tiesa, jis turėjo brolių Liudviką Karolį, kurio likimas nežinomas, bet tiek rankraštis, tiek žodiniai šaltiniai patvirtina, kad minėtas dvasininkas kunigavo Girkalnyje. Tai ir leidžia spėti, kad Antanas ir rankraštyje minimas Liudvikas yra vienas ir tas pats asmuo. Tai, kad Girkalnyje tikrai kunigavo dvasininkas Baškys, patvirtina tos bažnyčios metrikų knygos (*Girkalnio RKB gimimo metrikų knyga*. 1887 m., 1898–1904 m. LVIA. f. 1574. ap. 1. b. 1. L. 98v. Prieiga internete: <<http://www.epaveldas.lt/recordImageSmall/ARCH/1574/1/1?exId=244224&seqNr=110>>). Deja, bet kunigo Baškio vardas metrikose nenurodytas.

49. Užventio RKB mirties metrikų knyga. 1893–1912 m. LVIA. f. 1523. ap. 1. b. 9. L. 74v. Prieiga internete: <<http://www.epaveldas.lt/recordImageSmall/ARCH/1523/1/9?exId=387981&seqNr=74>>.

50. Vanagas, Vytautas. *Antanas Strazdas*. Vilnius: Vaga, 1968. P. 31.

51. *Girkalnio RKB gimimo metrikų knyga*. 1887 m., 1898–1904 m. LVIA. f. 1574. ap. 1. b. 1. L. 98v. Prieiga internete: <<http://www.epaveldas.lt/recordImageSmall/ARCH/1574/1/1?exId=244224&seqNr=110>>.

52. „Girkalnio šv. Jurgio bažnyčia“. *Ltvirtovė.lt – gyvenimo būdo žurnalas*. 2004–2018 m. Prieiga internete: <http://www.ltvirtove.lt/baznycios.php?lt=girkalnio_sv_jurgio_baznycia>.

53. *Girkalnio RKB santuokos metrikų knyga*. 1891–1905 m. LVIA. f. 1547. ap. 1. b. 2. L. 128. Prieiga internete: <<http://www.epaveldas.lt/recordImageSmall/ARCH/1574/1/2?exId=244222&seqNr=130>>.

BAŠKIŲ PAVARDĖS VARIANTAI UŽVENČIO XIX A. I PUSĖS METRIKŲ KNYGOSE IR PARAPIJIEČIŲ SĄRAŠUOSE				
Eil. nr.	Pavardė dokumente	Asmenys, įvardinti pavardės variantu	Metrikų knyga, kurioje aptiktas pavardės variantas	Metrikų knygos kalba
1.	<i>Baszkiewicz</i>	Fortūnatas Baškys vaikų – Juozapo, Pranciškaus ir Marijonos gimimo metrikose	Užvenčio RKB gimimo metrikų knyga. 1802 – 1827 m.	Lotynų
2.	<i>Baszkus</i>	Fortūnatas Baškys sūnaus Jono gimimo metrikoje	Užvenčio RKB gimimo metrikų knyga. 1802 – 1827 m.	Lotynų
3.	<i>Paszkiewicz</i>	Fortūnatas Baškys vaikų – Klemenso, Leono ir Izidoriaus gimimo metrikose	Užvenčio RKB gimimo metrikų knyga. 1802 – 1827 m.	Lotynų
4.	<i>Baszkis</i>	Fortūnatas Baškys dukterų – Onos ir Magdalėnos gimimo metrikose	Užvenčio RKB gimimo metrikų knyga. 1802 – 1827 m.	Lotynų
5.	<i>Baszkieni, Baszkieny</i>	Elžbieta Baškienė, būdama krikštamote	Užvenčio RKB gimimo metrikų knyga. 1802 – 1827 m.	Lotynų
6.	<i>Baszkis, Baszkówna, Baszkiowa</i>	Visi Baškiai, Baškytės ir Baškienės lenkiškose metrikų knygose	Užvenčio RKB priešsantuokinės apklausos knyga. 1836 – 1851 m., Užvenčio RKB priešsantuokinės apklausos knyga. 1852 – 1863 m., Užvenčio RKB gimimo metrikų knyga. 1835 – 1848 m., Užvenčio RKB parapijiečių sąrašas. 1848 m.	Lenkų
7.	Башкевичей	Klemensas ir Anelė Baškiai sūnaus Liudviko Karolio gimimo metrikoje	Užvenčio RKB gimimo metrikų knyga. 1849 – 1857 m.	Rusų
8.	Башкис, Башкиовна, Башкиова	Visi Baškiai, Baškytės ir Baškienės rusiškose metrikų knygose, parapijiečių sąrašuose	Užvenčio RKB gimimo metrikų knyga. 1849 – 1857 m., Užvenčio RKB mirties metrikų knyga. 1867 – 1878 m., Užvenčio RKB gimimo metrikų knyga. 1857 – 1864 m., Užvenčio RKB parapijiečių sąrašas XIX a. vid.	Rusų

Abejonės dėl tikrosios Fortūnato Baškio pavardės

Juozapo, Pranciškaus, Klemenso ir Leono tėvas Fortūnatas Baškys mirė 1863 m., sulaukęs 80 metų. Savo mirties įrašė įvardijamas kaip valstietis⁵⁴. Tačiau savo vaikų krikšto įrašuose jis taip yra įvardijamas ne visuomet, be to, keičiausia ir įdomiausia tai, kad beveik kiekviename krikšto įrašė Fortūnato pavardė pateikiama vis kitokia.

Fortūnatas Baškys su žmona Elžbieta Daukšaitė iš viso susilaukė 9 vaikų, iš kurių užaugo tik 4 sūnūs (vaikų gimti galėjo ir daugiau, tačiau pavyko rasti 9 krikšto įrašus). Pirmojo sūnaus Juozapo pora susilaukė 1809 m. spalio 1 d. Pirmagimio sūnaus krikšto įrašė ne tik Fortūnatas yra įvardijamas Baškevičiumi, bet ir jo žmona Elžbieta ne Daukšaitė, o Daukševičiūtė (*Daukszewiczówna*)⁵⁵. Po dviejų metų (1811 m.) gimusio kito sūnaus – Pranciškaus – gimimo įrašė jo motina Elžbieta jau įvardijama kaip Daukšaitė (*Daukszówna*), o jos vyras Fortūnatas taip pat, kaip ir ankstesniame įrašė⁵⁶. Dukters Marijonos, gimusios 1813 m., krikšto įrašė Fortūnatas ir Elžbieta Baškiai įvardijami taip pat, kaip ir ankstesniame įrašė⁵⁷, tačiau 1815 m. gimusio sūnaus Jono įrašė Fortūnatas įvardijamas kaip Baškus (*Baszkus*)⁵⁸. Praėjus porai metų – 1817 m. – šį pasaulį išvydo F. ir E. Baškių sūnus Klemensas. Jo gimimo įrašė Fortūnatas įvardijamas dar kitaip. Čia jis – Fortūnatas Paškevičius (*Fortunato Paszkiewicz*), o jo žmona Elžbieta įvardinta taip pat, kaip ir ankstesniame įrašė⁵⁹. Fortūnatas Baškys Paškevičiumi vadinamas ir 1820 m. gimusio sūnaus Leono įrašė⁶⁰. Tačiau 1822 m. gimusios dukters Magdalenos krikšto įrašė Fortūnatas jau įvardijamas, kaip Baškys (*Baszki*)⁶¹. Po Magdalenos 1825 m. sutuoktiniams Baškiams gimė sūnus Izidorius. Jo gimimo įrašas itin intriguoja. Fortūnatas ne tik įvardijamas Paškevičiumi, bet dar ir nurodyta, kad jis ir jo žmona Elžbieta yra kilmingi (*GD*)⁶². Šis atradimas daug ką paaiškina, tačiau kelia ir ne mažiau klausimų. Gali būti, kad Fortūnato tėvai (o gal ir seneliai), arba

pats Fortūnatas prarado bajorystę, tačiau tai, kad jis buvo bajoras, visuomenėje dar buvo pripažįstama. Todėl greičiausiai jo sūnus Pranciškus galėjo vesti bajoraitę, o kiti du jo sūnūs – Juozapas ir Klemensas – savo vaikams į krikštą tėvius kvieisti bajorus ir dvarininkus. Tačiau tuomet kodėl tik prie sūnaus Izidoriaus išlenda bajorystė? O gal Fortūnatas bajorystę gavo tik apie 1825 m.? Vargu ar taip galėjo būti, nes 1827 m. rugpjūčio 20 d. gimusios dukters Onos krikšto įrašė Fortūnatas įvardijamas kaip Baškys (*Baszki*), o jo žmona Elžbieta – kaip Daukšaitė (*Daukszówna*). Kilmingumą žyminčių simbolių (*GD*) taip pat nėra⁶³. Be to, vargu, ar taip greitai tariamai gauta bajorystė būtų ir vėl greitai prarasta. Tad Fortūnato protėviai galėjo būti bajorai, bet jie greičiausiai buvo ne Baškiai, o Baškevičiai arba net Paškevičiai. XIX a. pradžioje Fortūnatas oficialiai dar galėjo vadintis Baškevičiumi arba Paškevičiumi, bet tarp vietos žmonių jau turbūt vyravo trumpesnis pavardės variantas – Baškys. Taip tikrai galėjo būti, nes pavyko aptikti du gimimo metrikų įrašus, kuriuose Fortūnato žmona Elžbieta, būdama krikštamote, buvo įrašyta kaip *Elizabetha Baszkieni*⁶⁴ ir kaip *Elizabetha Baszkieny*⁶⁵. Įdomu tai, kad ir šandien Užvenčio krašte vartojamoje žemaičių kalboje ištekęsios už Baškio moters pavardė yra *Baškieni*, tad šios pavardės tarimas liaudyje nepakito. Tiek daug vienos pavardės variantų metrikose galėjo atsirasti ir todėl, kad į bažnyčią vaikus veždavo krikštyti ne patys tėvai, o krikštą tėviai⁶⁶. Pastarieji vaiko tėvus galėdavo įvardinti įvairiai – ypač tuomet, kai liaudyje tie tėvai galėjo būti įvardijami keletu pavardės variantų (tikroji pavardė, daugiau pravardė ir pan.). Taip pat įtakos galėjo turėti ir dvasininko nusistatymai. Jeigu dvasininkas bus palankus liaudies kultūrai, jis toleruos vietines pavardžių formas, o jeigu palankus lenkų kultūrai, pavardės rašys tik sulenkinta forma.

Galėjo būti ir taip, jog Fortūnato (arba jo tėvų, senelių) pavardė oficialiai sutrumpėjo praradus galimai turėtą bajorystę, tačiau jie patys ir jų aplinkos žmonės juos laikė bajorais, todėl visiems galėjo būti priimtina ne tik kartkartėmis Baškius pavadinti Baškevičiais ar Paškevičiais, bet patiems būnant kilmingiems leisti užsimegzti draugystei su bajorystę praradusiais valstiečiais, nebijant prarasti net vis dar oficialiai turimos bajorystės. Tam, jog

54. Užvenčio RKB mirties metrikų knyga. 1849 – 1866 m. LVIA. f. 1523. ap. 1. b. 6. l. 161. Prieiga internete: <<http://www.epaveldas.lt/recordImageSmall/ARCH/1523/1/6?exId=387941&seqNr=164>>.
 55. Užvenčio RKB gimimo metrikų knyga. 1802 – 1827 m. LVIA. f. 669. ap. 1. b. 290. l. 129. Prieiga internete: <<http://www.epaveldas.lt/recordImageSmall/ARCH/669/1/290?exId=390903&seqNr=134>>.
 56. Ten pat. L. 143v. Prieiga internete: <<http://www.epaveldas.lt/recordImageSmall/ARCH/669/1/290?exId=390903&seqNr=149>>.
 57. Ten pat. L. 168. Prieiga internete: <<http://www.epaveldas.lt/recordImageSmall/ARCH/669/1/290?exId=390903&seqNr=174>>.
 58. Ten pat. L. 184v. Prieiga internete: <<http://www.epaveldas.lt/recordImageSmall/ARCH/669/1/290?exId=390903&seqNr=192>>.
 59. Užvenčio RKB gimimo metrikų knyga. 1802 – 1827 m. LVIA. f. 669. ap. 1. b. 290. l. 202. Prieiga internete: <<http://www.epaveldas.lt/recordImageSmall/ARCH/669/1/290?exId=390903&seqNr=215>>.
 60. Ten pat. L. 220. Prieiga internete: <<http://www.epaveldas.lt/recordImageSmall/ARCH/669/1/290?exId=390903&seqNr=234>>.
 61. Ten pat. L. 241. Prieiga internete: <<http://www.epaveldas.lt/recordImageSmall/ARCH/669/1/290?exId=390903&seqNr=256>>.
 62. Ten pat. L. 264. Prieiga internete: <<http://www.epaveldas.lt/recordImageSmall/ARCH/669/1/290?exId=390903&seqNr=279>>.

63. Užvenčio RKB gimimo metrikų knyga. 1802 – 1827 m. LVIA. f. 669. ap. 1. b. 290. l. 290v. Prieiga internete: <<http://www.epaveldas.lt/recordImageSmall/ARCH/669/1/290?exId=390903&seqNr=306>>.
 64. Ten pat. L. 188v. Prieiga internete: <<http://www.epaveldas.lt/recordImageSmall/ARCH/669/1/290?exId=390903&seqNr=196>>.
 65. Ten pat. L. 229. Prieiga internete: <<http://www.epaveldas.lt/recordImageSmall/ARCH/669/1/290?exId=390903&seqNr=244>>.
 66. Dundulienė, Pranė. *Senieji lietuvių šeimos papročiai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2005. P. 95.

būtų galima tvirtai teigti, kad Baškių protėviai buvo bajorai ir kad būtent todėl Baškiai kartkartėmis į krikštatevius savo vaikams imdavo kilmingus asmenis ir net tuokdavosi su kitais bajorais, reikia įrodyti Baškių bajorystę, aiškintis, kokio luomo atstovai buvo Baškių protėviai.

Netikėtai paaiškėję Spyglių dvaro Baškių protėviai

Genealogija – mokslas, reikalaujantis daug laiko, dar visai neseniai atrodė, jog Fortūnato Baškio protėvių greitai rasti nepavyks. Netikėta pažintis su šios giminės ainiu ir tyrinėtoju Aidu Baškiu leido greitai atsakyti bent į kai kuriuos klausimus. Vilniuje gyvenantis A. Baškys savo giminės istorija domisi jau daugelį metų. Jis išsiaiškino, jog Fortūnato Baškio tėvai buvo Baltramiejus ir Elžbieta Jurevičiūtė Baškiai. Tuo tarpu Baltramiejaus tėvai buvo Laurynas Baškevičius (Paškevičius) ir Kotryna Urbonavičiūtė. Laurynas Baškevičius turėjo 3 brolius (Kazimierą Baškevičių, Mykolą Baškevičių (Paškevičių, Baškį) (Aido Baškio šaka) ir Steponą Baškevičių). Visi jie buvo Stepono Baškevičiaus sūnūs. Anot Aido Baškio, Steponas Baškys apie 1740 m. su savo sūnumis atsikėlė gyventi į Kolainių dvarą. Būtent apie šią šeimą A. Baškys ir sužinojo iš minėto dvaro inventoriaus, kuriame Stepono Baškio šeima yra įvardijama kaip činšo mokėtojai. Senesnių protėvių jam kol kas rasti nepavyko, nepaisant to, A. Baškiui pavyko surasti labai daug asmenų, kurie buvo Baškių tiesioginių protėvių giminaičiai.

Tačiau svarbiausia buvo sužinoti, kokiam luomui priklausė visi šie išvardinti asmenys ir jų giminės. Aido Baškio teigimu, luomas prie jo surastų asmenų buvo nurodomas įvairiai ir tvirto pagrindo, kad Baškių protėviai buvo bajorai, nėra. Bajorystę Baškiams patvirtinančių dokumentų A. Baškys archyvuose kol kas neaptiko⁶⁷.

Apibendrinimas

Tad nors ir nepavyko visiškai atsakyti į klausimą, kodėl kartais XIX a. I p. Spyglių dvaro valstiečiai (Fortūnato Baškio sūnūs) savo vaikų krikštateviais rinkosi kilmingus asmenis (kartais net dvarininkus) ir kodėl Fortūnato sūnus Pranciškus vedė bajoraitę, paaiškėjo daugelis kitų dalykų. Visų pirma, galima drąsiai teigti, kad XIX

a. I p. dauguma Spyglių dvaro valstiečių buvo glaudžiai tarp savęs susiję giminystės ir draugystės (ne kraujo giminystės) ryšiais. Antra, bajoraitės Koncevičiūtės, ištekdamos už valstiečių, bent jau oficialiai tapo valstietėmis ir jų palikuonys vėliau būdavo įvardijami kaip valstiečiai. Trečia, valstiečių vaikams kartais atsirasdavo galimybė mokytis, ir tokiai galimybei atsirasti įtakos galėjo turėti dvaras. Tai patvirtina Antano Baškaus atvejis. Tačiau tai, kad A. Baškui siekti mokslo galėjo padėti jo aukštos kilmės krikštatevis, visiškai negalima įrodyti. Taip pat visiškai negalima teigti, kad A. Baškaus krikštateviu dvarininkas tapo vien todėl, kad jo tėvai ar seneliai galėjo būti kilmingi, nes dvarininkas K. Smigelskis buvo ne tik Fortūnato Baškio dviejų anūkų krikštatevis.

Šiame straipsnyje detalai buvo nagrinėjama tik Fortūnato Baškio giminė, nors ją nagrinėjant paaiškėjo, kad ryšių su kilmingaisiais turėjo valstiečių Klemenso Piežos, Ignaco Jankausko ir Roko Daukšos šeimos, kurios tam tikru metu taip pat gyveno Spyglių dvarui priklausiusiuose kaimuose. Tad norint atsakyti į klausimą, ar tik prarasta bajorystė sudarė sąlygas giminiuotis ir artimai bendrauti su kilmingaisiais, reikėtų aiškintis, kokiam luomui priklausė minėtų Spyglių dvaro valstiečių protėviai, taip pat reikėtų tyrinėti ir visus kitus turimus panašius atvejus Užvenčio parapijoje (kalbama apie 68 santuokas tarp valstiečių ir bajorų). Be to, net ir ideali vieno atvejo analizė negalėtų visiškai atsakyti į šį klausimą, nes kiekvienas atvejis galėjo būti išskirtinis. Taigi dabar būtų galima pasakyti tik tiek, kad Baškius (Fortūnato Baškio sūnus) su dvarininkais galėjo sieti tik nuoširdi draugystė, tačiau galėjo būti ir kai kas daugiau. Žinoma, kalbama apie prarastą kilmę (kilmingieji sugyvena su kilmingaisiais, net ir praradusiais kilmingumą), kuriai kol kas vis dar trūksta patikimų įrodymų. Viena tikrai visiškai aišku – daugumą Spyglių dvaro valstiečių ir dalį Gedruikių kaimo gyventojų tarpusavyje siejo ne tik draugystė ir kaimynystė, turinti gilią praeitį. Juos visus vienaip ar kitaip dažnai dar siejo ir giminystės ryšiai.

Straipsnis parengtas pagal šiuo metu vykdomą LMT projektą *Bajorų mainų ūkis ir socialinis mobilumas Žemaitijoje XIX a. I p. (Užvenčio ir gretimų parapijų atvejis). Lyginamoji analizė su valstiečių ūkiu*. (Pagal 9 prioriteto „Visuomenės švietimas ir žmogiškųjų išteklių potencialo didinimas“ 09.3.3-LMT-K-712 priemonę „Mokslininkų, kitų tyrėjų, studentų mokslinės kompetencijos ugdymas per praktinę mokslinę veiklą“.)

67. Aidą Baškys tyrinėjamą Klemenso Baškio šeimos palikuonis, gyvenančius Girnikuose (Užvenčio sen.), susirado šią vasarą. Rašant šį straipsnį buvo nuspręsta paimiti iš jo interviu. 2018-09-17 jam buvo parašytas elektroninis laiškas, kuriame paklausta: 1. Kas tokie buvo Fortūnato Baškio tėvai, seneliai, proseneliai ir tolimesni protėviai? 2. Kokiam luomui jie priklausė? 3. Iš ko nusprendėte, kokiam luomui priklausė Fortūnato Baškio protėviai? Atsakymas iš A. Baškio buvo gautas 2018-09-18.

LITERATŪRA IR MENAS

JUOZAS TININIS

IKONOKLASTAS

Jūsų dėmesiui – novelė iš niekur nespausdinto Juozo Tininio rinkinio „Neatskleista paslaptis“. Prieš ketvirtį amžiaus jo rankraštį rašytojui ir redaktoriui Leonui Peleckiui-Kaktavičiui perdavė poetas Bernardas Brazdžionis, kuris su tų kūrinių autoriumi dirbo žurnalo „Lietuvių dienos“ (JAV) redakcijoje. J. Tininiui 1971 m. tragiškai žuvus, išsaugojo žinomo prozininko ir mokslininko bei artimo draugo palikimą. Lietuvai tapus nepriklausoma, visą archyvinę medžiagą atsiuntė į tėvynę. Šiuo metu J. Tininio asmeninis archyvas saugomas Rokiškio krašto muziejuje.

Netoli apskrities miesto, savo dvare, ištaiginguose renesanso stiliaus rūmuose gyveno senyvas grafas Ildefonsas Vambutas, apgailestaudamas, kad žmona nepaliko vyriškos lyties įpėdinio. Tai buvo nepaprastai gražūs rūmai, pastatyti gal prieš tris kartas senų liepmedžių parke. Giedrią dieną šviesiai dažytose jų sienose žaidė nuo vėjo linguojančių šakų šešėliai, o ant raudonų čerpių stogo su bokšteliais kartais nutūpdavo pailsėti baltas balandis. Arkiniuose langų vitražuose, saulei tekant ar leidžiantis, pasiklysdavo spindulys, sukeldamas nepaprastą žerėjimą. Iš priekio rūmai traukė akį didingu savo fasadu, kurį puošė šešios korintiškos kolonos, iškaltos iš balto marmuro.

Viduje buvo erdvi salė, išgražinta scenomis iš graikų mitologijos: lubose galėjai matyti linksmus faunus, gainiojančius nimfas, Dionizą, žaidžiantį su vynuogių kekėmis, Afroditę, išbrendančią iš jūros, Artemidę su strėlių ryšuliu.

Vieną rudenį užėjusi audra nuplėšė rūmų stogo dalį kaip tik ties ta vieta, kur buvo salė. Nors kitą dieną stogas buvo užtaisytas, bet pro lubas prasisunkęs vanduo žiauriai sužalojo nimfas, ypač Afroditę. Grafo akys negalėjo be gailesčio žvelgti į lubas, kurių dievais ir deivėmis kadaise taip

gėrėdavosi svečiai, šokantys kadrilį ar kotiljoną, pasibaigus kuria nors proga surengtai puotai.

Jolanda, vienintelė grafo duktė, kuriai dabar jau buvo dvidešimt penkeri metai, matydama tėvo širdgėlą, nusprendė gelbėti padėtį. Ji parsivežė iš miesto pažįstamą dailininką Anicetą Graudį ir nuėjo su juo pas grafą.

- Tėveli, štai dailininkas. Gal jis dar galės išgelbėti paveikslus lubose.

- Ačiū, dukrele, už rūpestį, bet vargu ar kas iš to išeis.

- Šviesiausiasis grafe, leiskite man nuspręsti. Aš pažiūrėsiu, ar dar įmanoma ką ištaisyti.

Kai visi jie nuėjo į salę, grafas rankos mostu parodė į lubas ir tarė:

- Štai, žiūrėkite, kas beliko iš mano grakščiųjų nimfų!

- Tiesa, sužalojimai dideli, - pasakė dailininkas. Jis apėjo salę, nukreipęs žvilgsnį į lubas, paskui vėl sustojo ties grafu ir Jolanda.

- Šviesiausiasis grafe, per daug nenusiminkite. Manau, kad su Dievo padėjimu sugebėsiu jūsų nimfoms sugrąžinti pirmąją išvaizdą.

Grafo veide pasirodė šypsena, kuri tik labai retais atvejais nušvisdavo nuo tos dienos, kai mirė

jo žmona.

- Mielas dailininke, jūs praskaidrintumėte mano senatvę, jeigu tikrai pavyktų restauruoti deives.

- Šviesiausiasis grafe, dėl to neturėkite jokių abejonių.

- Dieve padėk. Ir žinokite, kad honoraras bus gausus.

Jolanda buvo patenkinta, kad jos sumanymas rado atgarsį grafo ir dailininko širdyse. Ji paliepė vienam iš tarnų palydėti Anicetą Graudį į raudonų plytų namą, kuriame paprastai būdavo apgyvendinami grafo svečiai. Nuo šios dienos čia teks ir dailininkui leisti laisvalaikį ir nakvoti labai gražiam, kruopščiai tarnų prižiūrimame kambaryje.

Kitą dieną Anicetas Graudis išdėstė salėje ant staliuko atsigabentus tapymo reikmenis, grafo tarnų padedamas pasistatė žėglius, beveik siekiančius lubas. Atsargiai užlipo ant jų, nuvalė priskretimus nuo apiblukusių nimfų ir pasiruošė joms grąžinti jaunystę, taip negarbingai prarastą. Nulipęs pasiėmė paletę ir grįžo prie lubų, ėmė vedžioti brūkšnius pagal vos atpažįstamas linijas, kurias kadaise buvo nubrėžęs jau seniai užmiršto italų dailininko teptukas. Darbavosi ilgai, nežiūrėdamas nei laiko, nei alkio, nei nuovargio. Tik artinantis vakarui nusileido žemyn ir pažvelgė į lubas, kuriose dabar jau puikavosi viena nimfa, atgimusi visu savo grožiu. Jautėsi patenkintas. Norėjo pakviesti grafą pažiūrėti, bet susilaikė: tegu nimfa dar kiek apdžiūsta ir įgauna dar didesnį žavesį. Nusiplovęs rankas, palikęs salėje tapymo reikmenis, išėjo į koridorių, kuris nuvedė iki fasadinių durų. Nuo laiptų prieš jo akis atsivėrė vaizdas į parką, išvedžiotą dailiomis alėjomis. Truputį pastovėjęs ir pasigėrėjęs nulipo žemyn ir pasuko link namo, kuriame buvo apgyvendintas.

Kitą dieną nuo pat ryto Anicetas Graudis vėl buvo salėje. Dažams nudžiuvus vakar atrestauruota nimfa dar gražiau atrodė. Netrukus pradėjo tapyti kitą nimfą, kurios kūno apybraižos dar buvo gana gerai išsilaikiusios. O kai po kurio laiko atsitiktinai žvilgterėjo žemyn, išvydo grafaitę, stovinčią ties salės durimis ir tyliai stebinčią, kaip jis darbuojasi su teptuku.

- Jūs – tikras stebukladaris. Vakare atrestauruota nimfa atrodo kaip gyva ir net gražiau, negu ją buvo nutapęs tas italų dailininkas.

- Būčiau patenkintas, kad jam nors prilįgtiau.

- Nesikuklinkite. Jūs ne tik jam prilįgote, bet ir pralenkėte.

- Ačiū, kad turite tokią gerą nuomonę apie mano darbą.

- Man baisu, kad galite, užsimiršęs, jog esate aukštai, nukristi nuo žėglių.

- Mane saugo deivės. Iš dėkingumo, kad grąžinu joms prarastą jaunystę.

- Aha. Tada aš čia nereikalinga. Ir atsiprašau už sutrukdyimą.

- Tai joks sutrukdyimas. Man pailsėjo ranka, besikalbant su jumis.

Grafaitė išėjus, dailininkas vėl griebėsi tapymo. Ir jam sekėsi brėžti linijas kaip ir vakar.

Anicetas Graudis per dvylika dienų atjaunino visas nimfas. Grafas tiesiog atgimė iš džiaugsmo, kad jo deivės taip sėkmingai buvo išgelbėtos nuo pražūties.

Artemidę ir faunus žymiai greičiau pavyko restauruoti, nes nebuvo taip smarkiai sužaloti.

Dailininkui tapant grafaitę Jolanda kasdien užeidavo į salę, tarsi norėdama patikrinti, kiek jau atlikta darbo. Kaip ir tėvas, ji labai mėgo tapybos meną. Vieną vasarą, mokydamasi aristokratų dukterų pensione Šveicarijoje, net buvo su ekskursija nuvykusi į Paryžių, kur aplankė Luvrą ir kitus meno muziejus bei galerijas. Matė, kaip dailininkai Monmarte piešė portretus, sužinojo, kaip savo studijose jie tapė nuogas mergaites ir labai norėjo išgarsėti. Anicetui Graudžiui buvo apie ką su ja pakalbėti, nes ir jis pats buvo tobulinęsis Paryžiuje. Ir jo akys vis ilgiau ties ja sustodavo.

Pagaliau beliko tik Afroditė, neatpažįstamai išblukusi. Nebuvo likę joje beveik jokių bruožų, rodančių, kur reikia teptuko. Su jos restauravimu atsirado problema. Tada dailininkas nuėjo pas grafą ir tarė:

- Šviesiausiasis grafe, turiu būtinai surasti, kas galėtų pozuoti Afroditei.

- O ar negalite jos nutapyti iš vaizduotės?

- Galiu, bet nemanau, kad tokia Afroditė mus patenkintų.

- Tada ieškokite modelio. Mano sąskaiton, žinoma.

Anicetas Graudis nedelsdamas išvyko į miestą ieškoti pozuotojos. Tačiau po trejeto dienų sugrįžo ir, sutikęs grafą, apgailestavo:

- Nepavyko surasti. Tapysiu iš vaizduotės. Kaip išeis, taip išeis.

- Neabejoju, kad tokiam dailininkui, koks esate, pavyks ir be modelio.

Anicetas Graudis tikėjosi meilės deivę nutapyti per dvi tris dienas. Tačiau praėjus šiam laikui, ne kažką tepadarė.

- Nesiseka, - nusiskundė, kai į salę įėjo grafaitė, norėdama pažiūrėti, ar jau deivė baigta.

- Kodėl? – pasiteiravo Jolanda.
- Neturiu modelio.
- O koks tas modelis turėtų būti?
- Mergaitė, kurios gražus kūno sudėjimas.

Maždaug tokia, kaip jūs.

- Hm. Argi aš tikčiau?
- Tai būtų vienintelė išeitis tinkamai nutapyti Afroditę. Nežinau, kaip galėčiau jums atsidėkoti už tokią paslaugą.

- Nutapysite kada nors mano portretą ir bus atsilyginta. Tik ar visiškai nuogai reikia pozuoti?

- O kaipgi kitaip?
- Na, nieko nepadarysi. Reikia padėti...

Tuoju pat į salę buvo atgabenta sofa, aptraukta raudono pliušo medžiaga, ir pastatyta ten, kur dailininkas nurodė.

- Ant jos teks jums pozuoti, grafaitė Jolanda.
- Kada?
- Tuoju pat.
- Gerai. Einu persirengti.

Dailininkas džiaugėsi, kad pozuotojos klausimas taip netikėtai išsprendė. Netrukus Jolanda vėl pasirodė, šikart su mėlynos šilkinės medžiagos palaidinuke. Lėtu žingsniu priėjo prie sofų. Truputį drovėdamasi nusisiautė palaidinukę ir staigiu judesiu atsisėdo. Dailininkas nė nemirktelėjo, o prieš jį jau buvo gyva Afroditė, kurios kūnas sudėtas iš gražių ir taisyklingų formų.

- Nešalta? – pasiteiravo, užkopęs ant žėglių, nes salėje buvo truputį vėsoka.

- Ne. Gerai matote iš taip aukštai?
- Puikiausiai.

- Nesu smalsi, bet labai įdomu, kokia gi bus ta Afroditė.

- Esu tikras, kad nei man, nei jums neteks nusivilti.

Dailininkas dirbo susikaupęs ir jam sekėsi. Jo žvilgsnis nuolat skriejo link Jolandos, grįždamas atgal prie teptuko. Po kurio laiko Afroditė įgavo gražiausios pasaulio moters pavidalą. Iki užbaigimo trūko tik kai kurių smulkmenų.

- Aš jau stingstu nuo šalčio, - pasigirdo grafaitės balsas.

- Apsirenkite. Ačiū.

Jolanda pašoko nuo sofų, įsisupo į palaidinukę. Atvertusi galvą aukštyn, ilgai žiūrėjo į Afroditę, kuri jai pasirodė dailesnė už nimfas.

- Nejaugi mano kūno bruožai tokie taisyklingi?
- Reta moteris turi tokią figūrą kaip jūs.

Grafaitė truputį sumišo, išgirdusi dailininko žodžius. Nusišypsojo ir išlėkė iš salės.

Tik dabar Anicetas Graudis nulipo nuo žėglių

ir pažvelgė į savo kūrinį. Iš šypsenos veide buvo galima spręsti, kad išgyveno džiaugsmingą dvasios polėkį dėl nusisekusio darbo. Tuo momentu į salę įėjo grafas Vambutas, lydimas stambaus sudėjimo, gal kokių trisdešimt penkerių metų vyriškio.

- Mano brangusis dailininke, atvedžiau svečią parodyti, kaip atrestauravote mano deives. Tai – baronas Ropas, mano būsimasis žentas.

- Labai malonu. Mano pagarba, pone barone. Tik Afroditė dar ne visai užbaigta. Rytoj ji jau turėtų atgauti visą pirmąjį savo grožį.

- Barone, žiūrėkit, nimfos – kaip gyvos, - kalbėjo grafas. – Ir Afroditė... Ar aš nesakiau, mielas dailininke, kad galite tapyti ir iš vaizduotės.

Anicetas Graudis tylėjo, aiškiai jausdamas, kad jo veidas rausta. Negi jis drįstų prisipažinti, kad pozavo grafaitė?

Tuo tarpu baronas Ropas, apžvelgęs nimfas, Artemidę ir faunus, sustabdė žvilgsnį ties Afrodite. Dailininkas sekė jo veido išraišką, iš kurios nieko negalėjai išskaityti. Jis tik pastebėjo, kad baronas porą kartų suraukė kaktą, lyg išreikšdamas tuo savo neigiamą nuomonę dėl kūrinio.

- Barone, dailininkas Graudis yra baigęs tapybos mokslus Paryžiuje, - nutraukė tylą grafas.

- Aha. Žinote, ką pasirinkti, mano grafe.

- Didžiuojuosi, kad sutiko atlikti šį darbą.

Baronas Ropas vis dar kaip užburtas žiūrėjo į Afroditę, o grafas glostė savo žilą barzdą ir šypsojosi, patenkintas, kad restauravimo darbai taip sėkmingai atliekami.

- Mano barone, sugadinsite akis, taip ilgai į ją žiūrėdamas, ir supykdysite nimfas, kad į jas nekreipiate dėmesio, - nusijuokė grafas.

- Aš jau anksčiau nimfas apžiūrėjau. O dėl Afroditės... Jūsų dailininkas tikras Praksitelis.

- Ačiū, pone barone. Nesitikėjau iš jūsų tokio pagyrimo.

Grafas su baronu išėjo iš salės. Žinia, kad Ropas yra būsimasis grafo žentas truputį sudrumstė dailininkui dvasios ramybę. Vakarienių metu Anicetas Graudis vėl susitiko su baronu, kuris buvo apgyvendintas tame pat raudonų plytų name, kaip ir jis. Šį sykį dailininkui teko ilgiau su juo išsikalbėti. Pasirodė, kad baronas gana įdomus žmogus.

Kitą dieną, priešpie, Anicetas Graudis neskubėdamas nuėjo į rūmus, tikėdamasis per porą valandų užbaigti Afroditės paveikslą. Vos įžengęs į salę ir žvilgterėjęs į lubas, labai nustebė. Deivės veidas buvo keliais teptuko brūkšniais suraižytas ir sudarkytas. Susijaudinęs ir pasipiktinęs jis nulėkė pas grafą ir tarė:

- Šviesiausiasis grafe, prašau ateiti į salę.

- Kas atsitiko?

- Kažkas iškrėtė nemalonų pokštą.

Kai abu atėjo į salę, dailininkas pasiūlė žvilgtelti į Afroditę.

- Koks niekšas galėjo tai padaryti? – susijaudino grafas. - Apklausinėsiu tarnus. Kaltininkas bus surastas ir nubaustas.

Kai grafas Vambutas išėjo, Anicetas Graudis, užkopęs ant žėglių, vėl ėmėsi darbo. Po kurio laiko į salę įbėgo Jolanda:

- Viešpatie, kas gi galėjo tai padaryti?

- Aš irgi nesuprantu.

- Ar man vėl reikės pozuoti?

- Ne. Juk reikia tik pašalinti nuo veido to niekdario padarytus įbrėžimus.

Dailininkas dirbo labai susikaupęs, kol Afroditės galva įgavo vakarykštę išvaizdą. Paskui vienur kitur dar pridėjo prie deivės kūno brūkšnelį ar kokią smulkmeną, bet užbaigti visko iki galo nespėjo.

Iškrėstas „pokštas“ jį vis dar tebejaudino. Tą vakarą nuėjo gulti anksčiau kaip paprastai. Tik rytą, gerai išsimiegojęs, atgavo reikiamą nuotaiką ir po pusryčių nedelsdamas nuėjo į rūmus. Vos įžengęs į salę ir žvilgterėjęs į Afroditę, apstulbo: deivės veidas, kaip ir vakar, vėl buvo subraižytas. Pakviestas grafas taipogi negalėjo atsistebėti tuo, kas įvyko.

- Šviesiausiasis grafe, šį vakarą neisiu nakvoti į savo kambarį, praleisiu naktį budėdamas salėje. Turiu sugauti tą niekšingą tepliotoją.

- Gerai sugalvojote, mano brangusis dailininke. Tik tokiu būdu galima tą ikonoklastą sugauti. O iš tarnų nieko neišgavau...

Dailininkas vėl uoliai ėmėsi darbo. Jau trečią kartą tapė Afroditės veidą. Dirbo ilgai, kol pašalino subraižymus. Užbaigė ir visas kitas deivės kūno dalis. Pagaliau Afroditė savo grožiu tarsi nušvietė lubas. Ta proga grafas pakvietė dailininką vakarienei. Kadangi jau temo, nespėjo iš salės išnešti žėglių. Dailininkas padėjo paletę ant staliuko, nusiplovė rankas, nusivilko chalata ir nuskubėjo į valgomąjį, kur jau rado grafą. Netrukus čia atėjo ir baronas su Jolanda.

Vakarienėjant grafas paklausė:

- Mano brangusis dailininke, ar jūs tikite, kad mirusio žmogaus siela gali sugrįžti į pasaulį ir atlikti tam tikrą darbą?

- Okulistai yra užregistravę nemažai tokių pavyzdžių.

- Ar pastebėjote priešsalyje tris mano protėvių portretus? Vienas iš jų yra buvęs šioks toks

dailininkas.

- Manote, kad tai jo darbas?

- Aš netvirtinu, bet kodėl negalėtų taip būti? Mano giliu įsitikinimu, visi pasakojimai apie vaidenimąsi turi realų pagrindą. Gerai prisimenu vieną atsitikimą iš jaunystės. Mano senelio tarnaitė nei iš šio, nei iš to tapo nėščia. Atėjus laikui, slapta pagimdė kūdikį ir, negalėdama pergyventi gėdos, jį nusmaugė. Nuo to laiko kasnakt girdėjo kūdikio riksmą, kuris ne tik neleisdavo užmigti, bet pagaliau išvarė iš proto. Netrukus nusižudė. Nuo tos dienos nė viena tarnaitė negalėjo gyventi jos kambarį, nes jame vis pasirodydavo nusižudėlė su kūdikiu ant rankų.

- Tėveli, nepasakokite tokių šiurpių dalykų, - paprašė grafitė. - Aš bijoju nakvoti savo miegamajame.

- O aš netikiu jokiais dvasiomis. Jums, grafaite Jolanda, nėra ko būkštauti, - atsiliepė ilgai tylėjęs baronas Ropas.

Tuoju po vakarienos Anicetas Graudis nuėjo į salę ir uždegė joje visas liustras. Tapo šviesu kaip dieną. Atsisėdo ant sofos, kurioje prieš trejetą dienų pozavo grafitė, ir nukreipė žvilgsnį į lubas, jausdamas pasitenkinimą savo atliktu darbu. Taip sėdėdamas nuklydo mintimis į praeitį, prisiminė Paryžių ir savo profesorius, kurie ne tiek jį mokė, kiek skatino atsiduoti vaizduotės jėgai bei nuotaikai, iš kurių sandaros gimsta kūrinys.

Staiga jo ausys sugavo švelnios muzikos akordus, nakties tyloje atplaukiančius rūmų koridoriais. Valandėlę pasiklausęs pakilo nuo sofos ir išėjo iš salės. Apytamsiais koridoriais nusigavo iki kambario, iš kurio pro praviras duris sklido Šopeno noktiurnas. Čia sustojo ir pažvelgė į vidų. Prie pianino sėdėjo grafitė ir skambino.

- Galiu jus sutrukdyti?

- Žinoma. Prašom įeiti.

- Išgirdau skambinimą ir panūdau iš arti pasiklausyti.

- Ko pageidaujate, kad paskambinčiau?

- Tęskite Šopeną.

- Man patinka žmonės, mėgstantys muziką.

- Argi yra ir tokių, kurie nemėgsta?

- Yra. Štai kad ir mano būsimasis vyras.

- Keista. Ši barono savybė įneš nedarnumą į bendrą jūsų gyvenimą. Tai galima tvirtinti jau iš anksto. Jei aš kada nors vesiu, tai tik mokančią skambinti merginą... Ir būsiu uoliausias jos noktiurnų klausytojas.

- O jeigu ji skambins ne noktiurnus, o polonezus?

- Nesvarbu, ką skambins. Tik kad nusimanytų muzikoje.

- Deja, likimas kartais suveda žmogų su visai priešingų polinkių asmeniu.

- Grafaite Jolanda, jūs per daug reikšmės teikiate likimui. Aš pats laikausi vokiečių posakio: *Jeder Mensch ist seines Glückes Schmied*.

- Tai tinka vyrams, bet ne visada moterims.

- Žinoma, kartais ir patarlės turi išimčių. Beje, jums ištėkėjus, grafui bus labai nuobodu, pasilikus vienam šiuose rūmuose.

- Aš dažnai atvažiuosiu jo aplankyti. Vasaromis galėsiu ir ilgiau čia pagyventi. Tėvas bus tuo labai patenkintas.

- Jei šitaip, kas kita. Taip ir reikia.

Grafaite atsisuko į pianiną ir tęsė noktiurną. Melodija vėl sklido į rūmų koridorius. Dailininkas stovėjo šalia pianino ir klausėsi. Praėjus kuriam laikui, Jolanda atitraukė pirštus nuo klavišų, kambarį stėjo tylą. Gaudis pagyrė, padėkojo ir tarė:

- Turiu grįžti į salę. Sudiev.

- Palaukit. Aš dar kai ką paskambinsiu. Kaip jums patinka Bethovenas?

- Labai.

- Paskambinsiu jo „Mėnesienos sonatą“.

Grafaite pavartė šūsnį gaidų sąsiuvinį, sukrautų ant pianino, ir surado minėtą sonatą. Netrukus iš po jos pirštų ėmė lietis muzika, sukeldama dailininkui svajingą nuotaiką, panerdama jo sielą į mistišką mėnesienos pasaulį, esantį kažkur už šios žemės ribų. Kai ji baigė, dailininkas tarsi atsibudo iš gražaus sapno, atšaukė savo mintis iš mėnulio apšviestų sodų ir ėmė girti Bethoveną ir jo interpretuotoją. O grafaite vis dar jo nepaleido. Ėmė skambinti Debussy preliudijas, kurios taip pat užbūrė dailininką. Buvo jau arti vidurnakčio, kai atsiminė, jog reikia grįžti į salę. Paskubomis išėjo iš muzikos kambario ir koridoriais nulėkė salės link.

Vos tik Anicetas Gaudis atidarė salės duris, jo žvilgsnis nukrypo į lubas ir žėglius, kuriais lipo aukštyrų nepažįstamas žmogus su teptuku rankoje, apsirengęs rausva pižama. Dailininkas, priblokštas nustebimo, sušuko:

- Žmogau, ką darai?! Greičiau lipk žemyn!

Sulig tais žodžiais žmogus susverdėjo ir, atsitrenkdamas į žėglius, nukrito ant grindų. Dailininkas prišoko ir tik dabar atpažino baroną Ropą.

- Ak, Viešpatie, kas galėjo tikėtis! – gaudinosi dailininkas, priklaupęs prie nukritusio ir tikrindamas jo pulsą, kurio niekaip negalėjo užčiuopti. Paliko baroną gulintį ant grindų be sąmonės ir išlėkė iš

salės. Nubėgo į muzikos kambarį, kur rado grafaite, tvarkančią gaidas.

- Atsitiko nelaimė! Prašau į salę! Skubiai!

- Dieve! Ar kas miršta?

- Taip, jūsų sužadėtinis. Nukrito nuo žėglių.

Dailininkas į salę sugrįžo su grafaite. Ji pakėlė nuo grindų barono galvą ir tarė:

- Reikia šaukti gydytoją. Jūs čia pabūkit su juo, o aš bėgu įsakyti tarnui atvežti daktarą.

Kai grafaite išbėgo iš salės, dailininkas šiaip taip paguldė baroną ant sofos. Netrukus jis pradėjo atgauti sąmonę.

Gana ilgai teko laukti, kol buvo atvežtas gydytojas, nuolatinis grafo šeimos lankytojas ir draugas. Apžiūrėjęs baroną jis pasakė:

- Labai smarkiai susitrenkė. Greičiausiai yra ir vidinių sužeidimų, dėl kurių labiausiai būkštauju. Man jį jau ne pirmą kartą tenka matyti panašioje situacijoje. Jis yra lunatikas: vaikšto miegodamas. O jei kur užlipa, pašauktas atsibunda ir nukrenta.

Tuo tarpu salėje atsirado ir grafas, nes ir jam buvo pranešta apie įvykusią nelaimę. Nustebęs jis prisiartino prie barono, bejėgiškai gulinčio ant sofos, ir palingavo galvą:

- Nesuprantu, kodėl jam užkliuvo mano Afroditė.

- Šviesiausiasis grafe, jis yra somnambulas, o tokių žmonių vaizduotėje atsiranda keistų idėjų, - paaiškino gydytojas.

Apsiašarojusi Jolanda prisiglaudė prie tėvo ir, tik jam vienam girdint, sušnabždėjo:

- Tėveli, aš nenoriu tekėti už lunatiko.

- Apie tai pakalbėsime kitą kartą, o dabar žiūrėkime, kaip išgelbėti jo gyvybę.

Baronas Ropas, daktarui patarus, tuoj buvo išgabentas į ligoninę. Ten jis kitą dieną mirė. Nelaimę skaudžiausiai išgyveno dailininkas, nes jautėsi kaltas dėl jo mirties.

Nuo to laiko Anicetas Gaudis ėmė vis dažniau lankytis pas Jolandą ir vakarais klausytis jos skambinimo, kuris visuomet prasidėdavo *marche funebre*, skirtu barono atminimui, ir užsibaigdavo linksmu Šopeno *Grande valse brillante*.

Praėjus trejiems metams, užmerkė akis ir grafas, kuris taip didžiavosi savo rūmų salės išpuošimais. Jo vietą rūmuose netrukus užėmė Anicetas Gaudis, kuriam likimas taip netikėtai dovanojo muzikalią grafaite Jolandos ranką ir kupiną meilės širdį.

.....

Jeder Mensch ist seines Glückes Schmied (vok.) – Kiekvienas žmogus yra savo laimės kalvis.

BAJORAI – KŪRĖJAI

„MANO KOVŲ IR DARBŲ MEDIS KLESTI!“

Silvija PELECKIENĖ,
Gulbės h. bajorė

Gabrielė Petkevičaitė-Bitė.

Pro laiko šydą iš didžiųjų tolių žvelgia į mūsų tėvynę aktyvi kovotoja už jos laisvę, šviesią ateitį ir laimingą gyvenimą. Manau ji, bajorė rašytoja Gabrielė Petkevičaitė-Bitė, ir džiaugiasi dėl atkovotos nepriklausomybės, ir liūdi dėl iškilusių, bet įvykdomų problemų, ir tiki šviesia šalies ateitimi.

Gimė būsimoji rašytoja 1861 m. Panevėžio apskrityje, Puziniškio dvare bajorų Jono Leono Petkevičiaus ir Malvinos Onos Chodakauskaitės šeimoje. Nuo mažens kilnias idėjas įskiepijo jos tėvai – ypač tėvas, garsus gydytojas, šviesuolis, humanizmo idėjų puoselėtojas. Auklėjama namuose bajoraitė gyveno Gėtės, Šilerio, Adomo Mickevičiaus, Syrokomlės ir kitų kūrėjų dvasia. Troško savo tautai laisvės ir gerovės, dvasingos literatūros ir geros muzikos. Ją privačiai namuose mokė tokios asmenybės, kaip Laurynas Ivinskis. Nors buvo silpnos sveikatos (buvo pažeistas stuburas), 1878 m. Mintaujoje baigė vokiečių aukštesniąją mokyklą, išlaikė egzaminus gimnazijoje. Be to, Mintaujoje lankė bitininkystės kursus, vėliau išlaikė felčerės egzaminus, todėl sugrįžusi į namus galėjo padėti tėvui gydytojui.

Caro uždraustą lietuvišką spaudą jai pristatinėjo Jurgis Bielinis. Pradėjo ir pati rašyti bei siųsti straipsnius į laikraštį „Varpas“. Rašydama „Ūkininkui“ ėmė pasirašinėti Bitės slapyvardžiu, kuris tapo jos pavardės dalimi. Tapo daraktore – slapta mokė vaikus ir suaugusius. 1893 m. įsteigė moksleivių ir kultūros darbuotojų šelpimo draugiją „Žiburėlis“ neturtingiems moksleiviams remti ir iki

Gabrielė Petkevičaitė (pirmoji iš dešinės) su draugėmis: sėdi Malvina Holmaitė ir pusseserė Jadvyga Jakubauskaitė; stovi Liucija Holmaitė. Apie 1877 m.

Gabrielė su broliu Jonu. 1880 m.

1903 m. jai vadovavo. Gautą slaptą spaudą platino per pas tėvą besigydančius ligonius. Žandarai sekė ir įtarė ją, surengė kratą, bet nieko nerado.

Rašyti bajoraitę paskatino Povilas Višinskis. 1896 m. P. Višinskis jai atvežė Žemaitės apsakymo

rankraštį. Vėliau supažindino su Žemaite, nuoširdi jų draugystė išliko visą gyvenimą. Su Žemaite slapyvardžiu *Dvi Moteri* net parašė keletą pjesių ir komedijų – „Velnias spąstuose“, „Kaip kas išmano, taip save gano“, „Parduotoji laimė“, „Litvomanai“.

Kelionėje pas Vincą Kudirką. Iš kairės: Petras Avižonis, Gabrielė Petkevičaitė-Bitė, Marija Juškytė, Povilas Višinskis, Jadvyga Juškytė. 1898 m.

Rašytojos tėvai.

Visuose kūriniuose pašiepiamas ir smerkiamas to meto sunkus tautos, moters gyvenimas, socialinė nelygybė ir tuometinio kaimo ydos.

Parašė apysakų, apsakymų – „Vilkienė“, „Dievui atkišus“, „Homo sapiens“ ir kt. Ypač ją išpopuliarino romanas „Ad astra“ (1933 m.). Taipogi rašė atsiminimus, paskelbė nemažai publicistikos, kritikos straipsnių, kuriuose svarstė įvairias dvasinio, socialinio ir ekonominio gyvenimo problemas, kritikavo prietarus, ydas, skelbė humanizmo, demokratiškumo idėjas.

G. Petkevičaitė-Bitė buvo aktyvi judėjimo už lygias lyčių teises Lietuvoje dalyvė. Kovojo už balsavimomoterimsteisių suteikimą, savo straipsniais kvietė moteris kovoti su jas varžančiais įpročiais ir įstatymais. 1912 m. Lietuvos moterys įsitraukė į tarptautinį moterų judėjimą. Tada ji dalyvavo Stokholme vykusiame šeštajame tarptautiniame moterų suvažiavime. 1920 m. dalyvavo ir kalbėjo apie lietuvių kovą dėl nacionalinės kalbos moterų sąjungos kongrese Ženevoje.

1920 m. balandyje rašytoja buvo išrinkta į Steigiamąjį Seimą ir pirmininkavo pirmajame Seimo posėdyje, dirbo Lietuvos Konstitucijos projekto rengimo komisijoje, parengė straipsnį,

kuriuo įtvirtino moterų lygias teises su vyrais.

Iki gyvenimo pabaigos G. Petkevičaitė-Bitė dalyvavo moterų organizacijų veikloje.

Šiandien galime drąsiai pakartoti rašytojos žodžius: „Mano kovų ir darbų medis klesti! Teauga jis ir težydi. Tesuteikia jis atgajų Tėvynei ir per ją visai žmonijai puikius atnaujinimo vaisius!“

Mirė darbščioji Lietuvos kultūros Bitė lygiai prieš 75 metus. Palaidota Panevėžio Kristaus Karaliaus kapinėse. Rašytoja bajorė pripažinta nacionaliniu pilietiškumo, tautiškumo, kilnumo simboliu.

GIMINĖS ISTORIJA

BAJORAS VLADISLOVAS KOMARAS: GYVENIMAS, ATIDUOTAS LIETUVAI

Dr. Ina STUOGĖ

Nakties tuštuma Baisogalos dvare

*Pražiojusi tamsą išnyra rotonda,
Kupolinis stogas mėnesienos šešėliuose plaukia.
Rūmai, kurie nebeužmiega,
Nes nebėra kas juose miegotų.
Virš lapijos šnabždesio, vėjo garsų
Nepakyla alsavimo šilkas,
Nebeskambčioja raudoni varpeliai,
Kiauksint baltiems šuniukams.
Medžiai šiurpsta tolyn į parką, kur tūno malūno šmėkla,
Laiko sumalta, bijanti pati savęs.
Į tvenkinius aikteli naktis, pamačiusi juodąjį veidą.
Nuslydusi nuo naivuoliškų liūtų,
Skęsta lėtai, atsigauçant paukščiams,
Aušros spindėjimui ir vėlių atodūsiams.
Ir jas stingdė nakties tuštuma, todėl dabar
Išsirikiavusi tolsta parko takais
Visa Komarų dinastija, balta ir perregima,
Kaip vienas atsikvėpimas,
Kuriuo prasideda ir baigiasi gyvenimo žingsniai...*

Genovaitė Lukšienė

Komarų pavardė neatsiejama nuo Baisogalos miestelio istorijos, kuriam 2019 metais sukaks 480 metų. Šiandieniniame mūsų gyvenime labai svarbu išsaugoti praeities nuotrupas, nuvalyti užmaršties dulkes ir iš naujo pažvelgti į asmenis, tarnavusius Lietuvai. Juk jie stiprina mūsų būties pamatus, suteikia stabilumą, romumą ir pasitikėjimą ateitimi.

Šis straipsnis – apie garsios ir ypatingos Komarų giminės lenkų tautybės vyrą – Vladislovą Komarą (1879-1941), kurį pasiglemžė rūstusis

Sibiras. Jame rasite ir giminės istorijos vingių, atkurtų iš autentiškų pasakojimų, pokalbių su dvaro tarnautojais, Baisogalos Švč. Trejybės bažnyčios knygų, kitų rašytinių šaltinių.

Baisogalos žemė

Radviliškio rajone, Baisogalos miestelyje, prie regioninio kelio Kėdainiai-Ryga stovi dvaras, XIX–

Vladislovo Komaro anūkai: kairėje – Vladislovas Sobanskis, dešinėje – Rožė Sobanska-Wocialowa. Viduryje – Bogdano Komaro (Palėvenės dvaras) anūkė Nijolė Marija Milaknienė. 2014 m.

XX a. romantizmo stiliaus ansamblis su parku. Tai – architektūros paminklas. Centrinis rūmus supa 12 hektarų (ha) užimantis mišrios struktūros parkas su tvenkiniais. Dvaras pradėtas statyti XVIII a. viduryje, baigtas XIX a. pab.-XX a. pr. Centriniam rūmams būdingi iš Peterburgo architektūros mokyklos atkeliavę rusiškojo ampyro bruožai, yra secesijos dekorų elementų. Kumetyno pastatas – su neogotikos motyvais. Ūkiniai pastatai išmūryti pagal liaudies architektūros tradicijas. Vėjo malūnas pastatytas 1850 m. Malūnui būdinga gotikinių ir romaninių elementų sintezė. Iki šių dienų išlikę 19 dvaro sodybos elementų, tarp jų – centriniai rūmai, arklidės, ratinė, virtuvė ir sandėlis, šulinys, laikrodis.

Per visą Lietuvos-Lenkijos respublikos laiką dvaras buvo karališkąja valda. Ir tik XVIII a. pab.-XIX a. pr., kai perėjo į privačią nuosavybę, to vardo neteko.

Baisogala ilgą laiką priklausė Veliunos karališkųjų turtų kombinatui ir iš ten buvo valdoma. 1554 m. spalio 24 d. karalius Žygimantas Augustas Senasis paliepė vyriausiajam valakų reformos vykdytojui Falčevskiui Baisogalos dvarą perduoti Hansui Skopui, kuris jį valdė iki savo mirties 1579 m. Skopai įpėdinių nepaliko, todėl Baisogalos dvaras perėjo į Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kanclerio Albrechto Radvilos rankas, o 1666 m. kovo 18 d. dvaro savininkais tapo bajorai Harbavskiai. 1754 m. lapkričio 11 d. karalius Augustas III savo privilegija Baisogalos dvarą leno teise pavedė Steponui Koseckiui.

Augustui III mirus, naujasis karalius Stanislovas Augustas Poniatovskis 1769 m. vasario 8 d. dvarą pavedė valdyti savo giminėms Andriui ir Teresei Poniatovskiams (Andrius Poniatovskis buvo Austrijos kariuomenės generolas, jo žmona Teresė – grafų Kimskių dukra), o šie – savo sūnui Juozapui, kuris per trumpą laiką viską pusvelčiui pardavė maršalkai Puslovskiiui. Pastarasis tvarkėsi sumaniau, bet Baisogaloje buvo neilgai.

1782 m. dvare atsiranda naujas šeiminkas – Pranas Zarenėkas. Visą tą laiką dvaras priklausė karaliui, kuris valdyti pavesdavo nusipelnusiems valstybės vyrams. Zarenėkų giminė ryškiau atsispindi Žemaitijos istorijos puslapiuose – kaip puikūs karo vyrai, kovęsi prieš švedus, Sapiegų kariuomenę. Yra duomenų, kad Baisogalos bažnyčioje vieną iš šoninių altorių savo herbu papuošė Paulius Zaranel Horbovski.

1791 m. Lietuvos-Lenkijos ketverių metų seimas pasisakė prieš valstybės išdo turtų nuomojimą ir leido juos parduoti. Neilgai trukus ir Baisogalos dvaras perėjo privačion nuosavybėn. 1822 m. Baisogalos bažnyčios inventoriaus knygoje pažymėta, kad savininkais yra grafai Eustachijus ir Antanas Chrapovickiai (h. *Gozdava*). Tai buvo rusai iš Chrapovičių, Ašmenos apskrities. Eustachijus – didysis Lietuvos instigatorius ir Starodubo seniūnas, o Antanas – kariškis, be Baisogalos dar valdęs Terespolio ir Dotnuvos dvarus. Eustachijus Juozapas Chrapovickis (1720-1802) buvo vedęs Dotnuvos, Terespolio, Jasnagurkos (prie Josvainių) ir Baisogalos dvarų paveldėtoją Teresę Ščytaitę.

Pobūvis Baisogalos dvare. Viduryje Vladislovas Komaras, stovi Rožė Komarienė. 1929 m.

1830 m. Baisogalos dvarą nusipirko Juozapas Komaras (h. *Komar*), buvęs lenkų kariuomenės pulkininkas. Prasidėjo gražus, didingas Komarų dinastijos laikotarpis.

Komarų giminė

Komarai – viena garsiausių Panevėžio krašto bajorų giminių. Jos herbas „KOMAR“: raudoname fone – balta lėlija viršūnė žemyn, ant jos kryžius, o ant šalmo trys stručio plunksnos. Kita Komarų giminės šaka turėjo herbą „KORZAK“.

Komarai pirmą kartą paminėti 1481 m. Giminės pradininku laikomas Komaras, kuris buvo vadinamas Zabožinskiu. Šiandieninėje Ukrainoje, netoli Užgorodo miesto jis įkūrė Komagrađą. Jo palikuonys įsikūrė paveldėtose žemėse Padnestrėje.

Komaras Zabožinskis turėjo sūnus Ivaną, Ostapijų ir Semioną. Ostapijaus ir Semiono palikuonys apsigyveno Lietuvoje. Volynės stalininko Ostapijaus Komaro vienas iš trijų sūnų – karaliaus dvariškis Ivanas. O vienas iš keturių Lucko iždininko Semiono Komaro sūnų – karaliaus Aleksandro dvariškis Motiejus. Pastarasis buvo gavęs valdas Mstislavlio vaivadijoje, vėliau ir Lietuvoje. Jis su žmona Zdania Klučina užaugino dukrą Barborą ir sūnus Motiejų, Joną, Mykolą (vedęs Poniatovskaitę),

Bieniašą (Benediktą).

Motiejus buvo vedęs Chodkevičiūtę. Šioje santuokoje gimė Kristupas Komaras, tapęs karaliaus rotmistru, ištikimu Žygimantui III. Kristupas vedė Agniešką Černecką, su kuria turėjo sūnus Jeronimą ir Vladislavą. Abu užėmė įvairias pareigas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. Ašmenos žemės teisėjas Vladislovas Komaras buvo vedęs kunigaikštę Izabelę Dolskytę.

Paskutiniojo Motiejaus Komaro sūnaus Beniašo (Benedikto) sūnūs Mykolas ir Jurgis turėjo valdų Vilniaus apylinkėse. Jurgis Komaras buvo Vilniaus pilies raštininkas, karaliaus vaisksis (vėliau – Vendeno (Cėsio) vaisksis). Savo lėšomis buvo įkūręs šarvuotą vėliavą (pulką). Žinomi šie Jurgio vaikai: Danielius, Vladislovas, Jeronimas, Jonas, Mykolas. Mykolo Komaro sūnus Mikalojus 1701 m. paveldėjo Palėvenės ir Raguvėlės dvarus. Buvo vedęs Joaną Sokolovską. Jų sūnūs Ignacijus ir Antanas 1744 m. tapo šių dvarų paveldėtojais. Antanas, Volkovysko kardininkas, netrukus tapo abiejų dvarų valdytoju. Buvo vedęs du kartus: I. Stankevičiūtę ir N. Korf. Šeimos turtus paveldėjo jų sūnus Juozapas – vyriausiojo teismo 2-ojo departamento prezidentas.

Yra ir kita kilmės versija: Komarai buvę Chrapovickių giminaičiai. Įrašas Baisogalos mirusiųjų knygoje rodo, kad 1804 m. gegužės 5

Javų licencijavimas. Su šalmu Vladislovas Komaras. 1933 m.

d. mirusi Ona Komarienė gali būti viena iš tos giminės moterų, tuo metu jau gyvenusių miestelyje (kraštotyrininko iš Akademijos (Kėdainių r.) Ryto Tamašausko atrastos žinios Baisogalos Švč. Trejybės bažnyčios metraščiuose).

Juozapas Komaras didino giminės turtą: apie 1830 m. iš Eustachijaus Chrapovickio nupirko Baisogalos dvarą ir savo rankose sutelkė Palėvenę, Raguvėlę, Panemunį, Onuškę ir kitas smulkesnes valdas. Juozapas buvo vedęs Teklę Žydram-Koscalkovską, su kuria turėjo sūnus Teofilį, Konstantiną ir Juozapą, jiems ir atiteko šeimos turtas.

Petras Juknevičius pasakojo, kad Juozapas Komaras, įsigijęs Baisogalos dvarą, gyveno Raguvėlės dvare. Su sūnumi Vladislovu atvažiuodavo Baisogalon tik retsykiais. Dvarą tuo metu tvarkė ūkvedys Leopoldas Hrinčevičius.

Vyriausiasis sūnus Teofilis Komaras gavo valdyti Čedasų, Onušio ir Panemunio dvarus. Buvo vedęs Rachelą Meištavičiūtę. Panemunis ir Čedasai atiteko jų sūnui Juozapui, vedusiam grafitę Gabrielę Staržinskaitę, o Onuškis – sūnui Vladislovui Komarui, sukūrusiam šeimą su Marija Kerbedyte. Šios giminės šakos atstovai žinomi kaip Onušio, Čedasų ir Panemunio bažnyčių fundatoriai bei rėmėjai. Tarpukaryje Onušio parapijos Angelaičiams vadovavo Bernadeta Komaraitė. Ši Onušio-Panemunio atšaka dar giminiavosi su Venslavovičiais, Kerbedžiais, Krasickiais ir kt. Giminės atstovas dalyvavo 1905 m. Vilniuje

vykusiame Didžiajame Seime.

Baisogalos dvaro paveldėtojas Vladislovas Komaras (1810-1896) dar valdė Skašaičių, Vainiūnų, Jordaičių, Kepalų, Kalvių, Satkūnų, Švainininkų ir kitus darus. Buvo išrinktas Panevėžio apskrities bajorų maršalka. Buvo vedęs du kartus. Su pirmąja žmona Kotryna Zajančkovskaite (1810-1873) turėjo dukrą Jadvygą, kuri ištėkėjo už Henriko Zabelos. Su antrąja žmona Ona Končiuvaitė (1847-1900) užaugino 4 vaikus: dukras Kotryną (ištėkėjo už Konstantino Komaro) ir Mariją, sūnus Medardą (1881-1937), vedusį Mariją Komaraitę (1881-1956), ir Vladislovą (1879-1941), kuris paveldėjo Baisogalą.

Vladislovas Komaras jaunesnysis Romoje vedė kunigaikštę Rožę Voroneckaitę (1885-1962), kuri nupirko Gelgaudiškio dvarą ir su 20 palivarkų padovanojo vyro broliui Medardui. Vladislovas turėjo dukras Mariją, Rožę, Jagulią.

Konstantinas Komaras, Rusijos gvardijos poručikas, Ukmergės apskrities bajorų maršalka, paveldėjęs Palėvenės ir Raguvėlės dvarus, buvo vedęs vengrę Olgą Balugianską (1817-1880). Užaugino 2 dukras ir 3 sūnus: Olgą, Teklę, Antaną, Jurgį, Mykolą. Šeimos turtai buvo padalinti sūnums, nes dukterys nutėkėjo į kitas valdas.

Antanas Komaras vedė Elžbietą Labincuvaitę. Pora susilaukė dukros Kotrynos. Antanui priklausė Vašuokėnai ir Koločiai su palivarkais (iš viso 1094 dešimtinės (1 dešimtinė lygi 1,1 ha) dirbamos ir 126 dešimtinės netinkamos dirbti žemės bei

Baisogala iš paukščio skrydžio. Apie 1930 m.

2285 dešimtinės miško) bei nedidelis Pamarnakių dvarelis. Vėliau minima, kad Elžbieta Komarienė valdė (matyt, po vyro mirties) Surdegio dvarą, kurio valdą sudarė 497 dešimtinės dirbamos ir 56 dešimtinės nedirbamos žemės bei 155 dešimtinės miško, o taip pat Dudiškių, Traškių ir Marijonavos palivarkus Subačiaus apylinkėse.

Jurgis Komaras 1882 m. valdė Miežiškių dvarą su 287 dešimtinėmis dirbamos ir 44 dešimtinėmis netinkamos dirbti žemės bei 136 dešimtinėmis miško, Kazimieravą (Raguvos valsčiuje) (137 dešimtinės dirbamos žemės ir 123 miško), Palėvenės dvarą (1259 dešimtinės dirbamos ir 248 nedirbamos žemės bei 2093 miško), kelis Baisogalos dvaro palivarkus (91 dešimtinė dirbamos ir 44 netinkamos dirbti žemės bei 443 miško).

Jurgis Komaras su žmona Marija Čechovskaite turėjo dukrą Mariją, ištėkėjusią už Medardo Komaro, sūnų Bogdaną (1884-1962). Bogdanas tapo Palėvenės dvaro paveldėtoju. Jis buvo vedęs du kartus: pirmoji žmona – Marija Rostropavičiūtė (mirė 1910 m.), antroji – Ksenija Katalymova (mirė Panevėžyje 1983 m.). Su Ksenija susilaukė dukterų Marijos ir Irenos. Bogdanas Komaras buvo baigęs Peterburgo žemės ūkio mokyklą ir Krokuvos Jogailos universiteto agronomijos fakultetą. Dabar Palėvenės dvaras gražintas Bogdano Komaro vaikaitei, Marijos dukrai Nijolei Marijai Milaknienei.

Mykolas Komaras (1842-1933), Raguvėlės

dvaro paveldėtojas, buvo vedęs du kartus: Liudviką Valickaitę (1842-1893) ir Rožą Michelson. 1882 m. jo valdą sudarė Raguvėlė su Rukiškiais ir Polianciais, kur buvo 1494 dešimtinės dirbamos ir 136 dešimtinės nedirbamos žemės bei 1932 dešimtinės miško, Bartkūniškio dvaras netoli Krakių miestelio su 242 dešimtinėmis dirbamos ir 10 dešimtinių nedirbamos žemės bei 115 dešimtinių miško, Vaviškių ir Benudiktavo dvarai netoli Taujėnų su 307 dešimtinėmis dirbamos ir 152 dešimtinėmis netinkamos dirbti žemės bei 121 dešimtinė miško, didelis Drutoviškių dvaras Raseinių apskrityje su 1016 dešimtinių dirbamos ir 125 dešimtinėmis nedirbamos žemės bei 142 dešimtinėmis miško.

Mykolas Komaras turėjo 4 vaikus: Ievą, Mariją, Konstantiną, Mykolą. Raguvėlė atiteko Mykolui, vedusiam giminaitę Kotryną Komaraite (1878-1919) iš Baisogalos. Konstantinas Komaras iškeliavo Anapilin 1940 m. Paskutiniu metu, tik nominaliu Raguvėlės dvaro šeimininku tapo jo sūnus Vladislovas (1910-1944). Jis buvo vedęs Vandą Jasienskaitę. Iš šios santuokos žinoma duktė Renata (Jekaterina?), ištėkėjusi už grafo Pšesdeckio, ir sūnus Vladislovas, žinomas sportininkas, rutulio stūmikas, 1972 m. Miunchene tapęs olimpinio čempionu (nustūmė rutulį 21 metrą 18 centimetrų). Vladislovas Komaras dalyvavo ir 1964 bei 1968 metų olimpinėse žaidynėse. 1993 m. išleido autobiografinę knygą „Wszystko porąbanie“.

Rožė ir Vladislovas Komarai Nicosje. 1934 m. žiema.

1998 m. žuvo autokatastrofoje netoli Štettino (A. Baženskio duomenys).

Anksti mirus Vandai Komarienei, Vladislovas Komaras vedė Palėvenės dvaro administratorę Janiną Buivydaitę (santuoka registruota Lenkijoje). 1992 m. Raguvėlės dvaras grąžintas Alvilinai Rimševičienei (Komaraitei).

Komarų giminė XVIII-XIX a. valdė apie 40 dvarų. Negalima atsekti visų valdų, kurios atiteko moteriškai giminės linijai vedybų keliu. Štai R. Aftanazis pateikia faktų, kad XVIII a. pabaigoje, Teresei Komaraitei ištekęs už P. Sielavos, buvo įsigyti Paulės ir Pyšnos dvarai Mstislavlio vaivadijoje.

Daugiau žinių randama XIX a. šaltiniuose. 1881 m. Komarai turėjo Pašakių dvarą netoli Baisogalos, Miežiškių dvarą Panevėžio valsčiuje, Kazimieravos dvarą Raguvos valsčiuje, Sudergio, Vašuokėnų ir Koločių dvarus Troškūnų valsčiuje, Bučiūnų dvarą Skėmių valsčiuje, Poliancus – Anykščių, Drutoviškius – Tauragės, Prasčiūnus – Raguvos valsčiuose, Viešintų dvarą su ežeru, Plauginių dvarą Raseinių valsčiuje, Jordaičių dvarą Žagarės valsčiuje, Kepalių, Satkūnų ir Kalvių dvarus Joniškio valsčiuose.

Zarasų (Novoaleksandrovsko) apskrityje Komarai turėjo Onušio, Konstantinavo ir kt. dvarus. 1882 m. Komarų valdos dar padidėjo: buvo įsigyti Dudiškiai, Traškiai, Pamarnakiai ir Marijanava Subačiaus valsčiuje, Šveicarija – Kauno valsčiuje, Bartkūniškiai – Krakių valsčiuje, Voviškiai ir Benediktavas prie Taujėnų bei Šventožecė netoli

Kavarsko ir kt.

XX a. dėl įvairiausių priežasčių Komarų valdos smulkėjo.

Vladislovas Komaras (tėvas) ir Baisogala

Vladislovas Komaras gimė Raguvėlėje 1810 m. ir buvo pakrikštytas trimis vardais – Vladislavu, Eduardu, Marceliu. Vienu metu jam buvo patikėtos eiti garbingos Panevėžio bajorų vado – maršalkos pareigos. Nuo 1848 m. Vladislovas jau nuolat gyveno Baisogaloje. Tuokėsi du kartus. Pirmoji santuoka buvo su Katarina Zajančkauskaite (1810-1873). Šioje santuokoje pora susilaukė sūnaus Zigmo, kuris nepilnų metų mirė 1846 m. kovo 14 d. ir palaidotas šalia dabartinės klebonijos pastato Baisogaloje. Ant antkapio iškaltas drugelis.

Mirus Katarinai Zajančkauskaitei-Komarienei, 1875 m. Vladislovas Komaras vedė Oną Končiūtę (1847-1900) iš Lukinės dvaro Siesikų parapijos. Pora susilaukė gausios šeimos: 3 dukterų ir 3 sūnų. Tėvas labai rūpinosi vaikais. Dukterį Jadvygą 1866 m. išleido už grafo Henriko Zabelos į Labūnavos dvarą (už Kėdainių). Sūnus Medardas Steponas nusikėlė į Gelgaudiškio-Šakių dvarus ir ten sukūrė šeimą. Vladislovas gimė 1879 m. Baisogaloje. Marija Juozapa Katerina 1900 m. ištekojo už Kazimiero Antano Medardo Lipskio, Guršno dvaro savininko Poznanės krašte, Vakarų Prūsijoje. Katarina Karolina Marija Ona gimė 1878 m. Juozapas Konstantinas gimė 1884 m. Ona, visų

jauniausia duktė, gimė 1887 m. Čiuoždama žiemą ant tvenkinio, krito ir smarkiai susitrenkė, paliego ir, nors tėvas vežiojo pas gydytojus po visą Europą, 1907 m. iškeliaavo Anapilin.

Vladislovas Komaras buvo pavyzdingas ūkininkas. Atėjęs į Baisogalą, nedelsdamas daug ką pertvarkė: sudarė sėjomainas, melioravo vandens semiamus laukus. Vėliau tapo daugelio dvarų savininku. Prijungtus dvarelius pavadino savo dukterų vardais: vieną – Jadvimpoliu, antrą – Marilynu. Į jo rankas pateko ir kiti Baisogalos apylinkės dvarai: Bagdonai, Zažec, Vainiūnai, Pakiršinys, Pašakiai, Vertimai (anksčiau vadinti Jagminopol, po to Komarais). Be šių dar buvo sudaryti nauji dvarai: Vladislava – Girvalakiuose, iškeldinus gyventojus į kitas, jiems erdvesnes sodybas apie Švaininkus, Čelkiai – Čelkių kaime. Padarė ir kitokių, mažesnių savo valdų pakeitimų: Baisogalos miestelyje, Kėdainių gatvėje, t. y. pačioje dvaro pašonėje, buvo kelios vietos ūkininkų sodybos; V. Komaras su savininkais gražiuoju susitarė, davė jiems dvigubai tiek žemės su visais tų metų pasėliais, ir tie ūkininkai nusikėlė į dabartinį Degėsių kaimą, o V. Komaras toje vietoje įrengė kumetynus.

Dešimtys dvarų, tūkstančiai ha žemės (vien tik Baisogalos parapijoje priklausė 9 dvarai), ir viską V. Komaras valdė tvarkingai ir sumaniai.

V. Komaras rūpinosi ne tik savo turtu gausinimu, jam rūpėjo ir valstiečių švietimo reikalai. Kai 1841 m. kunigo J. Timinskio iniciatyva buvo įkurta paprinė Baisogalos mokykla, dvarininkas V. Komaras skyrė mokyklai patalpas, o mokytojui mokėjo atlyginimą.

Baisogalos parapijos altarista kunigas Bronislovas Vaišnoras, remdamasis senų žmonių pasakojimais, 1952-1956 m. savo rankraštyje užrašė: „Senieji žmonės sako, kad Baisogalos dvaro sodyba seniau buvusi pačioje pamiškėje tarp Kėdainių ir Grinkiškio vieškelio ir kad Komarai iš ten ją atkėlė prie miestelio. Tai liudija seniau toje vietoje buvę (net neužakę) tvenkiniai.

V. Komaras iškilo turtais ir garbe, tačiau juto, kad tai visa ne jo vieno pastangų vaisius, suprato, kad jo kruopštų darbą dar taip pat lydėjo ir gausi dangaus palaima. Kaip gilaus savo dėkingumo išraišką jis nutarė pastatyti Baisogaloje bažnyčią. Jo sumanymas įvykdytas 1882 m. spalio 8 d., po gražių pašventinimo apeigų statinys ėmė tarnauti Dievo šlovinimui.

Komarai žinojo Dievą esant ir jam teikė garbę. Tai liudija jų statytos Raguvėlės, Plieniškio (5 km

Vladislovas Komaras. Baisogala.

nuo Šakių) ir Baisogalos bažnyčios ir daugelis kitų, dažnai net visuomenei nežinomų jų aukų ir darbų. Kiek rastume Komarų dovanėlių jų statytų bažnyčių zakristijose! Vėliavos, arnotai, kopos, albos suaukoti įvairiu laiku ir įvairiomis progomis. Iš dedikacinių užrašų gražiai suspindi Komarų gyvas tikėjimas ir karšta Dievo meilė. Štai kad ir fražetinis procesinis kryžius Baisogaloje su dedikacija: „Jadvygos Komaraitės Pirmos Šv. Komunijos dieną 1860 m. gegužės 12 d. atminimas Baisogalos bažnyčiai.“ O štai kitas: „1878 m. rugsėjo 12 d. – Šv. Pranciškaus žaizdų dieną – Ona Kinčiūtė-Komarienė aukoja tą arnotą į paprijinę savo bažnyčią Baisogaloje, pavesdama savo dukreles Mariją ir Katariną Šv. Pranciškaus užtarimui ir maldaudama Dievą, kad jos, Šv. Dvasios malonės apšviestos, augtų jo palaimoje.“

Baisogalos bažnyčia – jų bažnyčia. Parapijos šventės – jų šventės. Jie visuomet dalyvauja pamaldose, eina šventų sakramentų.

Komarai stengėsi būti dosnūs ir artimui. Nėra Baisogaloje žmogaus, kuris nebūtų buvęs pas Komarą ir kuris nebūtų patyręs jo malonės. Ypač dosnūs jie buvo savo dvarų žmonėms: jiems kuo sąžiningiausiai atiduodavę ordinarijas (net su reikšmingais priedais), ligoniams teikė medicininį aptarnavimą ir globą, nelaimėje – tėvišką atjautimą ir juntamą paramą. Senesnius, labiau nusipelnčius savo darbininkus, jie mėgdavę apdovanoti net ypatingesnėmis dovanomis: virėjui Galkauskui skyrė žemės sklypą miestelyje, ilgamečio savo ūkvedžio sūnui, savo krikštasūniui Vladislovui Vonsauskiui – net visą Vainiūnų palivarką dovanavo.

Dėl to nenuostabu, kad Baisogala Komarų geruoju mini ne kaip bažnyčios fundatorių, bet ir kaip ypatingą žmogų geradarį.“

Vladislovas Komaras (sūnus)

Po tėvo mirties Baisogala atiteko vyresniajam Komarų sūnui Vladui Juozui Marijonui, gimusiam 1879 m. spalio 26 d. Jis stropiai prižiūrėjo ir gražiai tvarkė visus savo folvarkus. Bet ypač pavyzdingai sutvarkė Baisogalos ūkį: drenavo dvaro laukus (prieš I pasaulinį karą), laukus įtrėsdavo mėšlu ir dirbtinėmis trąšomis, juos giliai išardavo traktoriais ir kitomis moderniomis mašinomis. Dirvose kaip mūras išaugdavo kviečiai ir kiti javai, vešėjo pašarinės žolės ir šakniavaisiai. Ūkyje buvo daug gražių gyvulių, netoli tvartų veikė spirito varykla, parke tyvuliavo keli žuvivaisios tvenkiniai. Visame dvare – butuose ir ūkio trobesiuose – buvo įvesta elektra, dūzgė transporto ir lengvosios mašinos. O dvaro sodybos pakraštyje stovįs senyvas originalus mūrinis vėjo malūnas mojavu sparnais ir lyg skelbė, kad čia stropiai dirbama.

V. Komaras ne veltui buvo laikomas vienu pažangiausių ūkininkų Lietuvoje. Jo ūkininkavimas domino daugelį žemės ūkio mėgėjų ekskursantų.

Jaunasis Vladislovas augo apsuptas kilnios, garbingos ir senos giminės dvasios. Mokėjo penkias kalbas: lietuvių, lenkų, rusų, vokiečių, prancūzų, jomis kalbėjo laisvai. Buvo aktyvus, visuomeniškas, religingas ir dosnus žmogus.

XX amžius – didelių politinių įvykių ir naujų socialinių formų amžius. Tos formos neaplenkė ir Komarų bei jų valdų. I pasaulinis karas Komarų šeimą 1915 m. nubloškė net į Kaukazą, į tėvynę grįžo tik jam pasibaigus. Vokiečių valdyti dvarai buvo apytuščiai. Reikėjo daug pastangų ir darbo ūkiams atstatyti. Atsikūrus nepriklausomai Lietuvai, Steigiamasis Seimas 1922 m. išleido Žemės reformos įstatymą. Pagal jį buvo nusavintos ir Komarų latifundijos. V. Komarui buvo palikta tik įstatyminė žemės norma (81,65 ha).

Pagal Žemės ūkio ministerijos planą Baisogaloje turėjo būti pavyzdinis valstybinis ūkis. Tam reikalui iš dvaro ir gretimų folvarkų (Jadvimpolis, Marilynė ir Zažėčia) buvo suformuotas stambokas žemės masyvas (900 ha). Vyriausybė, įvertindama V. Komaro ūkiškumą, gebėjimą tvarkyti ūkį, jam išnuomojo visą žemės plotą. Savo ruožtu V. Komaras įsipareigojo Lietuvos ūkininkams pateikti aukštos kokybės augalų sėklų ir veislinių gyvulių.

Komercinius santykius su Baisogalos dvaru kontroliavo Žemės ūkio rūmai.

V. Komaras greitai prisitaikė prie naujų aplinkybių, vėl ėmėsi kruopštaus darbo ir Baisogala gražiai gyvavo keliolika metų.

Dvare gamybinę praktiką atlikdavo Dotnuvos žemės ūkio akademijos studentai, kurie, baigę studijas, čia įgytas europinio lygio žinias galėjo platinti visoje Lietuvoje. Dar ir dabar galima išgirsti Kėdainių krašte tokį posakį: „Drūts kaip Komaro paršai!“ Į pavyzdingai tvarkomą dvarą atvažiuodavo ekskursijos net iš Vakarų Europos. Buvo labai vertinami šio ūkio akivaizdūs laimėjimai. Socialiniai bei darbiniai santykiai su darbininkais, tarnautojais buvo visada korektiški, civilizuoti, dorovingi, apmokėjimo tvarka paprasta ir visiems suprantama, konfliktų nekildavo.

Baisogalos dvarininkas V. Komaras vadovavo ir Kauno gubernijos žemės ūkio draugijai (įkurta 1900 m.). Draugijos tikslai buvo auginti veislinius gyvulius, plėtoti namų pramonę, atlikti žemės ūkio bandymus ir kt. Ši draugija įsteigė ir išlaikė Baisogalos bandymų stotį, kuri pradėjo veikti 1910 m. Jadvimpolio palivarke. V. Komaras jai išnuomojo 20 dešimtinių žemės, kurią laiką buvo jos vadovu. Šioje bandymų stotyje buvo atliekami žemės dirbimo (agrotechnikos), augalų ligų tyrinėjimai, pradėta vykdyti augalų selekcija moksliniais pagrindais. Baisogalą pelnytai galima vadinti Lietuvos žemdirbystės mokslinių tyrimų lopšiu.

1940-aisiais, į Lietuvą įžengus bolševikams, visa Lietuvos žemė buvo nacionalizuota, ir V. Komaro ūkininkavimas nutrūko. V. Komaras su šeima turėjo visas galimybes pasitraukti per Lenkiją į Vokietiją, tačiau sąmoningai to nepadarė. Tikėjo, jog jis, gabus, protingas, doras, geras specialistas, bus reikalingas ir sovietiniam režimui, kad galės dirbti ūkvedžiu, agronomu, ekonomistu. Deja, laukė visai kitokia lemtis. 1940 m. liepos 19 d. dvarininkas buvo suimtas ir apkaltintas šnipinėjimu. Laukė keturios apklausos, trunkančios visą parą, Kauno sunkiųjų darbų kalėjimas, lageris ir mirtis gulage.

Areštavus vyrą, Rožė Komarienė su dukromis pasitraukė į Kauną, kurią laiką ten gyveno. Vėliau, ūkvedžio Krivicko lydimos, išvyko į Lenkiją, kur 1962 m. mirė. Baisogalos Komarų dinastiją Lenkijoje dabar tęsia anūkas Vladislovas Sobanskis – dukters Marijos sūnus.

Išvykimas iš Baisogalos. 1931 m.

Kelios ištraukos iš J. Kairio knygos „Paskutinė „Ave Marija“ (1988):

„Vieną dieną, man būnant su baroniene, dvaro alėja per parką atvažiavo puošni karieta, pakinkyta ketvertu trakėnų. Karietoje sėdėjo aukšto ūgio, žilais plaukais, šviesiomis akimis dama. Ant pečių buvo užsimetusi gauruotą apsiaustą, ant galvos užsidėjusi vyrišką pilką sportišką kepurę, o rankoje laikė storą medinę lazda. Atvažiavusi ponია buvo Komarienė iš Baisogalos dvaro. Aš greit nudengiau jos kojų apdangalą ir padėjau išlipti iš karios. Ji pažiūrėjo į mane ir kažką prancūziškai pasakė. Baronienė nusišypsojo ir liepė prieiti artyn. Aš klusniai priėjau ir nusilenkiau.

- Elegant, - tarė Komarienė.
- Elegant, - pritarė baronienė.

Komarienė ilgai negaišo. Kiek pakalbėjusi su baroniene, išdardėjo...“ (52 psl.)

„Baronienė patarė kreiptis į ponią Komarienę, nes jai aš, esą, patikęs ir norėtų mane priimti. Papasakojo baronienė apie Komarienės gerumą, jos kilnius darbus globojant vargšus žmones ir net gyvulius. Ji labai gerbianti dorus, ištikimus ponams žmones.“ (53 psl.)

„Iš tolo pamačiau raudonų plytų tvorą. Patvoryje – aukštos eglės, šiaurės pusėje – dar aukštesnės, rytuose dunksojo miškas. Pro medžių viršūnes buvo išlindę raudoni rūmų stogai ir balti kaminai, o pakraštyje stiebėsi aukštas spirito varyklos kaminas.

Prieš kalnelį – alėja, iš abiejų pusių medžiai. Važiavau pora arklių, pakinkytų į bajorišką vežimėlį. Dideli geležiniai dvaro vartai buvo atdaryti. Už jų kelias skyrėsi į dvi puses, darydamas apskritimą ir suėjo prie rūmų. Puošnūs rūmai švytėjo baltais šviežiais dažais. Į rūmus vedė platūs, iš kraštų apstatyti palmėmis ir oleandrais laiptai, ir buvo matyti plačios, juodai dažytos durys su nušveistomis vario rankenomis, fasade – du frontonai su herbais.

Sustabdžiau vežimėlį dar prie vartų, nes nenorėjau drumsti dvaro tylos triukšmingu įvažiavimu. Vežikui liečiau grįžti. Ėjau akacijų ir rožių krūmais apaugusiu taku į rūmus. Šį kartą jau žinojau, kad netinka eiti pro paradines duris.

Radau šonines duris. Laiptai vedė į antrą aukštą. O koks ten gražumas: balto marmuro kolonos, prie sienų – žvakidės, papuoštos krištolu, kilimas – lyg pūkas, raudonas lyg kraujo banga. Nespėjau užkopti į viršų, kai skersvėjis atvėrė duris, ir pasirodė žmogus auksu apvedžiotais drabužiais. Nė žodžio nesakęs, parodė gestu eiti toliau. Gražumas aplink... Net nejauku. Grindys, žvaigždėtais raštais išrašytos, blizga kaip stiklas, ponų ir ponių paveikslai tik spokso nuo sienų iš aukso rėmų lyg muziejuje. Pro vienerias duris išėjo su baltu vainikėliu ant galvos ir balta prijuoste mergaitė. Ji paprašė sėsti. Parodė kėdę, tokią pat minkštą ir iškilmingą, kaip kadaise mačiau vyskupams bažnyčioje pastatytas. Pasigirdo švelnūs varpelių garsai, ir į kambarį subėgo mažutėliai baltutėlaičiai šuneliai. Pakaklėse jiems buvo pririšti raudoni varpeliukai. Kartu įėjo Komarienė, Ji mane

sutiko labai švelniai, lipšniai, lyg būčiau senas pažįstamas. Aš jaudinausi ir dėkojau už gerumą.

Iš baronienės ir kitų žmonių girdėjau, kad ji labai daug kam padėjusi išsimokyti kunigais, pastačius kelias bažnyčias. O gal ir aš būsiu tas laimingasis, kuriam pasiseks tapti kunigu... Ji, be kita ko, pasakė, kad čia, dvare, reikės daug ko mokytis. Mane dar didesnis džiaugsmas apėmė.

Taip prasidėjo naujas mano gyvenimas. Komaro rūmuose buvo labai daug kambarių, bet žmonių mažai, todėl vietos buvo labai daug. Buvo Komarai, dvi jų dukros: Rozalė ir Rulė, šeši jų mokytojai, aštuonios tarnaitės ir senelis su dvišaka barzda. Rūmai didžiausi, o šalia dar keli namai, virtuvė ir kiti pastatai. Man paskyrė atskirą kambarį.

Buvo vasara, ir šienas, dobilai čia pat džiuvo pradalgėse. Vasarojus išplaukęs žaliavo, rugiai – lyg mūras. Dvaro darbininkai pūslėtomis rankomis nuo ausros iki sutemos kas kur plušo, dirbo. Prisiminiau, kad aš neseniai taip pat vargau, palyginus – dabar man dykystė. Rūmuose mane supažindino su kambarių tvarka, mokiausi elgesio taisyklių ponų aplinkoje: kaip kalbėti, kaip elgtis už stalo, kokie indai tinka pusryčiams, pietums, vakarienei ir kitoms progomis. Man viskas buvo neįprasta ir sunku.

Baronienei Ropienei norėjau įtikti ir buvau paklusnus, o čia dar labiau stengiausi. Komarienė sutikęs, bučiavau apsiausto rankovę. Ji uždėdavo man ant galvos ranką, o aš jausdavausi laimingas. Norėjau įtikti, - gal duos galimybę mokytis ir tapti kunigu. Dirbau darže ir virtuvėje – Komarienė sakydavo, kad viską reikia mokėti dirbti.

Per iškilmes ir pramogas ypač buvo sunku. Reikėjo pataikauti, kad tik ko neižeistum. Kartą po pietų sumanė jaunimas pajodinėti. Penkiolika raitelių išjojo žirgais, kurie buvo kaip vienas. Visi trakėnų veislės. Valstiečiai tik žiūrėjo ir stebėjosi, nes paprasti žirgai būna su uodegomis, o šie buvo visai be uodegų (buvo išpešiotos).

Rūmuose tęsėsi puota. Ponai krakmolytom krūtinėm, su frakais, ištempę storus pilvus, baltose lyg pienas rankose laikė storus cigarus. Pakvėpusioje Paryžiaus kvėpalais verandoje ponios puošniomis sukniomis šliaužė grindimis. Svetainėje klykavo, šoko mazurką.

Virėjos ruošė geriausius valgius, kepė kepsnius.

Virtuvė – kitame rūmų gale. Joje vyriausias virėjas, ūsuotas stambus vyras, ir kelios moterys. Užkrosny žaidžia su kačiukais murzinas berniukas, o už virtuvės lango pasislėpę dar du berniūkščiai laukia, gal išmes kokį kąsnelį jų motina, dirbanti

virtuvėje.“ (54-57 psl.)

„Ko tik nebuvo Komaro dvare! Lydekas užtvankoj nors rankomis gaudyk. Per dvarą vingiavo nedidelis upelis, ant kurio vagos buvo pastatytas pastatas. Iš abiejų pastato galų upelyje buvo padarytos nerūdijančio metalo tinklinės užtvartos. Tarp užtvartų prileisdavo žuvies. Žiemą užtvara buvo apšildoma, kad neužšaltų. Virėjas prireikus galėjo kokio nori dydžio ir kokios nori rūšies žuvį su tinkliniu samčiu išgriebti, čia pat pasverti ir, jei netiko, pakeisti kita, o šią paleisti atgal į upelį.

O šunys! Įvairiausių rūšių. Kai kurie tik ponų kambariuose gyveno. Vienas šuo, be uodegos, be ausų, prie Komaro rašomojo stalo tupėjo. Senas tarnas jį prižiūrėjo, gražiausioje vonioje maudė ir kailį šukavo, paskui balčiausiam patalan guldė.“ (58-59 psl.)

„Dvare augo didžiausias sodas, bet paragaut vaisių, išskyrus ponus, niekam nebuvo leidžiama, nors tie ir pūtų.“ (59 psl.)

„Pasivažinėjimams ir pramogoms Komaras turėjo dvare keliasdešimt arklių. Arkliai buvo trakėnų veislės, kaštoniniai, baltom kojom ir trumpom uodegėlėm. Laikinojoje sostinėje – Kaune Komarai būdavo dažni svečiai Metropolio viešbutyje. Taip pat turėjo savo namus Rotušės aikštėje. Reikalų daugiausia turėjo prekybos ministerijoje. Čia tardavosi dėl žemės produktų gaminto ir realizavimo. Kęstučio gatvėje turėjo žemės ūkio mašinų urmo sandėlį. Komarų žinioje buvo ir daugiau prekybinių įstaigų ir parduotuvių. Baisogaloje jie turėjo vieną didžiausių Lietuvoje spirito varyklą. Dvaras dėl to specialiai augindavo bulves.“ (60 psl.)

„Dvare lankydavosi buržuazinės Lietuvos valstybės šulai ministrai ir aukštieji dvasininkai. Tais metais Baisogalos parapija laukė atvažiuojant vyskupo ir net prezidento.

Klebonijoje buvo didžiausias sujudimas. Davatkos šlavė kiemą ir šventorių. Klebonas atlėkė į dvarą tartis su Komaru, kaip sutikti svečius. Komaras nusiuntė virėją klebonijon, o vyriausiam vežėjui įsakė šešias karietas, ketvertu arklių kinkomas, paruošti vyskupui ir prezidentui vežioti. Dvare darbininkams liepė pasipuošti ir visiems dalyvauti susitikime. Bažnyčią papuošė gėlėmis, vainikais apkabinėjo, už miesto pastatė vartus, prie namų plėvesavo vėliavos.

Prie bažnyčios susirinko berniukai ir mergaitės baltais rūbais, su gėlių puokštėmis stovėjo išsirikiavę, laukė vyskupo.

Geležinkelio stotin suvažiavo papuoštos

Komarų šeima. Rožė Komarienė, Vladislavas Komaras ir jų dukros Rožė ir Maria. 1926 m. vasara.

karietos. Perone gaisrininkų komandos muzikantai su triūbomis ir didžiuliais būgnais laukė ženklo trenkti maršą. Traukiniu iš Kauno buvo laukiama atvažiuojant į Baisogalą prezidento su palydovais.

Staiga suskambę bažnyčios varpai pranešė, kad iš artimiausios parapijos išvažiavo vyskupas ir greitai bus Baisogaloje.

Svečiai kalbėjo apie žemės ūkio problemas. Komaras aiškino svečiams, jog platūs laukai duoda didesnę naudą valstybei, negu maži ūkiai. Norint žemės ūkį pakelti, ūkius reikia stambinti. Voldemarui ši tema nelabai patiko, bet jis pritarė.

Po trumpų pokalbių, klebono kviečiami, visi svečiai atsisveikinę išvažiavo į kleboniją, kur laukė vyskupas Paltarokas. Komarų šeima liko rūmuos.“ (62-63 psl.)

„Man gyvenant Baisogaloj, klebonu buvo kunigas Bitė. Komaras jam skyrė didelį sklypą žemės.“ (64 psl.)

„Komarų šeima turėjo atskirą ložę prie altoriaus bažnyčioje ir stengdavosi nepraleisti mišių, kad susirinkę žmonės matytų, kaip pavyzdingai ponai dievą garbina.“ (66 psl.)

„Dienos dvare bėgo greitai. Net žiemą čia būdavo gana įdomu. Nuolatos pokyliai, išvykos į kitus dvarus, medžioklė. Atvažiuodavo medžioti ne tik dvariškiai, bet ir būsimasis respublikos prezidentas Antanas Smetona. Jis ypač mėgo važinėti šešiais paskui vienas kitą į siauras ilgas roges pakinkytai žirgais. Ant pirmojo jodavo

raitelis, kuris ir vairuodavo vilkstinę.

Vasarą dvaran atvažiuodavo daug užsieniečių svečių pasigėrėti parku ir žalia Lietuvos gamta. Komarai taip pat mėgo buvoti užsienyje.

Keleiviai buvo vienodai apsilvę, ir pašalinis vargiai galėjo suprasti, moterys ar vyrai važiuoja. Mat ponai rūbus siūdinaisi pagal paskirtį, vienoki pasijodinėjimui, kitokie – medžioklei. Mes važiuojame apsirėdę rūbais, neseniai gautais iš Varšuvos, siūdintais pagal užsakymą kelionei nedengtu automobiliu. Jie buvo gerai pasiūti, oda minkšta kaip aksomas, pilkos spalvos. Drabužiai aklina užsisėga, kelnės su švarkeliu pasiūti išvien ir sidabro sagomis pagražinti, kepurės – kaip lakūnų, uždengia ausis, tik pro klapanėlius gali girdėti. Su tokiais drabužiais dulkės nepatenka prie kūno, - juk dulkėti tada būdavo visi keliai.

Ligi Kėdainių valstiečiai pravažiuojantiems iš tolo nusiėmę kepurės žemai lenkėsi, o vaikų būriai išsižioję arba pirštus į burną sukišę į greitai lekiančias mašinas ir nepaprastus keleivius kaip į stebuklą žiūrėjo.“ (70 psl.)

„1926 metų rugpjūčio pradžioje su Komariene išvažiavom į Lietuvą.

Berlyno stotyje mus pasitiko Komaras. Jis savo mašiną atvežė prie trijų aukštų gražiu fasadu ir plačiomis durimis namo. Pasitiko tarnas dideliais baltais ūsais. Vestibiulyje laukė seneliukas. Važiuodamas girdėjau, kad vykstame pas baroną Vitelbachą. Supratau, kad tas nukaršęs senis ir bus

baronas Vitelbachas – buvęs Bavarijos valdovas, su kuriuo glaudžius ryšius palaikė Vatikanas.

Pavakare atėjo Komaras ir liepė pasiruošti, nes reikės eiti kartu vakarieniauti, esąs atvažiavęs iš Kauno Voldemaras, dalyvausią ir daugiau svečių. Man smagu pasidarė, kad bus nors vienas matytas žmogus. Kambarinės pakviestas nuėjau į svetainę. Ten buvo Voldemaras, Komarienė, baronienė ir kitų svečių. Netrukus iš gretimo kambario pasigirdo seno barono ir dar vieno vyriškio švelnus tėviškas balsas. Visi atsistojo. Baronienė nuėjo sutikti ateinančiųjų. Į svetainę įėjo raudonais rūbais, su aukso kryžiumi ant krūtinės aukštas, plonas, žibančiais akiniais dvasininkas.

Tai buvo Vatikano atstovas Berlyne Pačelis.

(...) Pačelis kalbėjo Voldemarui, kad reikia kuo daugiau steigti vienuolynų ir patraukti katalikus bendrauti su vyriausybe. Komarienė pageidavo, kad Pačelis padėtų glaudžiau susidraugauti Lietuvos ir Vokietijos vyriausybėms. Atsisveikindamas Pačelis žadėjo pasimatyti su prezidentu Hindenburgu ir apie tai pasikalbėti.

Praėjus dviem dienom, Komarai jau tarėsi važiuoti į namus, nes Komarui rūpėjo prasidėjusi rugiapjūtė.“ (77-79 psl.)

„Pas Komarus buvo gera. Dabar apleidau dvaro rūmus ir noriu būti atgailautoju. Komarienė laimina ir kartu su klebonu pritaria šiam žingsniui.“ (89-90 psl.)

Tokiu gražiu sakiniu baigiasi beveik 40-ties puslapių Komarų dvaro gyventojų gyvenimo Lietuvoje ir kelionės drauge su dvarininke į Paryžių aprašymas. Knyga priklauso ateistinių knygų serijai „Pokalbiai su tikinčiuoju“. Nepaisant aiškos jos ateistinės propagandos, knygoje daug nuoširdžių išgyvenimų, šilumos. Subtiliai aprašyta dvaro butis, kasdieniai darbai, kūrybiškumo proveržis, įspūdžiai užsienio šalyse, keliaujant su ponia Komariene į Paryžių, suteikia skaitytojui malonų ir išsamų supratimą apie dvarininkų charakterius, pomėgius, dosnumą, Dievo meilę ir pasišventimą.

Paskutinis gyvasis liudytojas

Tai – Komarų tarnaitė Jadvyga Ančeraitė-Saveljevienė. Iš diktofono sklinda žavus, optimistiškas senolės balsas. Pasakoja ji apie savo tarnystės dienas Komarų dvaro daržuose, kai buvo jauna mergaičiukė. Pasakoja apie tarnystę dvaro virtuvėje, kai jau tapo mergina. Pasakoja apie įvairiausius nutikimus, šventes, paneles Komaraite,

savo nelengvą gyvenimą.

Gražiai kalba apie savo šeiminius, ypač apie poną Vladislovą Komarą. „Geras buvo žmogus, labai geras“, - vis kartoja Jadvyga Ančeraitė-Saveljevienė, braukdama ašaras skarelės kraštu.

Nors ji prieš kelerius metus iškeliavo Anapilin, liko balsas, liko gyvasis liudijimas iš Baisogalos.

Lageris. Palaidojimo vieta nežinoma

Suėmimai, tremtys, lageriai – skaudi, gelianti tema. Nėra giminės, kurios nebūtų palietusios netektys Sibiro toliuose, žūtys miškuose, ilgi kalėjimo metai už tai, kad buvai ištikimas savo Tėvynei.

Vladislovas Komaras, žinoma, net baisiausiame sapne nesapnavo, kad ateis diena, kai bus apkaltintas šnipinėjimu, ištremtas, atskirtas nuo šeimos, o jo akys niekada nebeišvys gimtosios Baisogalos.

„Vladas Komaras, Vlodo, gimęs 1879 metais, gyv. Baisogaloje, Kėdainių apskr., Radviliškio r. Suimtas 1940.07.19. Kalintas Kaune, Maskvoje. Ypatingo pasitarimo 1941.03.08 nuteistas penkeriems metams; išvežtas į lagerį 1941.03.19 – Karlagas, Karagandos sr., Kazachija; 1941.11.16 miręs lageryje. Palaidojimo vieta nežinoma [BBK KGB TER KIT SPS]“.

Toks dokumentas saugomas V. Komarui skirtame aplanke.

O mokytoja Regina Vaitkevičienė, renkanti istorinę medžiagą apie Baisogalos apylinkes, atsiuntė V. Komaro tardymo protokolą. Tai – 22 puslapiai juodų juodžiausio teksto apie doro žmogaus, gero ūkininko, savo Tėvynės patrioto V. Komaro tardymą.

Kalinys nr. 237

1940 m. rugsėjo 4 d. nutarime rusų kalba parašyta, kad nedelsiant reikia suimti Vladą Komarą, s. Vlodo, padaryti jo namuose kruopščią kratą, areštuoti, pristatyti į Kauno sunkiųjų darbų kalėjimą. Pasirašo G. V. Sadčikov. V. Komaras įtariamas šnipinėjimu.

Kratos protokolą kruopščiai ir smulkiai sudarė tuometinės valdžios Kėdainiuose viršininkas J. Rugienius. Išvardinti visi medžiokliniai šautuvai („Montekristas“, „Saurson“, „Valthers-Patent“, „Exil Kerner“, „Hauspr“), suskaičiuoti šoviniai, surašyti laiškai. Protokolo apimtis – 2 lapai, rašyti ranka. Yra

ir V. Komaro parašas.

Perėmimo akto nuoraše užfiksuota, kad 1940 m. rugsėjo mėn. 15 d. komisija, susidedanti iš pirmininko, žemės ūkio ministerijos įgaliotinio agronomo Juozo Ragalskio, narių – Baisogalos valsčiaus savivaldybės atstovo seniūno Prano Šveiščio, Baisogalos ūkio komiteto atstovo Stasio Žilinsko, dalyvaujant buvusiam administratoriui Kaziui Gerulevičiui ir buvusiam ūkvedžiui Juozui Vedarui, perėmė Baisogalos ūkį, esantį Baisogalos valsčiuje, Kėdainių apskrityje. Iš perėmimo akto aišku, kad 1940 m. ūkis turėjo 1017,24 ha bendro ploto. Dirvožemis – priemolis ir priemolis, Žemės reljefas mažai banguotas. Melioracija: drenuota degto molio vamzdžiais. Ūkis yra 2 km nuo Baisogalos geležinkelio stoties, ¼ km nuo Baisogalos pašto, 10 km nuo Grinkiškio pieninės, 46 km nuo Kėdainių apskrities miesto, ¼ km nuo Baisogalos miestelio. Raštą pasirašė Baisogalos ūkio ūkvedys Juozas Vedaras, Zažecės ūkvedys Henrikas Nekrošius, Maralynės ūkvedys Kazys Zvėga, Jadvimpolio ūkvedys Petras Glibauskas bei turtą priėmęs Baisogalos valstybinio ūkio kasininkas ir sandėlininkas Balys Gavėnas. Rašto pabaigoje – apvalus Baisogalos valstybinio ūkio administratoriaus antspaudas.

Protokolas surašytas ranka, tardymas vyko rusų kalba, kurią V. Komaras puikiai mokėjo. Tardymas prasidėjo 1940 m. liepos 23 d. 9 val. ryto. Pirmiausia jis buvo paprašytas smulkiai papasakoti savo autobiografiją. Antrasis klausimas – kur jis buvo imperialistinio karo (I pasaulinio karo) metu. Tardymas pratęstas po 17 val. ir vyko iki vėlaus vakaro. Į paskutinį klausimą sekė konkretus, atviras ir tiesus V. Komaro atsakymas: „Aš neigiu tai. Špionažo veikla neužsiiminėjau...“

Liepos 24 d. rytą tardymas pratęstas, vyko iki 15 val. Dar vienas papildomas tardymas prasidėjo spalio 12 d. 21 val. vakaro. „Jūs suimtas kaip aktyvus špionažinės žvalgybos agentas. Ar ketinate tardymo organams teikti atvirus parodymus?“ Į šį klausimą dvarininko atsakymas: „Neigiu tai. Špionažinė veikla neužsiiminėjau“. Apklausa baigta spalio 12 d. 0.35 val. V. Komaro parašas po protokolu – labai pavargusio, iškankinto žmogaus.

V. Komarą nuteisė pagal Rusijos Baudžiamojo kodekso straipsnį 58-4. Pažymėta, kad darbininkams nesudarė normalių darbo sąlygų, žiauriai išnaudojo, uždėdavo pinigines baudas, reiškė nepasitenkinimą komunistais. Teigiama, kad V. Komaras prisipažino esąs kaltas, nors visuose tardymo protokoluose užfiksuota, jog neigė kaltinimus. Žinoma, įtraukti

ir liudininkų parodymai: Pociaus, Bogužo, Anceriavičiaus. To pakako, kad būtų išvežtas į Sibirą, prieš tai tapęs kaliniu nr. 237.

Komarų giminė aplanko Baisogalos dvarą, kuriame dabar įsikūręs Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Gyvulininkystės institutas, Baisogalos bažnyčią, uždega protėviams atminimo žvakeles ten esančiame šeimos laidojimo rūsyje. Čia vaikaičio dėka įmontuota balta marmuro plokštė tarsi sugrąžina šviesios atminties dvarininką Vladislovą Komarą į savo tėvoniją ir dar kartą primena visiems Lietuvos bajorų šūkį – TIESA, GARBĖ, ORUMAS. Anot šios garbingos giminės palikuonio ilgamečio Panevėžio apskrities bajorų vado, LBKS maršalkos Egidijaus Matulevičiaus (h. *Komar*), tas mums paliktas priesakas kiekvieną įpareigoja prieš ištariant žodį ar pradėdant darbą, pagalvoti, ar jis bus teisingas, garbingas, orus, nes bajoriška kilmė nesuteikia privilegijų, o tik labai įpareigoja.

2014 m. pirmą kartą po sovietmečio Baisogalos dvare iškilmingai paminėtas V. Komaro gimtadienis (135-asis), kuriame dalyvavo giminės iš Lenkijos ir Lietuvos, Šiaulių vyskupas Eugenijus Bartulis ir Baisogalos Švč. Trejybės bažnyčios klebonas Tomas Janavičius, Lietuvos mokslininkų sąjungos prezidentas Jonas Jasaitis, A. Stulginskio žemės ūkio universiteto Agronomijos fakulteto dekanas (dabar Lietuvos Respublikos Seimo pirmininkas) profesorius Viktoras Pranckietis, Baisogalos seniūnas Romas Kalvaitis, Gyvulininkystės instituto direktorė Violeta Juškienė, kiti garbūs svečiai. Kauno choras „Saluto“, vadovaujamas Ramutės Štreimikytės, paruošė specialiai šiai progai skirtą programą. Baltoji kolonų salė atgijo nuo skambančių dainų, nuo kaunietės Violetos Bakutienės parengto spektaklio, skirto V. Komarui atminti. Prie Baisogalos Švč. Trejybės bažnyčios Komarų giminės kriptos buvo pastatytas Šv. Vladislovo paminklinis koplytstulpis (autorius – tautodailininkas Edvardas Bialokopytovas), ant kurio ypatingas įrašas – „Komarams dėkingi baisogaliai“.

Šv. Vladislovas žiūri į garsios giminės kriptos duris, tarsi laimindamas šviesius ir gerus jų darbus Lietuvai.

Nuotraukos iš Inos STUOGĖS ir Nijolės Marijos MILAKNIENĖS asmeninių archyvų.

ATGARSIAI

Išleistas enciklopedinio leidinio „LIETUVOS BAJORAI“ pirmasis tomas

istorinės nuotraukos. Knygos dizaineris – Liudas Nekrošius.

Tiems bajorams, kurie dar tik ruošiasi pateikti medžiagą antrajam ar vėlesniems tomams, pirmiausia pravartu susipažinti su leidinio sudarytojo ir redaktoriaus pratarme „Apie tai, kas išskiria, o ne atskiria“, išspausdinta knygoje:

„Anot išmintingojo Cicerono, istorija – tikras praeities liudininkas, tiesos šviesa, gyvoji atmintis. Nors dauguma LBKS narių darbų susiję su kultūra, kultūros paveldu, istorinis aspektas dominuojantis. Nenuostabu, nes protėvių užtarnauta garbė tarsi šviesulys, kuris lydi ir, be abejo, visada lydės tai, kas vyko Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) laikais, 1831 ir 1863 metų sukilimų dienomis, carinės priespaudos ir sovietinės okupacijos metais. Ypač

Atspausdinta seniai laukta knyga, kurios parengimas užtruko beveik metus. Lapkričio 4-ąją ji pristatyta Kauno karininkų ramovėje.

Iškilmės prasidėjo Lietuvos bajorų Kauno krašto sąjungos vėliavos pašventinimu. Enciklopedijos sutiktuvėse dalyvavo ne tik giminių, kurios aprašytos knygoje, atstovai, bet ir nemažai žinomų asmenybių, įvertinusių naująjį leidinį. Kaip gimė toji knyga, papasakojo jo sudarytojas ir redaktorius Leonas Peleckis-Kaktavičius. Buvo pasakyta daug gražių žodžių enciklopedinio leidinio rengėjams, ypač Organizacinės-kūrybinės grupės vadovei Aistei Grybauskienei. Iš visų Lietuvos kampelių atvykusių bajorų laukė vaisės ir aukšto meninio lygio koncertas. Susirinkusiems koncertavo solistai Kristina Zmailaitė ir Edmundas Seilius bei Jazz quartet – Danielius Praspaliauskis (saksofonas), Romualdas Milašius (klavišiniai), Andrejus Daugirdas (bosinė gitara), Arvydas Vainius (mušamieji).

Enciklopedinio pobūdžio 243 puslapių leidinyje – Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajorų palikuonių 78 giminių istoriniai ir biografiniai duomenys, herbai, genealoginiai medžiai, schemas,

Nuotraukoje iš LBKKS archyvo: Sutiktuvių vakaro vedėja Dalia Teišerskytė.

Lapkričio pabaigoje enciklopedinis leidinys „Lietuvos bajorai“ įteiktas Lietuvos Respublikos Prezidentui Valdui Adamkui, dėl ligos negalėjusiam dalyvauti knygos sutiktuose. Nuotraukoje dešinėje - Aistė Grybauskienė, kairėje - Aleksandra Gudžinskienė.

išskirtiniai bajorijos nuopelnai Lietuvos rašytiniam žodžiui, mokslui, nepriklausomybei.

(...) O koks bajorų vaidmuo Lietuvos šiandieniniame gyvenime, labai taikliai yra pastebėjęs LBKS vadas Perlis Vaisieta, paraginęs neleisti apdulkėti Bajorystės pripažinimo aktams – kad jie kiekvienam ir kasdien primintų, ką esi padaręs ir ką dar privalai atlikti, kad pateisintum bajoro vardą. Tai – paraginimas geriems, prasmingiems, kilniems darbams ir sumanymams įgyvendinti.

Šio enciklopedinio pobūdžio leidinio rengėjai įsitikinę, jog tai tik pirmasis panašaus pobūdžio tomas, turintis teisę į tęsinius, kuriuose prisistatys

jau kiti bajorų palikuoniai. Nors tekstai pateikti remiantis archyvine medžiaga, po kiekvienu iš jų yra autoriaus vardas ir pavardė. Be konkrečios faktinės medžiagos kai kur rasite ir vieną kitą legendą, įdomesnę atsiminimą, pastebėjimą, kurie, viliamės, tik priartins pažintį su ta ar kita garbinga gimine.

Knygoje – ne tik spalvoti giminių herbai, bet ir genealoginiai medžiai arba schemas, ir retesnės vieną ar kitą giminę pristatančios fotografijos.

Bajorystės linija – tai, kas sieja visus čia draugėn atėjusius. Garbė, Tiesa, Orumas – ne šiaip sau žodžiai, dažnai lydintys tuos, kurie iš savo protėvių paveldėjo išskirtinį vardą. Ir tos knygos eilutėse, o ir tarp eilučių – tai, kas išskiria, o ne atskiria.

Ta proga norėtusi atskirai paminėti daugelį šios knygos faktų, įvykių, vardų, nes jau ne tik mūsų protėviai daug nusipelnę savo Tėvynei, bet ir jų atžalos. Tačiau skaitytojas pats labai nesunkiai tuo įsitikins. Taip, tarp pastaraisiais dešimtmečiais gyvenusių bajorų palikuonių būta ir už Lietuvą galvas paguldžiusių partizanų, ir Sibiro gulagus, sovietines represijas iškentusių, amžino įšalo žemėje pasilikusių, ir „Katalikų Bažnyčios Kroniką“ platinusių, ir Sausio 13-osios bei kituose Atgimimo įvykiuose savo meilę gimtajam kraštui įrodžiusių. Daug ir šiandien didelių, gražių darbų Tėvynės labui darančių.“

Dalios Čiočytės nuotraukoje: Iškilnių akimirka.

„L. b.“ inf.

ĮSPŪDINGA KELIONĖ

Nijolė BAJORIENĖ,

h. *Grzymala* bajorė

Panevėžio bajorų grupė 2017 m. gruodžio pradžioje aplankė Žemaitijos sostinę. Telšiuose mūsų laukė ne tik puikiai nusiteikęs gidas Andrius Dacius, bet ir pasidabinęs miestas, papuošta žaliaskarė eglė.

Kelionė po miestą buvo įspūdinga. Ji prasidėjo nuo turgaus aikštėje pamatytos skulptūros „Meškos pėda“ – skulptoriaus Osvaldo Neniškio ir architekto prof. Algirdo Žebrausko kūrinio. Tikima, kad, įdėjus ranką į akmenyje įspaustą leteną, tapsi stiprus kaip meškinas. Žemaičių stiprybės, tikėtina, įgijo ir bajorai aukštaičiai. Pamatyta ir daugiau skulptūrų, susijusių su Žemaitija. „Žemaitijos gaublys“ – Vilniaus dailės akademijos Telšių fakulteto studento Artūro Valiūno baigiamasis darbas, kuriame pavaizduotos Žemaitijos vietovės, atitinkančios realų žemėlapi. Turgaus aikštėje visus nustebino žaidimas skulptūra „Pažink Žemaitijos sostinę“ (Valdo Janausko kūrinys), sukurta 2009 m. Ant stovo pastatytoje plokštumoje – Katedros, Šv. Mikalojaus cerkvės, Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčios, Vyskupų rūmų, senosios miesto mokyklos, Žemaitijos kaimo muziejaus, Rainių kančios koplyčios, Turgaus aikštės figūrėlės. Mūsų mažoji ekskursantė Marta, padedama gido, judino skulptūros lentą, rideno metalinį rutuliuką objektų link, ir taip nukeliavo iki duobutės su miesto laikrodžio simboliu, kuriame taip pat įsikūrusi meška, sauganti miestą ir skaičiuojanti laiką.

Įspūdinga architekto A. Žebrausko skulptūra „Rotušės šulinys“. Šioje vietoje iki karo stovėjo miesto šulinys. Apie tai byloja 1905 m. nuotrauka. Tuo metu buvę labai daug arklių. Iš vienos šulinio

pusės bomuose buvo girdomi arkliai, iš kitos gerdavo žmonės. Pasak senųjų Telšių miesto gyventojų, Rotušės šulinyje ir per didžiausią sausrą vanduo neišdžiūdavo. Dabartinė skulptūra atkartoja dalį buvusio šulinio, o ant keturių šulinio plokštumų planuojama įrengti medalių ekspoziciją.

Netoli Rotušės šulinio turgaus aikštėje dar vienas architekto A. Žebrausko ir skulptoriaus O. Neniškio kūrinys – „Lietuvos skalikas“. Ši šunų rūšis žinoma nuo XIV a., bet veislė per šimtmečius maišydavosi su kitomis ir XX a. jai iškilo pavojus išnykti. Telšiškis Zigmantas Goštautas, dirbęs gamtos apsaugos Telšių komitete, pasitaręs su Vilniaus universiteto gamtos fakulteto dėstytoju Viktoru Bergu, žinomu kinologu, pradėjo sunkų selekcininko darbą atkuriant šią šunų veislę. Sumanymas pavyko, o jam atminti – ši skulptūra.

Dar viena labai graži skulptūra „Skrynias“, kurios autorius – prof. Romualdas Inčirauskas. Ji skirta priminti išnykusios Telšių žydų diasporos svarbą ne tik Telšių, Žemaitijos, bet ir daug platesnėje geografinėje erdvėje. Juk Telšiai – vienas svarbiausių žydų, gyvenusių Žemaitijoje, centrų. Dar 1873 m. buvo įsteigta žydų aukštoji mokykla „JEŠIVA“ (mokykla tęsia savo veiklą Klivlende, JAV), kurioje TORA dėstoma visame pasaulyje žinomu Telšių metodu. Čia, Telšiuose, tarpukaryje gyveno vyriausiasis Lietuvos rabinas, buvo atidaryta pirmoji Lietuvoje žydų mergaičių progimnazija, gyveno gausi ir turtinga žydų bendruomenė. Trynėme R. Inčirausko kūriniui – medaliui „Žydukai“ nosį, tikėdamiesi, kad žydukas gali atnešti pinigų ir

Egidijaus MATULEVIČIAUS nuotraukoje: Bajorai sūrio „Džiugas“ degustacijoje.

išminties.

Bajorų akį patraukė jauki kavinukė „Pitlius“ su atminimo lentele, skirta Kiprui Petrauskui. Iki karo čia buvo restoranėlis, kuriame svečiuodavosi pasaulinio garso tenoras. Kavinukėje yra senovinis patefonas, prisimenant garsųjį atlikėją, lankytojams pageidaujant galima išgirsti iš senovinių plokštelių sklindančių jo dainų. Čia turėjome progą išgerti kavos ir nusifotografuoti.

Praėjome pro Didžiąją žemaičių sieną. Kaip mėgsta pajuokauti žemaičiai, pasaulyje žinomos dvi didžiosios sienos: Kinijoje ir Žemaitijoje. Pastaroji įtikinamai demonstruoja ypatingą šio krašto pagarbą savo kalbai, papročiams, unikaliai istorijai. 2010 m. rugsėjo 30 d. iškilmingai atidaryta Didžiosios žemaičių sienos pirmoji meninė plokštė, menanti, kada istoriniuose šaltiniuose pirmą kartą paminėta Žemaitija. Herojišką, ypač daug aukų pareikalavusią žemaičių krašto kovą įprasmina meninė plokštė „Žymiausi Žemaitijos mūšiai“ (prof. R. Inčirauskas). Kita plokštė „Europos krikštas“ skirta paminėti Žemaitijos – paskutinės Europos istorinės žemės, užbaigusios Europos christianizacijos ir šiuolaikinės Europos susiformavimo procesą.

Meninę plokštę, skirtą Žemaitijos krikšto 600 m. jubiliejui, atidengė Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė. Telšiškiai tiki, kad 2019 m., kai Žemaitija ir Lietuva iškilmingai minės istorinės Europos žemės pirmojo paminėjimo istoriniuose šaltiniuose 800 m. jubiliejų, Didžioji žemaičių siena bus užbaigta ir pasitarnaus krašto istorijos pažinimui, pilietiškumo ugdymui ir identiteto išsaugojimui.

Savo viešnagę Telšiuose baigėme aplankę sūrio „Džiugas“ namus-muziejų, kuris įkurtas 2016 m. Jo pirmajame aukšte įrengta ekspozicija supažindina su pieno pramone, pieno produktų gamybos tradicijomis Žemaitijoje bei kietojo sūrio „Džiugas“ gamybos istorija. Apžiūrėję muziejų turėjome galimybę padegustuoti sūrį. Prisiragavę sūrio, prisipirkę lauktuvių, pilni gerų emocijų jau temstant patraukėme Panevėžio link.

„VISI BAJORŲ KELIAI VEDA Į PALĖVENĖS DVARĄ...”

Teresė Nijolė PREIDIENĖ,
h. *Samson* bajorė

Taip rugpjūčio 4 d. pasveikino Šiaulių krašto bajorų vadė Diana Valskienė (h. *Oksza*) iš įvairių Lietuvos kampelių susirinkusius bajorus. Kiekvieną viduvasarį apima ypatinga trauka pamatyti nuolat gražėjantį Palėvenės dvarą ir visada mūsų laukiančius jos šeimininkus Nijolę (h. *Komar*) ir Algį Milaknius. Tai suburia dvasingam pabendravimui. Šis, XXI sąskrydis, buvo nepaprastas – skirtas mūsų vaikams ir anūkams. Pats laikas bajoriškas tradicijas, nuveiktų darbų apmąstymus perduoti augančiam jaunimui.

Tradiciškai patrankos šūviu, kurį iššovė vienas iš vyresniųjų bajoraičių Džiugas (h. *Grzymala*),

prasidėjo sąskrydis. Šis jaunuolis ir bajoraitė Ainė (h. *Samson*) nuo mažens dalyvavo daugelyje renginių, stengėsi nepraleisti ir sąskrydžių Palėvenėje. Jie užaugo mūsų akyse nuo penkerių metų. Juos vejasi ir kiti bajoraičiai. Kiekvienas buvo pakviestas vardu, pristatytas, kiekvieno galvą papuošė simbolinė karūna. Jautru buvo matyti, kaip jie atrodė svarbūs sau ir kitiems. Pagiriamasis žodis skirtas tų vaikų tėvams, seneliams, kad jie skatina vaikus domėtis giminės praeitimi, maloniai skambėjo jų senoviški didingi lietuviški vardai.

Kaip visada, vyko daug smagių atrakcijų,

Sąskrydžio dalyviai.

Jaunieji bajoraičiai sąskrydyje.

kurios prasidėjo žvejų varžybom ponios Nijolės gėlynų apsuptame tvenkinyje. Žvejų komandoje privalėjo dalyvauti ir mažieji bajorai. Džiūgavo visi, kai mažos rankutės traukė iš tvenkinio ir skaičiavo savo ir tėvų pagautas žuvytes. Tai virto gražia gyvūnijos pažinimo pamoka.

Atskira šventės dalis – muilo burbulų šou. „Burbulų dėdė“ labai pasistengė, kad ne tik vaikams, bet ir suaugusiems būtų įdomu. Visi gaudė burbulus, pūtė balionus, džiaugėsi. O kai į spalvingą indą rankas sumerkė vaikai ir suaugę, nuo juoko skambėjo visas Palėvenės parkas. Visą laiką veikė pripučiami batutai. Krykštavo visi, nebijodami sušlapti, kai ant galvos sprogo balionai, pripildyti vandens.

Ir suaugusieji nebuvo nuskriausti: visą vakarą galėjo pertis karštoje kaimiškoje pirtelėje, maudytis Lėvens upėje. Vyko nuostabi mugė, kurioje meniškus odos papuošalus demonstravo Loreta Kujelienė (h. *Topor*). Aukciono metu daugelis vyrų padovanojo ir papuošė savo žmonas puikiais odos papuošalais. Dalis suvenyrų buvo palikta papuošti dvaro menę. Visą vakarą nenuilstamai linksmo muzikantų grupė iš Veprių (Ukmergės r.), vadovaujama Edvardo Ratauto, garsaus akordeonisto Algirdo Ločerio mokinio, ponios Nijolės mokslo draugo. Šalia liepsnojančio laužo dideli ir maži suko ratelius, šoko ir garsiai skambėjo „Žemėj Lietuvos ąžuolai žaliuos...“

Renginys tęsėsi, ištvermingieji liko nakvoti

dvaro „palociuose“. Tik nesibaigė darbas mūsų „televizijos laidų kūrėjui“ Steponui Kubeckui, visą šventę su kamera gaudžiusiam įdomius kadrus. Jau kitą dieną galėjome grožėtis jo sukurtu filmu, gėrėtis nepakartojamais šventės vaizdais.

Visų Panevėžio bajorų renginių, suėjimų, taip pat ir šių tradicinių švenčių – sąskrydžių – organizatorius yra mūsų vadas Egidijus Matulevičius (h. *Komar*), pastoviai atrandantis naujų idėjų, minčių.

Kiekvienas į sąskrydį Palėvenėje atsivežė savos širdies šilumą, gražų žodį, glaudė prie savęs mažuosius bajoraičius. Teauga graži vyresniųjų pamaina!

Egidijaus Matulevičiaus nuotraukos

BŪKITE PAŽĖSTAMI – LIETUVOS BAJORŲ KAUNO KRAŠTO SĄJUNGA

Istoriniai faktai apie Lietuvos bajorų Kauno krašto sąjungos ištakas.

Kai 2017 m. gruodžio 9 d. įvyko LBKS Senato posėdis, kurio metu visos Lietuvos kraštus atstovaujančios bajoriškos organizacijos, išskyrus Kauno apskrities bajorų draugiją, pasirašė bendradarbiavimo sutartį su LBKS, Kaunas ir jame gyvenantys bajorai tarsi išnyko iš LBKS žemėlapių. Daugeliui kauniečių buvo nepriimtinas toks sprendimas, tiesiogiai pažeidęs bajorišką priesaiką ir statutą.

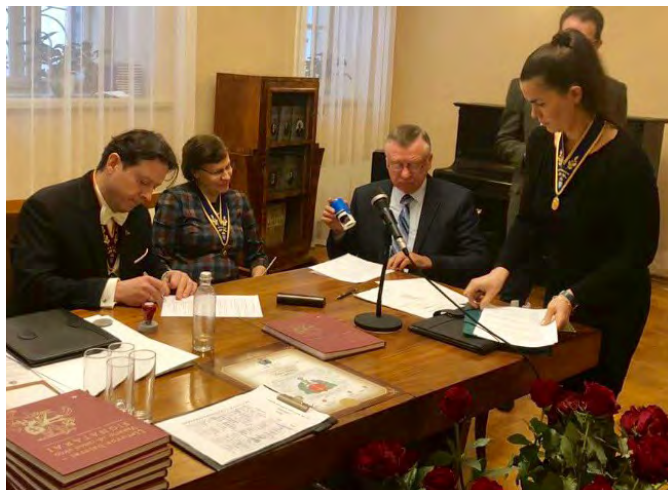
Tuomet ir susibūrė besąlygiškai LBKS ir jos veiklą remiantys Kauno bajorai ir įkūrė naują organizaciją - Lietuvos bajorų Kauno krašto sąjungą (toliau **LBKKS**). 2018 m. vasario 17 d. ji pasirašė su LBKS bendradarbiavimo sutartį, tokiu būdu sugrąžindama Kauną į LBKS žemėlapių ir įgydama teisę oficialiai atstovauti LBKS Kauno krašte. Simboliška, kad tas prasmingas aktas įvyko Signatarų namuose, kur prieš 100 metų buvo atkurta Lietuvos nepriklausomybė. Tokiu būdu LBKKS pavyko atstatyti du dešimtmečius puoselėtą Kauno bajorijos bendradarbiavimą su LBKS.

LBKS Senatas 2018 m. vasario 17 d. sprendimu panaikino 2014 m. kovo 29 d. sprendimą, kad "Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos Kauno krašto padalinys yra veikiantis Kauno apskrities bajorų draugijos (KABD) pagrindu"

ir tuo pačiu priėmė sprendimą "įgalioti Lietuvos bajorų Kauno krašto sąjungą organizuoti Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos Kauno padalinį". Nuo tos dienos Lietuvos bajorų Kauno krašto

LBKS ir LBKKS vadų pavaduotoja Aistė Grybauskienė.

2018-02-17. Signatarų namai, Vilnius. Sutartį pasirašo LBKS vadas Perlis Vaisieta ir LBKKS vadas Zigmantas Dargevičius.

sąjunga yra vienintelė organizacija, atstovaujanti visus Kauno krašto bajorų interesus Lietuvos bajorų karališkojoje sąjungoje ir tęsianti ilgametės kultūrinės-istorinės bajoriškąs tradicijas. LBKS ir LBKKS bendradarbiavimo sutarties dėka nuo 2018 m. vasario 17 d. Kauno krašto bajorų legitimacijos funkcijas oficialiai vykdo tik LBKKS.

Žmonės ir veiklos su Lietuvos bajorų Kauno krašto sąjungos vėliava.

LBKKS subūrė pozityvius bajorus, kurių jaunatviška energija ir brandi patirtis prikels Kauno bajoriją suklestėjimui bei neš šios organizacijos vėliavą, kaip taikos, džiaugsmo, gėrio, meilės simbolį Kaunui ir Lietuvai.

2018 m. vasario 12 d. įvyko asociacijos „Lietuvos bajorų Kauno krašto sąjunga“ steigiamasis

susirinkimas. Susirinkime dalyvavo 50 steigėjų, pasirašiusių steigimo sutartį, patvirtinti įstatai, vadu išrinktas Zigmantas Dargevičius.

LBKKS steigėjai kartu su Kauno miesto garbės piliečiais Jūrate ir Česlovu Norvaišomis, poete, visuomenės veikėja Dalia Teišerskyte išrinko LBKKS tarybą. Tarybos nariais tapo šie bajorai: prof. Audrius Lopata, LBKS garbės vadas Juozas Kameneckas, Aleksandra Gudžinskienė, Stasys Knystautas, Aistė Grybauskienė, Mykolas Kazlauskas, Edita Dargevičiūtė, Rasa Gudonavičienė, Jurgis Kameneckas, Lina Keršytė, Vilmantas Gudonavičius, Henrieta Račylienė, Irmantas Gudonavičius, Nerijus Keršis.

LBKKS draugėn subūrė energingus ir veiklius bajorus, pasiryžusius kurti, veikti, įgyvendinti būtinus šiems laikams pokyčius. Organizacija vienija tuos bajorus, kurių gyvenime, veikloje ir siekiuose ne žodžiuose, o realiose veiklose dominuoja mūsų Sąjungos pamatinės vertybės principai – Garbė, Tiesa, Orumas.

Naujai susikūrusi Kauno krašto sąjunga per pirmų veiklos metų devynis mėnesius surengė ir dalyvavo dešimtyje renginių, skirtų Lietuvos šimtmečiui ir bajorijos veiklai aktyvinti. Tai - Lietuvos nepriklausomybės šimtmečio paminėjimas, Nepriklausomybės atkūrimo 28-ųjų metinių šventė, Šv. Velykos bajoriškai, Motinos dienos šventė, Kauno įgulos karininkų ramovės gimtadienis, Bajorystės aktų pripažinimo šventė, Edukacinė išvyka į Aluonos malūną ir Žeimių apylinkes, prof. Konstantino Bogdano atminimo pagerbimas ir kt.

LBKKS tarybos nariai.

2018-03-11, Kaunas. Gėlės nuo LBKKS bajorų prie Nepriklausomybės paminklo.

Edukacinės išvykos į Aluonos malūną ir Žemių apylinkės dalyviai.

Vienas ryškiausių renginių, kuriuos organizavo LBKKS, - knygų „Lietuvos bajorai“ (enciklopedinis leidinys, I tomas) ir „Lietuvos bajorai - Vasario 16-osios Akto signatarai“ sutiktuvės Kauno įgulos karininkų ramovėje.

Kiekvienoje bajoriškoje asmenybėje užkoduotas garbus, veiklus ir stiprus genofondas. Kiekvienas iš mūsų galime daug, bet tik susibūrę ir susitelkę esame didelė jėga, gebanti kurti, skleisti, puoselėti gerį vienas kitam ir vardan Lietuvos.

**Daugiau informacijos apie LIETUVOS
BAJORŲ KAUNO KRAŠTO SĄJUNGOS veiklą
skaitykite <http://www.lbks-kaunas.lt/>
Nuotraukos iš LBKKS archyvo.**

Parengė LBKS ir LBKKS vadų pavaduotoja

Aistė Grybauskienė (h. Pobog)

2018-11-04, Kauno įgulos karininkų ramovė. Enciklopedinio leidinio „Lietuvos bajorai“ I tomo pristatymas. Knygos bendraautorių priekyje – redaktorius sudarytojas Leonas Peleckis-Kaktavičius ir Organizacinės-kūrybinės grupės vadovė, LBKS ir LBKKS vadų pavaduotoja Aistė Grybauskienė.

LBKS KRONIKA

2017 METAI

Lapkričio 12 d. Vytautui Buterlevičiui (h. *Pilava* (Pilawa), Lietuvos nusipelnusiam meno veikėjui, vienam žymiausių liaudies sceninio šokio choreografų, LBKS senatoriui sukako 80. Maestro draugai, bendražygiai ir mokiniai, vadovaujantys dešimčiai geriausių Kauno miesto tautinio meno kolektyvų, pagerbdami jo nuopelnus tautiniam menui, padovanojo jubilatui (ir, žinoma, tautinio šokio gerbėjams) jo autorinių kūrinių koncertą. Kauno miesto vadovybė už nuopelnus Kauno miesto kultūrai apdovanojo V. Buterlevičių II laipsnio Santakos garbės ženkle.

Egidijaus Matulevičiaus nuotraukoje (iš kairės į dešinę): Kauno m. meras Visvaldas Matijošaitis, Birutė Navickaitė-Buterlevičienė, Vytautas Buterlevičius, Vygaudas Ušackas.

Gruodžio 9 d. Telšiuose, Karolinos Praniauskaitės viešojoje bibliotekoje vyko trečiasis ir paskutinis 2017 m. Senato posėdis.

Išvažiuojamame posėdyje:

- parodyta dokumentinio filmo apie žemaičių bajorę poetę K. Praniauskaitę premjera;

Jurgio Pleskačiausko nuotraukoje: Tik ką pasirašyta bendradarbiavimo sutartis tarp LBKS ir LBKS kraštų.

- iškilmingoje aplinkoje **pasirašyta bendradarbiavimo sutartis tarp LBKS ir LBKS kraštų;**

- apsvaistytą Lietuvos Nepriklausomybės 100-mečiui skirtą bendrą renginių programą;

- po skanių žemaitiškų pietų vyko ekskursija po Telšius, kurią įdomiai pravedė prof. Algirdas Žebrauskas - Nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatas, Žemaičių šlovės žvaigždės kavalierius, Telšių miesto Garbės pilietis.

2018 METAI

Sausio 4 d. Lietuvos Kariuomenės Šv. Ignato bažnyčioje aukotos Šv. Mišios už Lietuvos Nepriklausomybės 100-metį ir projekto „Tūkstantmečio odisėja“ jachtos „Ambersail“ įgula.

Šv. Mišių metu, kurias aukojė Lietuvos kariuomenės vyriausiasis kapelionas plk. lt. mjr. Rimas Venckus, buvo pašventinta specialiai šiai progai sukurta LBKS vėliava – jūrinis vimpelas, su kuriuo „Ambersail“ jachta apiplauks buruiotojų Everestu vadinamą Horno ragą, skiriančią Atlanto ir Ramųjį vandenynus. Pašventintą LBKS jūrinį vimpelą jachtos kapitonui Stanislovui Butkevičiui, kuris drauge su „Ambersail“ įgula netrukus mes iššūkį Horno ragui, visų LBKS narių vardu iškilmingai įteikė LBKS vadas P. Vaisieta.

Iškilmes užbaigė „Lietuva brangi“, giesmę kartu su ansambliu „Ave Musica“ traukė į bažnyčią susirinkę bajorai ir miestelėnai.

Jurgio Pleskačiausko nuotraukoje: Renginio dalyviai su pašventinta specialiai šiai progai sukurta LBKS vėliava.

Sausio 6 d. tradiciniame Vilniaus krašto bajorų sąjungos (VKBS) naujametiniame pokilyje Vilniaus Rotušėje pasitikome Lietuvos Nepriklausomybės 100-mečio paminėjimo metus. Renginyje dalyvavo: LBKS vadas P. Vaisieta, Šv. Kazimiero ordino didysis magistras H. Armoška-Eismontas su p. Agne, LBKS ambasadorė Lenkijoje I. Sapinska, A. Šlezevičius su p. Janina, Vilniaus įgulos Karininkų ramovės vado pavaduotojas G. Aukštikalnis, Rotary klubo nariai, LBKS projektų rėmėjai dr. J. Šarkus ir G. Grigaliūnas su poniomis, LBKS Garbės vadas K. Ignatavičius, LBKS kancleris A. Verbickas, LBKS Legitimacijų tarybos pirmininkas A. Rukas Daujotis, Klaipėdos krašto vadas J. Mockus ir Tauragės krašto vadas A. Stankus su

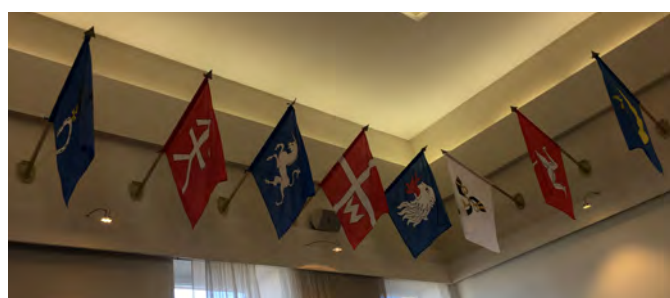

Vidmanto Kažukauskio nuotraukoje: VKBS nariai naujametiniame vakare su svečiais.

poniomis ir kt.

Koncertavo tarptautinių pianistų konkursų laureatė, LBKS narė G. Gedvilaitė, svinguojantis retro merginų ansamblis „The Ditties“, vakarą vedė aktorė V. Kochanskytė. Vaisės, jubiliatų sveikinimai, loterija (skirta paminklinio akmens Žalgirio mūšio lauke pastatymui) ir akordeono, saksofono bei fortepijono garsų muzika sukūrė jaukią vakaro atmosferą.

Sausio 27 d. Panevėžio apskrities bajorai lankėsi Kraštotyros muziejuje. Apžiūrėję ekspoziciją, dalyvavo edukacinėje programoje „Vienu balsu“. „Ar žinote, kokia Lietuvos Nepriklausomybės Akto dingimo istorija? Kodėl mūsų vėliava trispalvė? Koks valstybingumo simbolis seniausias?“ – sėkmingai sprendė šias ir kitas istorines užduotis. Edukacinė programa skirta Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmečiui.

Audronės Musteikienės nuotraukoje: Herbinės vėliavos Vilniaus įgulos Karininkų ramovėje.

Vasario 13 d. vyko Lietuvos Nepriklausomybės 100-ųjų metinių ir Lietuvos bajorų draugijos 90-ųjų metinių minėjimas Vilniaus įgulos Karininkų ramovėje. Programoje – LBKS herbinių vėliavų nuolatinės ekspozicijos atidarymas bei Vytauto Didžiojo biusto (autorius – prof. K. Bogdanas) dovanojimas Vilniaus įgulos Karininkų ramovei.

Vasario 17 d. ketvirtajame 2017-2018 m. kadencijos Senato posėdyje, vykusiame Signatarų namuose, nuspręsta:

- panaikinti 2014.03.29 LBKS Senato nutarimo papunktį apie tai, kad „LBKS Kauno padalinys yra veikiantis įsteigtos Kauno apskrities bajorų draugijos (KABD) pagrindu“;
- išklausti naujai įkurtos Lietuvos bajorų Kauno

krašto sąjungos vadovybės pasiūlymą dėl bendradarbiavimo su LBKS;

- pritarti dėl Bendradarbiavimo sutarties pasirašymo tarp LBKS ir Lietuvos bajorų Kauno krašto sąjungos. Sutartį pasirašė: LBKS, atstovaujama vado P. Vaisietos, Lietuvos bajorų Kauno krašto sąjunga, atstovaujama vado Zigmanto Dargevičiaus;

- įgalioti Lietuvos bajorų Kauno krašto sąjungą organizuoti LBKS padalinį Kauno krašte ir artimiausio LBKS Senato posėdžio metu pateikti savo įstatus LBKS Senatui susipažinti bei pristatyti kandidatus, atstovausiančius Kauno krašto bajorus LBKS Senate;

- legitimuoti 34 naujus LBKS narius pagal kraštus: Vilniaus -15, Kauno - 13, Šiaulių - 6.

Po senato posėdžio Signatarų namuose vyko Lietuvos Nepriklausomybės 100-ųjų metinių ir Lietuvos bajorų draugijos 90-ųjų metinių minėjimas. Pristatyta knyga „Lietuvos bajorai – Vasario 16-osios Akto signatarai“.

Vasario 28 d. Lietuvos Nepriklausomybės 100-sios

Egidijaus Matulevičiaus nuotraukoje: Knygos „Lietuvos bajorai – Vasario 16-osios Akto signatarai“ pristatymas.

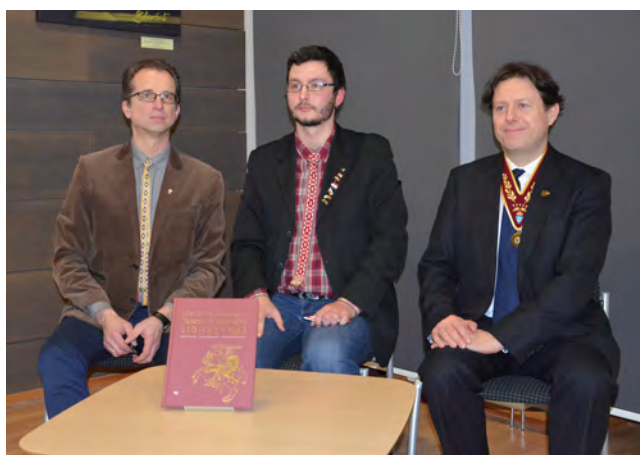
metinės paminėtos Varšuvoje.

Lietuvos Respublikos ambasadoriaus Lenkijoje dr. Šarūno Adomavičiaus kvietimu LBKS atstovavo Sąjungos vadas P. Vaisieta su žmona Rima. Po koncerto, vykusio priėmimo metu, LBKS vadas drauge su Griunvaldo vaitu Henryk Kacprzyk ir LR ambasadoriumi Lenkijoje Š. Adomavičiumi neformalioje aplinkoje aptarė LBKS vadovybės idėją dėl paminklinio akmens Griunvalde nuo dėkingos lietuvių tautos Žalgirio mūšio pergalei atminti. Šį projektą numatoma įgyvendinti iki 2020 m. liepos 15 d., kai bus minimos Žalgirio mūšio 610-osios metinės. Principinis pritarimas dėl paminklinio akmens įrengimo Griunvalde yra gautas ir iš Lenkijos ambasados Lietuvoje bei iš Lenkijos Kultūros ir Nacionalinio paveldo ministerijos.

Nuotraukoje iš LBKS archyvo: Lietuvos Nepriklausomybės 100-ųjų metinių paminėjimo akimirka Varšuvoje.

Kovo 9 d. Panevėžyje, Gabrielės Petkevičaitės Bitės apskrities bibliotekos konferencijų salėje vyko knygos „Lietuvos bajorai – Vasario 16-osios Akto signatarai“ pristatymas. Dalyvavo istorikas Deividas Ramanauskas, knygos leidėjai, koncertavo pianistas Emilis Šarinskas.

Egidijaus Matulevičiaus nuotraukoje (iš kairės): LBKS Panevėžio skyriaus vadas E. Matulevičius, istorikas D. Ramanauskas, LBKS vadas P. Vaisieta.

Kovo 10 d. Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo dienos ir Lietuvos bajorų draugijos 90-ųjų metinių minėjimas suorganizuotas Vilniaus įgulos Karininkų ramovėje. Kartu pristatyta knyga „Lietuvos bajorai – Vasario 16-osios Akto signatarai“, vyko šventinis koncertas. Dalyvavo Kovo 11-osios Akto signataras Kazys Saja ir istorikė Solveiga Lukminaitė.

Kovo 29 d. Šiaulių krašto bajorų sąjungos Seimelyje

Seimo Pirmininkas Viktoras Prancietis įteikia medalį rašytojui Leonui Peleckiui-Kaktavičiui (kairėje).

vade išrinkta Diana Valskienė.

Kovo 30 d. Panevėžyje Juozo Miltinio dramos teatre Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkas Viktoras Prancietis Gabrielės Petkevičaitės-Bitės atminimo medalį „Tarnaukite Lietuvai“ už visuomeniškai aktualią publicistiką, ugdančią tautiškumą ir dvasines vertybes, įteikė rašytojui, LBKS Garbės bajorui Leonui Peleckiui-Kaktavičiui.

Balandžio 6 d. Vilniaus krašto bajorų sąjungos tarybos narė Gražina Sakalauskienė suorganizavo antrą ekskursiją į Signatarų namus, nes dėl nedidelių patalpų ne visi norintys galėjo dalyvauti vasario 17 d.

Balandžio 7 d. prieš LBKS Senato posėdį prof. dr. Zigmantas Kiaupa skaitė pranešimą „LDK laikų bajorų laisvės ir pareigos valstybei“. **Penktajame 2017-2018 m. kadencijos Senato posėdyje nuspręsta:**

- panaikinti 2016 m. birželio 4 d. Senato nutarimo dalį dėl bajorystės patvirtinimo Andriui Krivickui, Audronei Krivickaitei-Muškei ir Petrei Laugalytei-Krivickienei;
- netenkinti A. Krivicko prašymo atleisti jį iš senatorių savo noru, bet už dokumentų klastojimą pašalinti iš LBKS senatorių;
- siūlyti LBKS Seimui už dokumentų klastojimą šalinti iš LBKS narių A.Krivicką, A.Krivickaite-Muškei ir P.Laugalytei-Krivickienę;
- įpareigoti minėtus 3 asmenis 10-ies darbo dienų laikotarpyje gražinti Bajorystės pripažinimo aktus ir bajoriškas regalias LBKS kancleriui A.Verbickui;
- patvirtinti 25 naujai legitimuotus asmenis: 10 iš Vilniaus, 10 iš Šiaulių ir 5 iš Panevėžio;
- įpareigoti Legitimacijų tarybą iki LBKS Seimo pateikti išvadą dėl D. Vervečkos bajorystės atitikimo LBKS Statutui;
- numatyti LBKS Seimo datą – gegužės 12 d. Vilniuje ir dienotvarkę: LBKS vado ir visų LBKS struktūrų ataskaitos, naujo LBKS vado rinkimai, naujos kadencijos senatorių ir LBKS struktūrų narių tvirtinimas, Garbės bajorų tvirtinimas, LBKS narių, pažeidusių LBKS Statutą šalinimas iš Sąjungos narių, kiti klausimai;
- patvirtinti 150 delegatų ir paskirstyti delegatus taip: Vilnius – 59 delegatai, Kaunas – 45, Klaipėda – 12, Šiauliai – 7, Panevėžys – 10, Telšiai – 10, Tauragė – 7 delegatai;
- pritarti dėl LBKS Statuto 3.3 punkto dalies pataisos: „LBKS nariai šalinami iš Sąjungos, jei jų veikla prieštarauja Statutui ir duotai priesaikai“;
- pristatyti kandidatūras dėl Garbės bajoro vardo suteikimo. Vilniaus bajorų siūlomi kandidatai: E.Varanauskienė, T.Budzys, B.Girevičius, D.Kasperavičienė, A.Bielinytė; Telšių: A.Vaitkevičius, K.R.Stanevičius; Klai-

pėdos: R.Čepienė, A.Bučys.

Balandžio 8 d. Valdovų rūmų Renesanso salėje įvyko LBKS Garbės bajoro (h. *Vanagas* (Jastrzębiec), senatoriaus, habilituoto mokslų daktaro, VGTU profesoriaus emerito, nusipelnusio architekto, Nacionalinės mokslo premijos laureato Jurgio Vanago knygos „ANTAKALNIS: kilmė, raida, žmonės“ pristatymas. Knyga pristatyta prof. dr. J. Vanago 85-ojo jubiliejaus proga. Prieš oficialų knygos pristatymą jubiliatui už gyvenimo nuopelnus įteikta padėka ir auksinis Lietuvos Šimtmečio ženklas nuo Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininko pirmosios pavaduotojos Rimos Baškienės.

Renginį pradėjo LDK Valdovų rūmų direktorius dr. Vydas Dolinskas – vienas iš knygos recenzentų. Ištraukas iš knygos skaitė renginio moderatorius P. Vaisieta, jas užbaigdamas retorine citata: „Užverstas paskutinis knygos puslapis. Autorius norėtų tikėti, kad ji buvo naudinga skaitytojui, siekiančiam geriau pažinti savo miestą, jo praeitį. Pažinti ją, pažinti savo krašto praeitį – būtina. Kai „įmame jausti grėsmę tautai, prigimtai tapatybei, saugančiai mūsų sąmonę, <...> turime grįžti ne tik į prieškarį, turime grįžti į LDK, į dar priešūninį laiką, prie Vilniaus, prie jo šventovių, <...> bokštų ir akmenų, prie svarbiųjų istorijos asmenų. Turime suvokti, kiek daug jų mintyse buvo Lietuvos, valstybės, valstybingumo. Turime prisiminti, kas mums atkakliai iš to laiko prisimenama: nėra Lietuvos be Vilniaus, kaip svarbiausio Lietuvos miesto, ir nėra Vilniaus be Lietuvos.“ *O ar yra Vilnius be Antakalnio?*“

Diskusijoje dalyvavo ir savo išvalgas apie knygą pristatė Vilniaus dailės akademijos (VDA) prof. dr. Algimantas Mačiulis bei VDA prorektorius ir leidyklos, išleidusios šią knygą, direktorius dr. Marius Iršėnas. Diskusiją apibendrino pats knygos autorius. Ilgiausių metų ir naujų kūrybinių sumanymų jubiliatui linkėjo ne tik gausūs renginio svečiai, bet ir bajorai iš visų Lietuvos kraštų.

Audronės Musteikienės nuotraukoje: Iškilnių akimirka.

Balandžio 14 d. Vilniaus krašto bajorų sąjungos Seimelyje:

- išklaustas ir patvirtintas VKBS vado Kazio Mackevičiaus ataskaitinis pranešimas;
- išklaustos ir patvirtintos ataskaitos:
 - o Legitimacijos komisijos pirmininko Donato Baikščio;
 - o Iždininkės Dainos Janilionienės;
 - o Revizijos komisijos pirmininkės Reginos Slavinskienės;
- pasiūlyta ir pritarta komisijų narių skaičiui:

Legitimacijos komisija - 7, Revizijos - 3, Etikos - 3;

- VKBS padėkomis apdovanoti nusipelnę nariai;
- išrinkti delegatai į 2018 m. gegužės 12 d. vyksiantį LBKS Seimą;

- pristatyti ir išrinkti VKBS tarybos nariai;
- dainavo Mokytojų namų ansamblis „Juodoji rožė“.

Balandžio 28-gegužės 5 d. VKBS narės Laima Bartkienė ir Daina Janilionienė organizavo kelionę į Lvovą (Ukraina) teatrą.

Gegužės 5 d. šeštajame 2017-2018 m. kadencijos Senato posėdyje nuspręsta:

- patvirtinti 13 naujai legitimuotų asmenų: 5 iš Vilniaus, 4 iš Kauno, 4 iš Šiaulių;
- pritarti, kad dabartiniai D.Vervečkos dokumentai neatitinka LDK bajorystę įrodančių reikalavimų pagal galiojantį LBKS Statutą;
- informuoti D. Vervečką, apie tai, kad jeigu jis iki š.m. gegužės 10 d. LBKS vadui, Senatui ir Legitimacijų tarybai nepateiks trūkstamų dokumentų kopijų el. paštu, bus teikiama Seimui dėl jo pašalinimo iš LBKS narių;
- įpareigoti LBKS vadą nedelsiant inicijuoti asociacijos «Lietuvos bajorų karališkoji sąjunga» bankroto bylą;
- atšaukti gegužės 12 d. LBKS Seimą ir jį sukviesti po LBKS bankroto administratoriaus paskyrimo.

Gegužės 27 d. ekskursiją „Praeities gyvenimo dvelksmas Rokiškio ir jo apylinkių dvaruose“ organizavo prof. dr. J. Vanagas, T. Budzys ir E. Varanauskienė. Aplankėme baroną Piotrą Roz Gasčionių dvare, apžiūrėjome Rokiškio bažnyčią. Gidė Onutė aprodė ir vaizdingai papasakojo apie grafų Tyzenhauzų išpuoselėtą Rokiškio dvarą. Apsilankėme ir pietavome architekto T. Budzio restauruotame poilsio centre „Žiogelis“.

Audronės Musteikienės nuotraukoje: Baronas Piotr Roz pasakoja Gasčionių dvaro atkūrimo istoriją.

Birželio 2-11 d. VKBS narys D. Baikštys organizavo kelionę autobusu į Šveicariją ir Prancūzijos Alpes.

Birželio 8-10 d. vyko Žemaitijos sostinės šventė, kurioje Telšių mero Petro Kuizino ir Telšių vyskupo ordinaro Kęstučio Kėvalo kvietimu dalyvavo ir bajorai iš visos Lietuvos.

Istorinė konferencija „Svajotojai, kūrę Lietuvą“ buvo skirta Lietuvos Nepriklausomybės 100-osioms metinėms ir vyko Telšių Žemaitės dramos teatre. **Platesnį pasakojimą skaitykite žurnalistės Linos Dijokienės straipsnyje.**

Birželio 9 d. Šiaulių krašto bajorų sąjungos nariai vyko į ekskursiją Šiauliai – Mažeikių rajonas. Aplankė paminklą ir

Nuotraukoje iš Šiaulių krašto bajorų sąjungos archyvo: Švenčiame Jonines.

memorialinį muziejų Simonui Daukantui Papilėje, Renavo ir Dautarų dvarus, Pikelių Švč. Trejybės bažnyčią. Viešėjo pas Lietuvos puodžių karalienę Reginą Mataitienę Gruzdžiuose.

Birželio 23 d. Šiaulių krašto bajorų sąjunga suorganizavo šventę „Bajorų Joninės“, kurios programa buvo labai įvairi ir turininga: vainikų pynimas, Joninių laužo deginimas, žaidimai, šokiai, šaudymo iš lanko turnyras. Joninių šventė vyko bajorų Radavičių sodyboje.

Birželio 28-29 d. VKBS nariai S. Butkevičius, G. Sakalauskienė suorganizavo plaukiojimą jachta po Trakų Galvės ežerą.

Nuotraukoje iš LBKS archyvo: Susitikimo akimirka.

Birželio 30 d. Vilniuje Lietuvos Garbės konsulo Ispanijos Karalystėje, Casamassima kunigaikščio ir Mola grafo Andres Fornes Redondo kvietimu įvyko dalykiniai pietūs su Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos vadu P.Vaisieta. Susitikime taip pat dalyvavo Ispanijos lietuvių bendruomenės pirmininkė Regina Aldona Gelūnienė.

Buvo aptartos galimybės užmegzti glaudesnius kultūrinius mainus tarp Lietuvos bajorų ir Ispanijos kilmingųjų organizacijų, taip pat artimiausi planai – kokių formatu ir kada galėtų būti pradėtas aktyvesnis tarpkultūrinis bendradarbiavimas, susijęs su bajorijos ir dvarų kultūros tradicijomis, kurios buvo ir yra artimos tiek Ispanijos Karalystės, tiek Lietuvos istorijai.

Liepos 4 d. Valstybės dienos išvakarėse LBKS nariai Vilniaus Antakalnio (Karių) kapinėse tvarkė 1863-1864 m. sukilimo dalyvių Szymon Surewicz, Feliks Jurkiewicz, leitenanto Antoni Jagiełło, šio sukilimo veteranų sąjungos pirmininko Stanisław Jodko amžinojo poilsio vietas. Jomis net 10 metų viena pati rūpinosi Anna Kowzan-Rimeikienė. Po kelių metų pertraukos vėl imtis šio darbo pakvietė istorikas, pedagogas Žilvinas Radavičius. Bajorai jau trečius metus prižiūri didvyrių kapus. Tikimasi, kad tai taps tradicija, kurią palaikys Vilniaus miesto savivaldybė ir švietimo įstaigos. Talkoje dalyvavo Anna Kowzan-Rimeikienė, Rūta Budzienė, Emilija Gaspariūnaitė-Taločkienė, Kazys Mackevičius, Steponas Kubeckas, Žilvinas Radavičius.

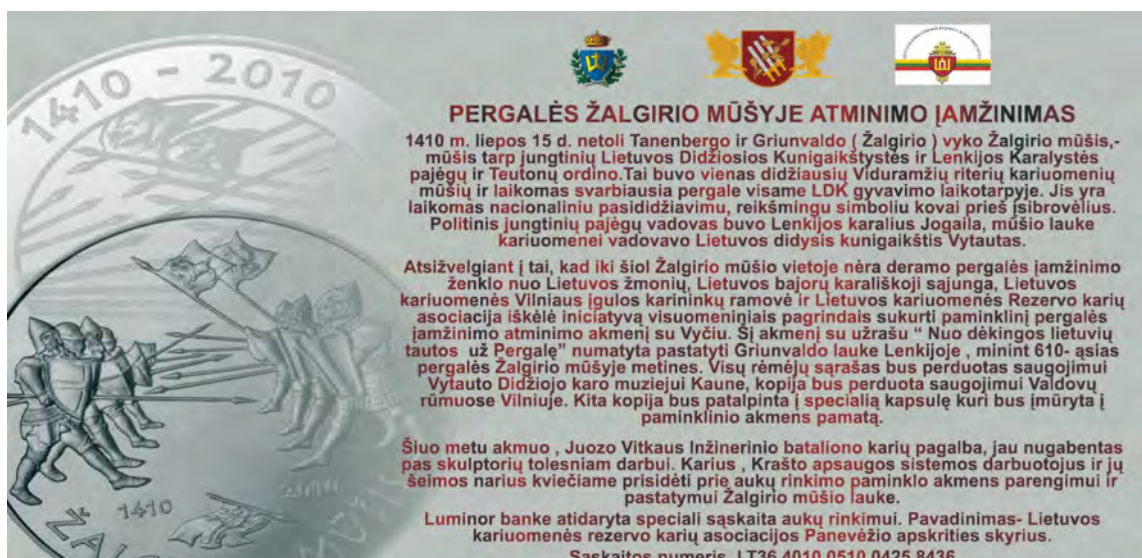
Tą pačią dieną VKBS nariai Donatas Balčiauskas ir Vitalija Sakalauskienė organizavo tradicinę kelionę „Radvilų takais“ (Rundalė-Bauskė-Biržai).

Stepono Kubecko nuotraukoje: Kapinių tvarkytojai.

Liepos 6 d. Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė Ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Riterio kryžių įteikė mūsų bendruomenės nariui Gintarui Karosui. Šio žurnalo numerio rubrika „Lietuvos bajoro“ anketa* skirta G. Karosui.

Tą pačią dieną. Žemiuose kasmet liepos 6-ąją švenčiama ir miestelio šventė Jos metu ne tik apdovanojami gražiausių sodybų puoselėtojai, bet ir paskelbiamas Žemių krašto geradarys. Šįkart tokiu vardu tituluotas Vilniaus krašto bajorų sąjungos vadas K. Mackevičius, didžiąją laiką dalį praleidžiantis sodyboje Žemiuose. Jis nemažai prisidėjo, kad

Pergalės Žalgirio mūšyje atminimo įamžinimo skelbimas.

Nuotraukoje iš LBKS archyvo: Sutarties pasirašymas Žalgirio mūšio lauke.

Žeimiuose būtų įsteigtas skulptoriaus K. Bogdano muziejus, dalį eksponatų pats padovanojo. LBKS Garbės bajoro K. Mackevičiaus iniciatyva Žeimiuose taip pat atsirado K. Bogdano paminklas žuvusiems už Lietuvos nepriklausomybę, tarpukario architekto Vaclovo Michnevičiaus paminklinis biustas.

Liepos 7 d. renginiu "Menų fiesta – muzika ir dailė po vasaros dangumi" Mindaugo karūnavimo dieną paminėjo Šiaulių krašto bajorai. Ingos ir Egidijaus Radavičių sodybos erdvę puošė dailininkų Gintaro Tadausko, Daivos Zylės, Editos Rimkienės, Romos Serapinaitės, Nijolės Šikšniūtės-Simanauskienės, Petro Rakštiko, Anetos Grabauskaitės-Koryznės ir Laimos Andruškevičienės darbai. Studijos „Meno tiltai“ įkūrėja keramikė L. Andruškevičienė vedė kūrybinį užsiėmimą. Koncertavo dainuojamosios poezijos atlikėjai iš Klaipėdos Jonas Baltokas ir grupė JieDu (Vilija Gruodytė-Šeputienė ir Ramūnas Šeputis), poezijos skaitovė ir dailininkė Edita MIRA.

Liepos 14 d. Griunvaldo lauke (Lenkija) įvyko Žalgirio mūšio 608-ųjų ir Lenkijos nepriklausomybės atkūrimo 100-ųjų metų iškilmingas minėjimas bei Žalgirio mūšio inscenizacija. Dalyvauti iškilmėse oficialiu organizatorių kvietimu ir suderinus su LR ambasada Lenkijoje, buvo pakviestas LBKS vadas P. Vaisieta. Tarp Lietuvos delegacijos dalyvių Griunvalde taip pat buvo Vilniaus įgulos Karininkų ramovės (VĖKR) viršininkas, buvęs Lietuvos gynybos atašė

Lenkijoje plk. Romas Žibas, Nevyriausybinių organizacijų koordinacinės tarybos (NOKT) vadovybė, Lietuvos šaulių sąjungos nariai. Viena svarbiausių LBKS ir VĖKR misijų įvykusio renginio metu buvo galutinai suderinti paminklinio akmens su bareljefiniu iškaltu Vyčiu detales – užrašą, paminklo dydį, konkrečią pastatymo vietą. Sutarta dėl visų pageidaujamų sąlygų iš Lietuvos pusės. Kolegų iš Lenkijos pasiūlyta ypač garbinga ir reprezentatyvi vieta paminklui - šalia pagrindinio tako, vedančio link Griunvaldo mūšio monumento. Šį susitarimą patvirtino Gustaw Marek Brzezin – Varmijos ir Mozūrijos vaivadijos maršalka, Henryk Kacprzyk – Gminos ir Griunvaldo vaitas, dr. Szymon Drej – Griunvaldo muziejaus direktorius, plk. Romas Žibas – VĖKR viršininkas, P. Vaisieta – LBKS vadas. Paminklą numatyta pastatyti iki 2020 metų liepos 15 d., t. y. iki Žalgirio mūšio 610-ųjų metinių.

Tą pačią dieną vyko Vilniaus krašto bajorų sąjungos narių pasodintų **ąžuoliukų lankymas** Skinderiškių dendrologiniame parke (organizavo K. Mackevičius, B. Girevičius, T. Budzys, G. Sakalauskienė).

Liepos 21 d. VKBS nariai V. Kažukauskas, G. Sakalauskienė suorganizavo iškylą baidarėmis Merkiu.

Egidijaus Matulevičiaus nuotraukoje: Artūras Rukas Daujotis su Trakų istorijos muziejaus apdovanojimu.

Liepos 25 d. Trakų salos pilies Didžiojoje menėje vyko iškilmės, skirtos Trakų istorijos muziejaus 70-mečiui. Renginio metu muziejaus „Garbės ženklų“ apdovanoti bajorai – Jotvingių kryžiaus ordino nariai Artūras Rukas Daujotis (h. *Grifas* (Gryf)) ir Saulius Paulius Bytautas (h. *Grifas* (Gryf)).

Liepos 28 d. VKBS nariai T. Budzys ir E. Varanauskienė suorganizavo išvyką į Rasų kapines, aplankant Marcelės Kubiliūtės ir neseniai perlaidotų Biržiškų kapus.

Liepos 30 – rugpjūčio 9 d. VKBS narys D. Baikštys suorganizavo kelionę autobusu ir lėktuvu „Škotijos pils, ežerai ir legendos“.

Rugpjūčio 20 d. LBKS iniciatyva pradėti pasirengimo darbai paminklo pastatymui Žalgirio mūšio vietoje. Adomynės kaime (Kupiškio r.) pajudintas iš vietos daugiau nei 2 metrų aukščio ir 12 tonų svorio akmuo, ilgą laiką gulėjęs gyventojų Alfredo Aiduko sodyboje. Paminklas bus statomas rėmėjų lėšomis. Iniciatoriai tikisi ir Lietuvos žmonių paramos, **aukoti galima į specialią Luminor banke atidarytą Lietuvos kariuomenės rezervų karių asociacijos sąskaitą Nr. LT 3640 1005 1004 258436. Paremiant projektą reikia nurodyti: „Žalgirio mūšio akmuo“.**

Perlio Vaisietos nuotraukoje: Akmuo, kuriam lemta tapti paminklu, ir akmens dovanotojas Alfredas Aidukas.

Preliminarus akmens projektas.

Perlio Vaisietos nuotraukoje: Tai, ką Žalgirio mūšio garbei jau spėjo sukurti skulptorius Valentinas Šimonėlis.

Rugpjūčio 23 d. Biržų rajono savivaldybės tarybos posėdyje pritarta, kad Biržų rajono savivaldybės Garbės piliečio vardas už nuopelnus Biržų kraštui būtų suteiktas Lietuvos Reformacijos istorijos ir kultūros draugijos pirmininkui, LBKS senatoriui Donatui Balčiauskui (h. *Bogorija* (Bogoria)). Toks įvertinimas – už darbus, reikšmingą krašto istorijos ir kultūros sklaidą, už iniciatyvą 2017-uosius paskelbti Reformacijos metais ir su šia iniciatyva susijusių projektų įgyvendinimą Biržų krašte ir visoje Lietuvoje.

Egidijaus Matulevičiaus nuotraukoje: Biržų rajono savivaldybės meras Valdemaras Valkiūnas įteikia Donatui Balčiauskui Garbės piliečio regalias.

Rugpjūčio 31 d. VKBS narė Aelita Bielinytė organizavo parodos „(Ne)matomas Vilnius: tarpukario dailės ir architektūros pavaldai“ aplankymą V.Kasiulio muziejuje.

Rugsėjo 15 d. Vilniaus krašto bajorai L. Bartkienė ir D. Janilionienė suorganizavo ekskursiją po Žemaitijos dvarus. Matėme žymųjį Lyduvėnų viaduką, aplankėme Raseinius, Varnių katedrą ir buvusią Kunigų seminariją bei Biržuvėnų dvarą.

Spalio 2 d. Vilniaus krašto bajorų sąjungos narė A. Bielinytė antrą kartą suorganizavo ekskursiją į Valdovų rūmuose veikiančias parodas: „Florencija Renesanso ir Baroko laikais“ ir «Saksonijos kurfiurstai – Lietuvos didieji kunigaikščiai: dvaro kultūra ir menas valdant Augustui II ir Augustui III».

Pirmoji ekskursija buvo organizuota rugsėjo 1 d. senatoriams. Papildomai aplankėme archeologijos ekspozicijos tęsinį, Valdovų rūmų Rėmėjų salę ir šiais metais Karaliaus Mindaugo karūnavimo dieną naujai atidarytą Šiaurinį valdovų rūmų korpusą.

Spalio 5 d. Prieš partizanų vado Adolfo Ramanausko-Vanago valstybines laidotuves Užsienio reikalų ministerijos užsakymu sukurtas filmas apie Lietuvos pasipriešinimo kovą prieš sovietų okupaciją, skirtas pasaulio žiniasklaidai.

LBKS Garbės bajoro Sauliaus Lipčiaus senelis Mikalojus Lipčius – vienas iš Lietuvos Respublikos žvalgybos ir kontržvalgybos įkūrėjų. Pirmosiomis sovietų okupacijos dienomis jis buvo suimtas ir ištremtas į Sibiro Pečioros lagerius, iš kurių nebegrižo. Filme užfiksuota ir Maestro S. Lipčiaus šeima – Saulius su Marta bei mažieji Bernardas, Teodoras.

Spalio 6 d. Panevėžio bajorai aplankė Šiaulius. Pirmiausia pabuvojo saldinių fabrike „Rūta“. Įmonės

Egidijaus Matulevičiaus nuotraukoje: Panevėžio bajorai seniausioje Lietuvoje saldinių fabrike „Rūta“.

Šv. Kazimiero ordino renginio dalyvių bendra nuotrauka.

muziejuje susipažino su beveik keturių tūkstančių metų šokolado istorija, sužinojo, kaip jį gamino majai ir actekai, kaip šokoladas ir jo vartojimo tradicijos keitėsi bėgant amžiams, išgirdo pasakojimą apie ilgiausiai šalyje veikiančią saldinių fabriką. Šokolado dirbtuvėse ekskursantai trumpam tapo šokolado meistras – iš skirtingų rūšių šokolado, įvairių ingredientų gamino savo skanumynus.

Po to laukė ekskursija į Chaimo Frenkelio vilą, pažintis su vienos žymiausių Lietuvos ir Šiaulių žydų šeimos paveldu ir gyvenamąja aplinka.

Spalio 13 d. įvyko Šv. Kazimiero ordino renginys, skirtas karaliaičio 560-ųjų gimimo metinių sukakčiai pažymėti. Vilniaus Arkikatedroje po Šv. Mišių Lietuvos bajorų vardu Šv. Kazimiero ordino Didįjį magistrą H. Armošką-Eismontą, Ordino narius ir garbingus svečius pasveikino P. Vaisieta.

Vėliau renginys persikėlė į Lietuvos bažnytinio paveldo muziejų, kuriame buvo eksponuojami unikalūs Šv. Kazimiero relikvijoriai ir kiti meno kūriniai, atgabenti iš Italijos muziejų. Baigiantis programai P. Vaisieta pristatė projekto – paminklinio akmens su Vyčiu Žalgirio mūšio lauke – eigą.

Spalio 23 d. Šiaulių krašto bajorai lankėsi Karinių oro pajėgų Šiaulių aviacijos bazėje. Susipažino su bazės veikla ir NATO oro policijos misija Baltijos šalyse.

Parengė Audronė MUSTEIKIENĖ, h. *Pogonia IV*,
LBKS Garbės bajorė, LBKS senatorė, Vilniaus krašto bajorų
sąjungos tarybos narė, LBKS ir VKBS tinklalapių autorė ir
tinklaraštininkė

ŠKBS archyvo nuotraukoje: Bus ką prisiminti.

SUMMARY